

Anneli Bodén
Laila Gustavsson
Birgitta Jacobsson-Holm
Margaretha Olsson
Nina Sundberg

VFU i programutbildningar på distans

Ett förundersökningsprojekt

Ett projekt i samarbete med Karlstads universitet

Titel VFU i programutbildningar på distans
Ett förundersökningsprojekt
Författare Anneli Bodén
Laila Gustavsson
Birgitta Jacobsson-Holm
Margaretha Olsson
Nina Sundberg

Ett projekt i samarbete med Karlstads universitet

Utgiven Oktober 2006
Formgivare omslag P&P Kommunikation
Rapport 6:2006
ISBN 978-91-85777-05-1

Adress NSHU
Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning
Box 194
Telefon Brunnshusgatan 6
Fax 871 24 Härnösand
E-post 0611-34 95 00
0611-34 95 05
info@nshu.se
www.nshu.se

Sammanfattning

Syftet med projektet var

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan lärarprogram, specialistsjuksköterskeprogram samt tandhygienistprogram på distans
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

Projektet genomfördes av en arbetsgrupp på Karlstads universitet. Annelie Bodén och Birgitta Jacobson-Holm, lärarprogrammet, Laila Gustafson, specialistsjuksköterskeprogrammet samt Margaretha Olsson och Nina Sundberg, tandhygienistprogrammet.

Rapporten presenterar hur man våren 2006 arbetar med VFU inom de olika programmen på olika lärosäten från norr till söder i Sverige. En datainsamling genomfördes med hjälp av webbenkätverktyget Query&Report. Kartläggningen är heltäckande för det långa lärarprogrammet (8/8) samt tandhygienistprogrammet (3/3). Svarsfrekvensen var lägre för det korta lärarprogrammet (7/11) samt specialistsjuksköterskeprogrammet (11/21). För att få en överblick och bättre struktur på rapporten har vi delat in frågorna och resultaten i tre kategorier: VFU-administration, VFU organisation/ Kvalitetssäkring och Kommunikation. Mer detaljerade resultat finns i de enskilda rapporterna som skrivits för varje program. De bifogas som bilagor.

Utredningsarbetet har visat att kvalitetssäkringen av VFU:n är ett arbete som måste utvecklas. För detta behövs pedagogiska och tekniska verktyg, nationella samverkansgrupper och riktlinjer. Undersökningen visar också att det behövs en samordning mellan lärosätena när det gäller VFU-placeringar. Kommunikationen mellan olika parter kring VFU-arbetet kan bli mycket bättre. Hur man kommunicerar vid olika typer av samtal varierar väldigt. Det finns idag tekniska möjligheter som underlättar kommunikationen mellan parterna men det verkar som denna teknik används i liten omfattning mellan handledare och distanslärare.

1 Bakgrund

1.1 Inledning

Staten har stimulerat högskolor och universitet till att utveckla allt fler nätburna kurser och program. Bland annat har regeringen inrättat Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. Nätuniversitetet var en samverkan mellan 35 svenska lärosäten för IT-baserade distanskurser som erbjöds via en gemensam webbportal. Myndigheten för Sveriges nätuniversitet hade i uppdrag främja utveckling av IT-baserad distansutbildning bl.a. inom ingenjers-, vård och lärarutbildningsområdena. From januari 2006 ersattes Myndigheten för Sveriges nätuniversitet med Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning, som då fick ett utökat uppdrag bl.a. för att allmänt stimulera pedagogiskt utvecklingsarbete i högskolan. Det pågår ett intensivt utvecklingsarbete inom många lärosäten med att förändra kurser och program till nätburna utbildningar.

Läroprogrammet, specialistsjuksköterskeprogrammet och tandhygienistprogrammet har traditionellt präglats av närundervisning och tät kontakt mellan lärare och student där läroprocessen och individens utveckling nära har följts av lärare och handledare i praktiken, numera ersatt med begreppet verksamhetsförlagd utbildning (VFU).

Diskussioner har förts under flera år om samverkan mellan landets högskolor för att ge en gemensam lärarutbildning på distans. En första konkret diskussion togs upp i ett möte i den referensgrupp för lärarutbildning på distans, som Nätuniversitetsmyndigheten genom sin handläggare Gunnel Wännman-Toresson bildat. Mötet i referensgruppen utmynnade i att man i ett första steg satsade pengar på att kartlägga omfattningen och karaktären av lärarutbildningsprogram och lärarutbildningskurser som gavs på distans inom utbildningsområdena ”Allmänna utbildningsområdet”, ”Inriktningar” och ”Specialiseringar”. Kartläggningen genomfördes 2003 av Hans-Olof Forsberg vid Nätuniversitetsmyndigheten och Leif Svensson från ledningsgruppen för ”Nätverket för vidareutbildning av lärare”. Kartläggningen visade att ett antal kurser fanns tillgängliga på distans, men att utbudet inte var särskilt omfattande och att de flesta av kurserna vid denna tidpunkt var av kortare omfång och att de längre kurserna oftast inte innefattade VFU och därför inte kunde klassificeras som inriktningar (Forsberg & Svensson, 2004). De fortsatta diskussionerna i referensgruppen ledde fram till en ansökan till Nätuniversitetsmyndigheten om medel för att genomföra en utredning av förutsättningarna för att inom Nätuniversitetets ram kunna erbjuda lärarutbildning på nationell basis. Ansökan beviljades och till projektledare utsågs Leif Svensson. Slutrapporten blev klar 060327.

Med dessa diskussioner och projektresultat som bakgrund kunde man konstatera att det fanns ett speciellt behov av att utreda frågor runt VFU:n lite extra. Det fanns också ett stort intresse av att jämföra dessa frågor mellan olika program som ges på distans. En grupp bildades på Karlstads universitet med representanter från de program som Karlstads universitet ger på distans. Programmen skulle innehålla verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Det blev tre program: Läroprogrammet som ges i två olika varianter på distans, specialistsjuksköterskeprogrammet och tandhygienistprogrammet. Gruppen skrev en ansökan till Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet om medel för att genomföra ett förundersökningsprojekt om VFU i programutbildningar. Denna ansökan bifogas rapporten som bilaga 1. Ansökan mottogs positivt av Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet som i december 2005 beviljade 540 000 kr för att under tiden 2006-01-01—2006-10-31 genomföra förundersökningen. Annelie Bodén utsågs till projektledare.

1.2 Verksamhetsförlagd utbildning – VFU

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) ingår som en viktig och integrerad del i de fyra programmen som har undersökts. Nedan har programmen beskrivits kortfattat och med tonvikt på hur VFU ingår.

1.2.1 Specialistsjuksköterskeprogrammet

1.2.1.1 Allmän beskrivning av programmet

Specialistsjuksköterskeprogram omfattar 40 alternativt 50 poäng beroende på vilken specialistutbildning den sökande är intresserad av. Följande specialistsjuksköterskeprogram finns och med olika inriktningar: Akutsjukvård med inriktning ambulanssjukvård, instensivvård, anestesi- och operationssjukvård. Allmän hälso- och sjukvård med inriktning internmedicinsk vård, kirurgisk vård och onkologisk vård. Hälso- och sjukvård inriktning barn och ungdomar. Psykiatrisk vård. Vård av äldre. Distriktssköterske- och Barnmorskeprogrammet. I vardera utbildning ska klinisk utbildning (VFU) ingå och omfattningen anpassas efter behovet för respektive specialområde och inriktning (Högskoleförordningen, bilaga 2 examensordning, SFS 1993:100 med senare ändringar 2001:23).

1.2.1.2 VFU i programmet

Den kliniska utbildningen inom specialistsjuksköterskeprogrammen, benämns verksamhetsförlagd utbildning (VFU), och innebär att studenten befinner sig i hälso- och sjukvårdens vårdpraxis med landsting eller kommunen som huvudman. Under den verksamhetsförlagda utbildningen stöds studentens läroprocess av ett handledningsteam. Handledningsteamet består av flera personer som besitter ämneskompetens och pedagogisk skicklighet. I vårdpraxis handleds studenten av en eller flera specialistsjuksköterska/or och från lärosätet adjunkt/er och/eller lektor/er. Syftet med den verksamhetsförlagda utbildningen är att studenten skall uppnå högskolelagens (SFS, 1992:1343), högskoleförordningens examensmål (SFS 1993:100 med senare ändring 2001:23) och utbildningsplanens lokala utbildningsmål.

Specialistsjuksköterska är ett praktiskt yrke. Att handleda en blivande kollega så att denne uppnår utbildningens mål, det vill säga att självständigt kunna utöva yrket, kräver ett gemensamt handledningsansvar mellan hälso- och sjukvårdens verksamheter och det utbildningsansvariga lärosätet.

I specialistsjuksköterskeprogram som genomförs som campusutbildning (även kallad närundervisning) bedrivs oftast den verksamhetsförlagda utbildningen inom samma region som lärosätet, vilket i normalfallet innebär studentens bostadsort.

Campusutbildning innebär att det finns en närhet som ökar samverkansmöjligheterna mellan lärosätets handledande adjunkter/lektorer och vårdverksamhetens handledande specialistsjuksköterskor. Denna närhet har lett fram till att överenskomna ram- och programavtal har slutits samt att handledningsmodeller har utvecklats.

Handledningsmodeller som i skrift beskriver kvalitetskriterier för VFU, exempelvis handledningens syfte, mål och innehåll och handledarnas kompetens, ansvar och funktion (se Handledningsmodell vid avdelningen för omvårdnad, Karlstads universitet).

Handledningsmodellerna har som mål att höja den högskolemässiga kvaliteten av den verksamhetsförlagda utbildningen. Betydelsen av att höja kvaliteten för den kliniska utbildningen har poängterats av Högskoleverket (2000) och Socialstyrelsen (2002).

1.2.2 Tandhygienistprogrammet

1.2.2.1 Allmän beskrivning av programmet

Tandhygienist programmet startade för första gången i Örebro och Malmö 1968. Karlstad fick tandhygienistutbildning 1976. Från och med 1977 blev den en högskoleutbildning och var t.o.m. 1991 en ett-årig utbildning och blev sedan två-årig. Sedan 2001 har utbildningsprogrammet utvecklats och omfattar numera tre års studier vilka är sammansatta så att studenten efter fullgjord 80 poäng erhåller yrkesexamen som tandhygienist samt vid 120 poäng en generell akademisk examen.

2001 startade grundutbildningen på distans.

Tandhygienistutbildningen är upplagd som distansutbildning med studenter från stora delar av landet. I utbildningen ingår kliniska studier i form av metodträning, fallstudier och kliniska praktik under 28 veckor, varav 11 veckor är förlagda på offentliga och privata tandvårdskliniker i närheten av studentens hemort.

1.2.2.2 VFU i programmet

De verksamhetsförlagda studierna vid allmän tandvårdsklinik omfattar 28 timmar per studievecka. Studierna har en tydlig klinisk förankring och ett tydligt patientfokus såväl teoretiskt som kliniskt.

De kliniska studierna i tandhygienistprogrammet är en viktig del utbildningen, som skall erbjuda studenten möjlighet att studera, tillämpa och kritiskt granska teoretisk kunskap i den kliniska verksamheten (Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79).

VFU:n skall även ge möjlighet till träning i olika moment som ingår i tandhygienistens kompetensområde för att studenten skall erhålla de kunskaper och den professionella kompetens som krävs för att arbeta som legitimerad tandhygienist, samt ge förutsättningar för fortsatta studier (Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79).

I tandhygienistprogrammets nya utbildningsplan (Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79) finns sammanlagt 11 veckor VFU. Det innebär att studenten omsätter sina teoretiska kunskaper i de kliniska studierna vid tandklinik i offentlig eller privat verksamhet. Under första studieåret i delkursen Allmäntandvård, 5 poäng (termin 2) ingår studenten i ett tandvårdsteam. Ett team kan bestå av en tandläkare, en eller flera tandsköterskor och en eller flera tandhygienister som tillsammans omhändertar patienter. Här avses att studenten auskulterar i teamet samt med inslag av klinisk tillämpning och att följa arbetet på en tandklinik. Under tredje studieåret (termin fem och sex) finns klinisk utbildning med verksamhetsförlagd utbildning i två delkurser, Kliniska studier i odontologi III, 5 poäng, samt Kliniska studier i oral hälsa II, 5 poäng. I dessa delkurser skall studenten vara i direktkontakt med patient vilket innebär att studenten självständigt skall ta emot, undersöka och behandla patienter under handledning av legitimerad tandhygienist.

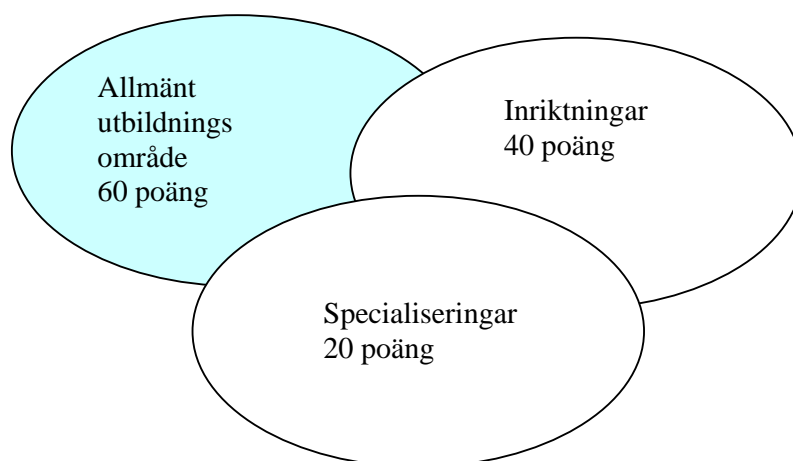
1.2.3 Långa lärarprogrammet

1.2.3.1 Allmän beskrivning

Den 25 oktober 2000 beslutade riksdagen om en ny lärarutbildning. Vi hade fått ytterligare en lärarutbildningsreform. Anledningen var bland annat att staten ser lärarutbildningen som ett styrinstrument för skolan – lärarutbildningen anger hur staten önskar att skolan ska se ut. De lärarstudenter vi utbildar idag kommer att vara verksamma fram till 2040-talet. Den nya utbildningen startade den 1 juli 2001. Utbildningen leder fram till en lärarexamen med olika ämnesomfattningar och ämnesprofiler.

Den nya lärarexamen omfattar kursfordringar om lägst 120 och högst 220 poäng. En ny struktur för lärarutbildningen skapades. Den består av följande tre väl integrerade utbildningsområden:

1. Ett allmänt utbildningsområde
2. Ett utbildningsområde med inriktningar mot ämne eller ämnesområden
3. Ett utbildningsområde med specialiseringar

Figur 1 Översikt över det långa lärarprogrammet

1.2.3.2 VFU i programmet

Det allmänna utbildningsområdet, AUO, bör omfatta kursfordringar om 60 poäng, varav minst 10 p. bör vara verksamhetsförlagda; utbildningsområdet bör innehålla dels för läraryrket centrala kunskapsområden, dels tvärvetenskapliga ämnesstudier med en omfattning av ungefär hälften vardera.

Inriktningarna mot ämne eller ämnesområden bör omfatta kursfordringar om minst 40 poäng varav minst 10 p bör vara verksamhetsförlagda; inriktningarna bör svara mot de ämnen eller de ämnesområden som den blivande läraren avser att arbeta med och som knyter an till exempelvis åldern på de elevkategorier lärarstudenten inriktar sin utbildning mot.

Specialiseringar, bör omfatta kursfordringar om minst 20 poäng och avse fördjupning, breddning, komplettering eller nya perspektiv på de kunskaper som studenten tidigare har hämtat in.

Inom de tre utbildningsområdenas ram bör studenten redovisa ett examensarbete om 10 poäng.

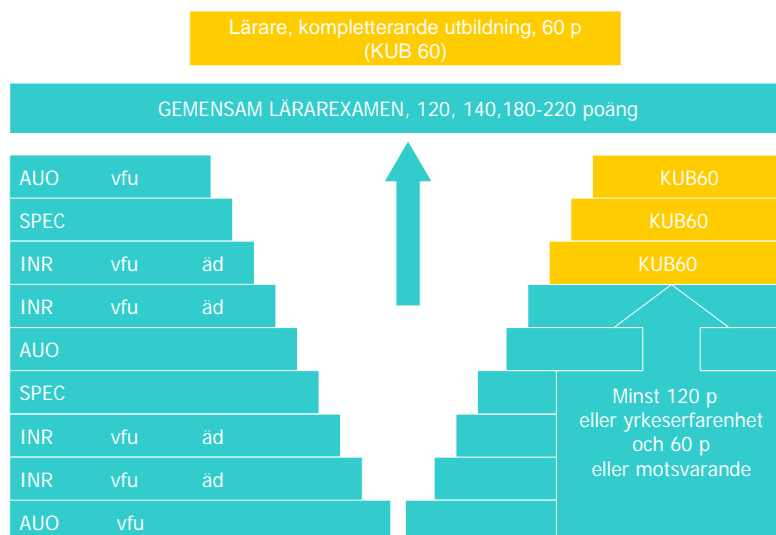
Sammanfattningsvis kan man säga att det ska finnas minst 20 poäng VFU i hela lärarutbildningen, minst 10 p VFU i AUO och minst 10 p i varje inriktning.

1.2.4 Korta lärarprogrammet

1.2.4.1 Allmän beskrivning av programmet

Det korta lärarprogrammet på 60 poäng är en alternativ utbildningsväg till en lärarexamen (Regeringens proposition 1999/2000:135 s.22) och är avsett för studenter som inhämtat sin ämnes- och yrkeskompetens på annat sätt än i den långa lärarutbildningen. Tillsammans med tidigare kompetens ska de kunna studera det allmänna utbildningsområdet på 60 poäng, som en fristående utbildning, och därigenom erhålla en lärarexamen. Utbildningen omfattar tre terminer inom för lärarprofessionen centrala kunskapsområden och tvärvetenskap. (Lärarutbildningskommitténs betänkande: Att lära och leda. SOU1999:63 s. 126-127).

Distansutbildning som ett alternativ till en campusförlagd lärarutbildning ges av allt fler lärarutbildningar. Det korta lärarprogrammet finns som distansutbildning vid elva av tjugosex lärarutbildningar i Sverige, i flera lärarutbildningar parallellt med en campusförlagd variant. Nedanstående bild är ett försök att på ett enkelt vis åskådliggöra de två varianterna av Lärarprogrammet, som har samma examensmål, en gemensam lärarexamen. Namnet på det korta programmet skiljer sig på de olika lärosätena, på bilden kallat Lärare, kompletterande utbildning, KUB60

bjh060320

Figur 2 Översikt över det korta lärarprogrammet

1.2.4.2 VFU i programmet

Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU) i det korta lärarprogrammet är anpassad till att många studenter helt saknar erfarenhet av undervisning i skolan. De har läst sina ämnen fristående eller arbetat i yrkeslivet i t ex industrin innan de bestämt sig för att bli lärare och söker en lärarutbildning. I det långa lärarprogrammet börjar studenterna oftast med VFU redan från första terminen i det allmänna utbildningsområdet och har dessutom sedan VFU i de olika inriktningarna. Kursfordringarna på verksamhetsförlagd utbildning i lärarutbildningen är minst 20 poäng totalt - för en gymnasielärare minst 30. Omfattningen av och i viss mån också innehållet i den verksamhetsförlagda utbildningen inom det korta programmet på 60 poäng varierar mellan de olika lärosätena.

1.3 Distansläraren

Wännman Toresson (2002) menar att det finns en distinktion mellan utbildning som bedrivs på distans och nätburna utbildningar. Det sistnämnda bygger främst på elektronisk lärplattform som innehåller en mängd pedagogiska/tekniska redskap som möjliggör för läraren att utforma undervisningen på ett annat sätt än traditionell närundervisning. Den utveckling som också skett inom IKT och inom det pedagogiska området har i allt högre grad suddat ut gränsen mellan distans- och närundervisning vilket lett fram till att nätbaserat lärande kan gälla i såväl när- som distansutbildning enligt Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet (2003).

I nätbaserad utbildning beskrivs lärarfunktionen annorlunda och en utbredd uppfattning är att distansläraren behöver en mångfacetterad ämneskompetens: ämneskunskap, ämnesdidaktik, distanspedagogik och tekniska kunskaper (SOU, 1998:57). Vidare har förhållningssätt till "hur människan lär" förändrats det vill säga att lärandet är en process som sker genom vårt språk, kommunikation och interaktion inom och mellan människor (Säljö, 2000). Vikten av ämneskompetens och annat pedagogiskt förhållningssätt innebär att lärarens uppgift blir att stimulera lärandet genom att inte bara fokusera på undervisningens innehåll utan även på organisation och lärandemiljöer. Lärarfunktionen förskjuts från att vara kunskapsförmedlare till att vara organisatör, konstruktör, handledare, katalysator, support, och underlättare enligt Salmon (2000).

2 Problemområde och syfte

2.1 Problemområde

Tidigare undersökningar på det här området har observerat en speciell och komplicerad problematik runt VFU-frågor. Ett samverkansprojekt mellan lärarutbildningarna och Myndigheten för Sveriges nätuniversitet kom med sin slutrapport den 27 mars 2006 (Myndigheten för Sveriges nätuniversitet, 2006). Det utredningsarbetet visade bl a att det finns goda möjligheter att presentera en distansbaserad lärarutbildning enligt en speciell modell men det fordras dock att överenskommelser träffas mellan medverkande lärosäten om samverkan beträffande information, vägledning och VFU-frågor.

Att handleda studenter under deras VFU via nätet innebär ett annorlunda handledningssätt än vad handledningsteamerna är vana vid. Fysiska handledningsmöten eller handledningssamtal mellan student, distanslärare och handledande lärare reduceras och/eller är i vissa fall obefintliga och sker i stället med hjälp av medierande verktyg som; telefon, brev, mail, telebild, marratech.

De nätburna programmens verksamhetsförlagda utbildning ska hålla likvärdig högskolemässig kvalitet som närutbildning. Det är därför intressant att studera hur genomförandet sker av den verksamhetsförlagda utbildningen inom nätburna program.

2.2 Syfte

Syftet med projektet är

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan hela lärarprogram på distans, kompletterande lärarprogrammet, specialistsjuksköterskeprogram samt tandhygienistprogrammet
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

3 Metod

3.1 Enkät

En projektgrupp bildades på Karlstads universitet med representanter från lärarprogrammet på distans, från det kompletterande programmet, från specialistsjuksköterskeprogrammet samt tandhygienistprogrammet. Merparten av de lärosäten som har de angivna programutbildningarna på distans skulle ingå i undersökningen. Ett problem var att finna vilka lärosäten som gav aktuella program. Vi sökte utbildningarna på www.netuniversity.se och på www.studera.nu men informationen där var tyvärr inte tillförlitlig. Därför söktes information på högskolors och universitets webbsidor. I denna studie har dessa webbsidor varit vägledande med insikten om att webbsidor kan vara inaktuella eller uppge felaktig information. Gruppen enades om att genomföra en datainsamling med hjälp av webbenkätverktyget Query&Report. En gemensam enkät konstruerades tillsammans. Cirka hälften av frågorna var formulerade som "öppna" i syfte att öka möjligheten för respondenten att svara fritt med egna ord. De slutna frågorna var försedda med färdigformulerade svarsalternativ. Enkäterna modifierades sedan lite för de olika programmen men ser i stort sett likadana ut.

3.2 Genomförande

Representanterna för de fyra olika programmen skickade ut enkäterna till ”sina” lärosäten och ansvarade för kompletterande intervjuer om det behövdes. Varje representant skrev en egen rapport om sitt program. Dessa fyra rapporter finns som bilagor till denna gemensamma rapport (bilaga 3-6). I dessa rapporter finns också de enkäter som bilagor som just det programmet fick. Gruppen genomförde också en studieresa till ett lärosäte där man besökte anordnare av de fyra olika programmen. En diskussion fördes med utgångspunkt från enkätens frågor vid ett lärosäte.

Resultaten för de olika programmen grundar sig på olika många enkätsvar.

Specialistsjuksköterskeprogrammet: Den elektroniska enkäten adresserades till programansvariga för specialistsjuksköterskeprogram och prefekter. Totalt skickades enkäten till 62 personer vid 21 svenska lärosäten. Sammanlagt föll 51 enkäter bort. Flera personer (17 enkäter) svarade omgående att inget nätburet specialistsjuksköterskeprogram genomfördes vid lärosätet. Några prefekter (7 enkäter) svarade att de skickat enkäten vidare till aktiva distanslärare. Tre respondenter (3 enkäter) angav att de för tillfället ej var aktiva som distanslärare och fyra (4) enkäter kom aldrig fram pga felaktig e-postadress samt tjugo (20) enkäter besvarades aldrig.

Resultatet grundar sig på elva enkäter. Dessa enkäter är fördelade på tio lärosäten från norr till söder och öst till väst. De specialistsjuksköterskeprogram som representeras är distriktssköterskeprogrammet (6 svar), psykiatrisk vård (2 svar), akutsjukvård inriktning ambulanssjukvård (1 svar), hälso- och sjukvård inriktning barn och ungdomar (1 svar), barnmorskeprogrammet (1 svar).

Påminnelse om enkäten skickades ut vid två tillfällen med en veckas mellanrum. Den låga svarsfrekvensen ledde fram till att ett ”fysiskt” studiebesök genomfördes vid ett lärosäte i norra Sverige. Studiebesöket hade karaktären ”erfarenhetsutbyte och samtal” än traditionell intervju. Studiebesöket kommer ej att redovisas i resultatet. Ingen kontakt har tagits med övriga lärosäten som ej valt att svara på enkäten. Anledningen är tidsbrist.

Tandhygienistprogrammet: Resultatet grundar sig på tre enkäter – svar från samtliga, två skriftliga och en muntlig.

Korta lärarprogrammet: Resultatet grundar sig främst på åtta enkäter fördelade på sju lärosäten. Enkäten skickades ut till alla 26 lärarhögskolorna i Sverige med en önskan om att få svar från lärosäten med det sk korta lärarprogrammet på distans. Av dessa besvarades enkäten av nio representanter. En representant svarade enbart att de inte hade någon distansutbildning. Från en lärarhögskola besvarades enkäten av två representanter från två olika varianter av utbildningen. Via hemsidor och olika undersökningar kunde vi konstatera att elva lärarhögskolor idag 2006 ger det korta lärarprogrammet på distans. Vid en av lärarhögskolorna utfördes i stället en intervju. Resultatet blev således att sju av elva lärarhögskolor besvarade enkäten och från en lärarhögskola fick vi information via en intervju.

Långa lärarprogrammet: Resultatet grundar sig på åtta enkäter – svar från samtliga lärosäten.

4 Jämförande resultat

Vi har i denna del försökt att jämföra resultaten från de olika programmen. Mera detaljerade resultat finns att läsa om i de enskilda rapporterna som finns som bilagor. Vi har delat in våra frågor i tre stora huvudgrupper: VFU-administration, VFU organisation/ Kvalitetssäkring och Kommunikation.

4.1 VFU-administration

4.1.1 Anordnande av plats

När det gäller hur lärosätet anordnar VFU-plats för distansstudenten så skiljer det sig åt mellan programmen och även mellan lärosäten inom samma program.

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

Det är lika vanligt att distansstudenten själv anordnar sin egen VFU-plats som att studenten får önska och tilldelas VFU-plats.

Tandhygienistprogrammet:

Det övergripande ansvaret finns vid Karlstads universitet. Det finns en VFU-samordnare vid programmet. Placeringen görs i samverkan med länens VFU-samordnare och utifrån handledningsmodell. Om möjligt sker en placering utifrån studentens önskemål – ej alltid relevant på grund av för få platser.

Korta lärarprogrammet:

Vid en av nio lärarutbildningar ansvarar studenten själv för att ordna sin VFU-plats. Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats delvis i samråd med student.

Långa lärarprogrammet:

Vid tre av åtta lärarutbildningar så ansvarar distansstudenten för att anordna sin egen VFU-plats. Vid övriga anordnas VFU-plats i samråd mellan lärosätet och studenten.

4.1.2 Tillgång på VFU-platser

VFU-platser måste ordnas och om det är problem löser man det på något sätt.

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

Vad gör distansläraren om inte VFU-platserna räcker till? Sex respondenter svarar att det aldrig har hänt. Det är ett återkommande problem att VFU-platserna inte räcker till anser någon medan en annan menar att avsikten är att alla distansstudenter ska vara garanterade VFU-plats. Två vet ej vad de gör om inte VFU-platserna räcker.

Tandhygienistprogrammet:

VFU tillgången kan variera på kliniker med allmän tandvård. Vissa lärosäten har platser för det antal studenter som antas. Ett lärosäte har jobbat med parhandledning för att lösa problematiken att kunna få VFU-platser för alla studenter. För att lösa problematiken har ett lärosäte jobbat fram en modell för ”parhandledning”. Detta innebär att en handledare ansvarar för två studenter på samma klinik och där studenterna delar på ett behandlingsrum. Vid användning av ”parhandledning” tillvaratas resurser på ett effektivt sätt.

Korta lärarprogrammet:

Plats ordnas på hemorten, på rätt stadium och med rätt ämnen. Om det inte finns plats nära hemorten så erbjuds studenterna VFU-plats i det egna lärosätets region.

Långa lärarprogrammet:

Det har inte varit något stort problem. VFU-plats måste ordnas och alla studenter får plats.

4.2 VFU organisation/ Kvalitetssäkring

4.2.1 Informationsmaterial

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

När yrkeshandledaren får en distansstudent informeras och introduceras denne av distansläraren antingen via mail/brev eller via informationsträff på lärosätet. Det vanligaste materialet som yrkeshandledaren tar del av är kursplan och studiehandledning/studiebrev. I samband med bedömning av distansstudentens kunskap och förmåga används vid flera specialistsjuksköterskeprogram någon form av bedömningsunderlag. Endast en respondent uppger att bedömningsunderlag aldrig används.

Tandhygienistprogrammet:

Informationsmaterial sänds till handledare via mail, post. Uppföljning sker på olika sätt genom telefonsamtal, alternativt konferenssamtal samt fysiska träffar. Vid ett lärosäte gjordes ingen uppföljning inför kursstart. Informationsmaterialet innehåller informationsbrev, översiktsplan över studentens studiegång, utbildningsplan, kursplan, studiehandledning/studiebrev, schema för trepartssamtal, bedömningsmall, checklista samt utvärderingsmall.

Korta lärarprogrammet:

Informationsmaterial skickas ut via mail och post till respektive handledare. Flera lärosäten följer upp materialet med informationsträffar med lärarutbildare/handledare antingen på lärosätet eller på skolan och en del utgår från delar av materialet vid samtal senare under perioden. Studenter får i de flesta fall materialet för kännedom i sin lärplattform. Materialet innehåller oftast kursplan, studiehandledning, riktlinjer för VFU-n och utvärderingsmall.

Långa lärarprogrammet:

Informationsmaterial sänds via mail eller post. Uppföljning sker på olika sätt. Exempelvis via telefonsamtal, telebild eller webbmöte. Informationsträffar ges oftast, ibland på lärosätet, ibland utanför och ibland via telebild. Informationsmaterialet har varierande innehåll bland annat utbildningsplaner, kursplaner, studiehandledning/studiebrev, bedömningsblanketter och arvodesblankett.

4.2.2 Handledarutbildning

Merparten av lärosätena som har deltagit i undersökningen erbjuder handledarutbildning på distans.

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

Möjligheten för yrkeshandledaren att utvecklas till kompetent handledare är att tillägna sig handledningskunskap. Flertalet lärosäten (9 svar) erbjuder fristående kurs i handledning för yrkeshandledare. Vidare upplever hälften av distanslärarna (5 svar) att yrkeshandledarna stimuleras av sin arbetsgivare (landsting/kommun) till att söka denna handledarutbildning. Två lärosäten erbjuder ingen fristående kurs i handledning och tre distanslärare upplever inte att yrkeshandledaren stimuleras till att kompetensutvecklas

inom handledning. Två distanslärare svarar att de inte vet om yrkeshandledaren stimuleras av sin arbetsgivare.

Tandhygienistprogrammet:

Tandhygienistprogrammet verkar även för att alla handledare ska kunna erbjudas en handledarutbildning. Lärosätenas upplevelse varierar i frågan om hur handledaren stimuleras till att söka handledarutbildning. I kursen behandlas även handledarmodeller och handledningssituationer samt utveckling av professionell identitet. Kursen ges även tillsammans med andra professioner. När det gäller kompetenskraven för en handledare varierar detta vid lärosätena. Kompetenskraven varierar mellan 5 poäng i handledarutbildning och C-nivå inom huvudämnet.

Korta lärarprogrammet:

Handledarutbildning erbjuds av åtta lärosäten medan färre har handledarträffar. Ibland anordnar mentorer träffar (mentorsrollen kan se olika ut vid olika lärosäten). VFU-träffar ordnas ofta inför VFU-perioderna. Vid ett lärosäte ordnas så kallade VFT-träffar, som fokuserar på studenternas verksamhets-förlagda tid (VFT) till vilka lärare på partnerskolorna inbjuds. Högskolans sk mentorer leder seminarierna. Seminarium A tar upp grundläggande frågor som rör arbetet med studenter under deras VFT. Seminarium b behandlar frågor som rör bedömning av studenternas prestationer under deras VFT. C har ett speciellt fokus på progressionsfrågor. Vid de valbara D-seminarierna presenterar ett antal huvudämnen sig under två timmar och diskuterar speciellt kopplingen mellan teori och praktik, dvs hur VFT-erfarenheter integreras i huvudämnet.

Långa lärarprogrammet:

Sju av åtta lärosäten erbjuder handledarutbildning. Kursplanerna finns på respektive lärosätes hemsida. Handledarträffar anordnas ibland på lärosätet, ibland utanför och ibland via nätet.

4.2.3 Ersättning

Lärosätena har i många fall skrivit avtal med landsting/kommun för att säkra antalet VFU-platser mot en viss ersättningskostnad.

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

Ersättningen som kommunen får varierar: Sex respondenter svarar att ingen ersättning ges, varav en dock påpekar att avtalsskrivning är på gång. Tre svarar att ersättningen är densamma som för en VFU-plats inom landstinget det vill säga cirka 1300 kr per vecka och per student. En annan skriver att skolhälsovården får 1200 kronor per vecka och per student, däremot den kommunala hälso- och sjukvården (hemsjukvård) får ingen ersättning.

Tandhygienistprogrammet:

Ersättningen kan variera, från 1200 kr – 1304 kr per student och poäng.

Korta lärarprogrammet:

1700 kr per termin, 11 200 kr för hela utbildningstiden, (dvs. 3735 kr per termin och student), 555 kr per student och vecka, 670 kr per vecka och student samt 545 kr vecka och student.

Långa lärarprogrammet:

Ersättningen varierar. 550 kr per student och vecka, 1600 kr per student och termin, 1340 kr per student, 650 kr/vecka, 670 kr per vecka och student samt 1600 kr per student och termin.

En del har riktat medlen för handledning av lärarstudenterna.

4.2.4 Kvalitetssäkring

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

Kvalitetskriterier fokuseras främst mot att handledaren ska vara kompetent, ha erfarenhet och vara intresserad av att handleda distansstudenter. Lärosätets kvalitetskriterier för VFU varierar liksom hur distansläraren arbetar för att kvalitetssäkra VFU. En respondent svarar att kvalitetskriterierna är under bearbetning. Annan uppger att utformade kriterier saknas. En tredje menar att de kvalitetskriterier som ställs är att distansstudenten skall kunna nå upp till målen som finns i utbildnings- och kursplaner. Vidare nämner en respondent att kvalitetskriterierna följer den plan som finns för praktiken inom grundutbildningen. Resterande respondenter beskriver kvalitetskriterier för VFU med fokus på handledarens kompetens, intresse och erfarenhet.

En del i kvalitetsarbetet med VFU är att distansläraren arbetar med progression. Exempel på progressionsarbetet som pågår vid de olika lärosätena är som följer:

- Studenten får ökade kvalificerade studieuppgifter allt eftersom utbildningen framskrider.
- Motiverande samtal utvecklas
- Studieuppgifterna utvecklas
- Kursansvarig har täta kontakter med praktikplatserna
- Progression sker i form av observation, självständigt utförande till eget ansvarstagande.
- Följer upp och examinerar
- Kommunikation utvecklas med hjälp av webbmöten ex Marratech
- Kursutveckling, i form av att kurserna bygger på varandra och att utbildningen i hög grad bli individuell
- Vid ett lärosäte har lärare anställts som driver utvecklingsarbete om distansutbildningar, bland annat genomförs en kurs för lärare under 5 veckor

Tandhygienistprogrammet:

När det gäller kvalitetskriterier på VFU-plats så finns detta beskrivet i handledningsmodellen. Vid VFU kliniken ska en handledande tandhygienist vara tillgänglig och övrig personal ska vara väl informerad vad som förväntas av dem under VFU perioden. Handledarna erbjuds auskultation på lärosätets klinik. Kompetenskraven på handledarna varierar. I höst ska ett lärosäte börja med att besöka VFU-platsen före kursstart. Kontinuerliga utvärderingar görs av student och handledande tandhygienist efter VFU-perioden. Lärare från lärosätet examinerar kliniska moment och för en diskussion med student och handledare i termin 3 och 4. Avtal mellan lärosätet och landsting/kommun om garanterade VFU-platser varierar. Vid de olika lärosätena anordnas handledarträffar. Detta sker både vid lärosätet och utanför lärosätet. Lärosätet ansvarar för inbjudan. Innehållet kan vara föreläsningar utifrån handledarnas önskemål och ibland i form av diskussioner omkring ett tema avseende handledning.

Korta lärarprogrammet:

I kvalitetskriterierna betonas vikten av att lärarutbildaren/handledaren är lärarutbildad och behörig i sina ämnen. Önskemålen om att alla handledare ska ha genomgått handledarutbildning motsvaras inte av den verkliga situationen, men alla lärosäten erbjuder olika former av handledarutbildning. Avtalen med partnerskolorna anses medföra att skolorna tar ansvar för att det blir bra kvalitet - lärarutbildaren utses av sin arbetsgivare och ska ha en relevant lärarexamen och vara beredd att gå en handledarutbildning. Annat som påverkar kvaliteten på VFU:n och kan bidra till en kvalitetsssäkring är: Placering i samma partnerområde under hela utbildningstiden med återkommande besök av mentorer som samtalar och examinerar, VFU-handläggaren kontakter med samordnare och/eller berörd lärarutbildare, distanslärare som i kurserna följer upp VFU:n kontinuerligt med studenter i någon lärplattform och lärare på skolan med samtal och skriftliga kommentarer i utvärderingsmallar.

Progressionen följs upp på olika sätt: Uppföljning av VFU:n med utgångspunkt från kursmålen, lärarlaget ser till att det blir progression i kurserna genom samverkan och kalibrering i lärarlaget från A-B nivå. Progressionen sker genom att kurserna bygger på varandra (se Novis till professionell). Bedömningskriterier, ämnesdidaktiska kriterier, VFU-handböcker av olika slag underlättar för distanslärare och lärarutbildare i skolan att se till att det blir progression i VFU:n. Under utbildningen ställs allt högre krav på studenten och allt mer självständigt mot slutet - från fältstudier för att utveckla kunskap om skolans hela verksamhet under den första tiden till alltmer självständig undervisning.Handledningen anpassas med utgångspunkt från kursplanerna och olika uppgifter till studentens utvecklingstakt och kraven ökar under utbildningstiden. Målet är en reflekterande praktiker.

Långa lärarprogrammet:

Det finns olika former av samverkansavtal mellan kommunerna och lärosätena. Den verksamhetsförlagda utbildningen utgör ett gemensamt ansvar för lärosätena och kommunerna. Ofta finns någon form av Handbok för VFU:n. Handledarutbildning erbjuds ofta på distans.

Man arbetar med progression på olika sätt på olika lärosäten. Exempel:

- Handbok där allmänna mål/kriterier för bedömning av lärarkompetens samt ämnesdidaktiska mål/kriterier som är kursrelaterade
- Det finns fältuppgifter som ger en progression
- Kurserna ligger på A, B och C-nivå vilket kräver en progression
- Portfolio
- Studenterna ska dokumentera sin egen utveckling till lärare. Detta görs med hjälp av ett antal rambeskrivningar över moment som ska studeras under utbildningens gång.
- Några saknar en beskrivning av hur man jobbar med progression

4.3 Kommunikation

4.3.1 Samtal

Specialistsjuksköterskeprogrammet:

Flertalet av respondenterna har mer än ett års erfarenhet av nätburen undervisning. Kommunikativa tekniska hjälpmedel som distansläraren ofta använder sig av i nätburen undervisning är lärplattform, mail/brev och telefon. Fysiska möten mellan parterna sker till viss del på VFU-plats och på lärosätet.

Olika typer av handledningsmodeller utformas i samverkan, mellan lärosätet och landsting/kommun. Samtal ingår som en väsentlig del i handledning av distansstudent. Som nämnts ovan kan olika former av samtal vara beskrivna i handledningsmodellen. Ett av de vanligaste samtalen är planeringssamtalet och som oftast sker mellan yrkeshandledaren och distansstudent. Under mittbedömnings- och slutbedömningsamtalen deltar även klinisk adjunkt/distanslärare och/eller huvudhandledaren tillsammans med yrkeshandledaren och distansstudenten inom vissa specialistsjuksköterskeprogram.

Tandhygienistprogrammet:

Erfarenheterna av distansundervisning varierar mellan 0-5 år vid de olika lärosätena. Skillnaden mellan att undervisa på campus jämfört med distans är att planeringen kräver lång framförhållning innan kursstart när det gäller planering och undervisningsmaterialet. Distansstudenten har inte möjlighet att välja flexibel studietakt under VFU. Studenten läser 11 poäng helfartstudier inom det nätburna programmet. I det pedagogiska upplägget genomförs samtal mellan studenten och handledaren vid olika tillfällen, planeringssamtal, mittbedömningsamtal, slutbedömningsamtal och reflektionssamtal. Planeringssamtalet förs mellan student och handledare. Lärosätet, handledare och student medverkar vid mittbedömningsamtalen. Vid slutbedömningsamtalen ingår student och handledare samt vid behov deltar kursansvarig lärare. Lärosätets bedömningsunderlag används alltid som struktur vid samtalen. För att genomföra samtalen behövs tekniskt stöd och här används mail, telefon, konferenstelefon och fysiska möten.

Korta lärarprogrammet:

Kommunikationen mellan distansstudenter och distanslärarna under VFU:n sker ofta i någon form av lärplattform som FC, Blackboard, It's learning, men också via telefon och mail/brev. Uppföljningen av den verksamhetsförlagda tiden följs också upp i olika former av seminarier dels vid fysiska närträffar på lärosätet dels på de olika skolorna. Ett annat sätt är via Marratech/Skype, telebild. Samtal vid VFU-besök hos studenterna på skolorna. Flera lärosäten anser att vfu-besök hos distansstudenter bör prioriteras före campusstudenter. Samtal som används är: planeringssamtal, mittbedömningsamtal, slutbedömningsamtal, reflektionssamtal, samtal vid närträffar. Kommunikationen mellan distanslärare och handledare sker mestadels via mail/brev och telefon men också vid träffar på universitetet och/eller skolan. Med utgångspunkt från utvärderingsmallar, bedömningsunderlag mm bedöms studenternas undervisning och utveckling i samråd mellan distanslärare och handledare.

Långa lärarprogrammet:

Kommunikationen mellan distansstudenter och universitets lärare sker via mail/brev, lärplattform, webbmöten, Marratech/Skype, telefon, telebild, fysiska träffar på lärosätet. Kommunikationen mellan högskolelärare och handledare sker mestadels via mail/brev, lärplattform, webbmöten, telefon, telebild och fysiska träffar.

De flesta lärosäten har ett antal olika samtal mellan distansstudenten och lärarutbildaren/handledaren. Vanligt förekommande är planeringssamtal, slutbedömningsamtal och reflektionssamtal. Det förekommer även speciella samtal vid fysiska träffar och trepartssamtal där student, lärarutbildare från skolan och lärarutbildare från högskolan deltar. Uppföljning och bedömning av VFU:n sker på olika sätt. Exempel på svar om hur uppföljning och bedömning går till: Fysiska besök, telefonkontakt, mail, skriftliga omdömen från den lokala lärarutbildaren, bedömningsblanketter, olika typer av samtal, uppföljning efter VFU:n, olika i olika kurser, om det finns en mentor besöker mentorn skolan. En bedömningsmall används ofta för bedömningen.

5 Diskussion och slutsatser

5.1 Diskussion med analys

Utbudet av nätburna program är många i lärarprogrammets långa-, korta program och specialistsjuksköterskeprogrammet. När det gäller tandhygienistprogrammen finns det endast vid Karlstads universitet.

VFU utbildningen är likartad när det gäller antal veckor inom och mellan de olika programmen och lärosätena. På en del lärosäten kan man välja flexibel studietakt och på en del inte. Studenterna jobbar under sin studietid och vill därmed välja en flexibel studietakt, studenten ges möjlighet till att välja mellan hel, halv eller kvartsfart. I de nätburna programmen kan man diskutera om det är en flexibel studietakt för studenterna, ofta förekommer det inlämningsuppgifter som är tidsbegränsade.

Flexibiliteten är inte heller total vad det gäller bostadsort eftersom de flesta har många eller långa närträffar som gör det svårt för studenten att bo alltför långt från lärosätet. En del lärosäten har ett nära samarbete med lärcentrum som också begränsar den geografiska valfriheten för boendet. Samtidigt medför stor flexibilitet i planeringen mindre möjlighet till kommunikation mellan studenterna som inte befinner sig i samma studietakt (Bowden & Marton 2004 sid 164 -165).

Riktlinjer för att anordna VFU platser för distansstudenter varierar. VFU- platserna väljs ut i samråd med samordnare och ansvariga för den verksamhetsförlagda utbildningen. På ett fåtal program har studenten möjlighet att välja VFU plats. I första hand erbjuds studenten VFU-placering i sin hemkommun. Studenten erbjuds platsen men har svårt att påverka erbjudandet pga tillgången av VFU platser. Några av programmen har avtal med regioner/partnersavtal här finns en sårbarhet. Sårbarheten ligger i de regioner där avtal inte finns skrivna. Detta är en kärnfråga som behöver kartläggas och ge möjlighet till ett större projekt, där programmets erfarenheter av möjligheter och svårigheter med att lösa VFU placeringar diskuteras och beskrivs. VFU:n är förlagd över hela Sverige och detta gäller för alla program. Detta kan leda till att vi konkurrerar med varandra. Här finns det behov av att utveckla ett samverkans projekt.

En central funktion i undersökningen är att kvalitetssäkra VFU. För att kunna kvalitetssäkra VFU platserna behövs verktyg, samverkansgrupper och riktlinjer. Inom tandhygienistprogrammet och specialistsjuksköterskeprogrammet nämns handledningsmodeller ofta. Det är ett verktyg som berör det organisatoriska och det pedagogiska upplägget. Det pedagogiska upplägget bygger på idén om aktivt lärande och målstyrning (Bowden & Marton 2004).

Samverkansgrupper/referensgrupper för VFU skulle kunna bildas där utvecklingsidéer får växa fram. I dessa grupper bör externa och interna personer ingå. Ett utbyte kan utvecklas mellan lärosätena och VFU platser vilket skulle kunna innebära att examinatorer besöker VFU platser och handledare besöker lärosäten. Riktlinjer ska finnas för att målen ska uppfyllas för den VFU oavsett om studenten studerar vid campusutbildning eller distansutbildning.

Inom specialistsjuksköterskeprogrammet arbetar distansläraren med progression i VFU på flera olika sätt. Kursutveckling pågår kontinuerligt liksom att förbättra och vidareutveckla studieuppgifter. Annat arbete är att utveckla handledningsmodeller som utformas i samverkan, mellan lärosätet och landsting/kommun. I dessa handledningsmodeller beskrivs bland annat handledningssamtal. Handledningssamtalet sker mellan

distansstudent och dennes yrkeshandledare, i viss utsträckning medverkar även klinisk adjunkt/distanslärare. Att observera är att klinisk lektor är osynlig i dessa handledningssamtal. Är det bristen på distanslärare/klinisk lektor som är orsaken till att denne ej medverkar i handledningsprocessens olika samtal? I progressionsarbetet för specialistsjuksköterskeutbildningarnas VFU bör en strävan vara att distanslärare/klinisk lektor till stor del medverkar i både reflektions- och bedömningssamtal?

Övergripande för alla program är att verka för en handledarutbildning. Studien visar att vem som helst inte är kompetent att handleda distansstudenter. Olika kvalitetskrav ställs på handledaren inom olika program och lärosäten. Inte bara formella utbildningar krävs utan också intresse och pedagogisk förmåga att handleda samt visat intresse och förståelse för utbildnings- och kursplaner samt studiehandedningar. Det erbjuds informations och/eller utbildningsdagar på lärosätena alternativt förläggs dessa träffar på VFU-platsen. Värt att notera är att ingen av informanterna reflekterar över handledarens kompetens i distanstekniska verktyg som exempelvis lärplattform, webb-möte etc. Vilka möjligheter har handledaren att tillsammans med distansläraren kompetensutvecklas inom området distanstekniska hjälpmedel? Vilka pedagogiska fördelar kan noteras om handledaren har kompetensutvecklats inte bara inom handledning utan även i distanstekniska hjälpmedel? Handledarutbildning på 5 poäng erbjuds på de olika lärosätena både som distansutbildning/campusutbildning. Här finns möjlighet till samverkan och överbyggande mellan olika program, vilket kan leda till både utveckling och ekonomisk styrka.

Studien belyser att distansläraren har en nyckelfunktion gällande den verksamhetsförlagda utbildningen i nätburna specialistsjuksköterskeprogram. Det är hon/han som samordnar, planerar, organiserar, informerar och handleder distansstudenten. De kommunikativa hjälpmedel som distansläraren använder sig av är lärplattform, mail/brev och/eller telefon men förvånande ofta möter distansläraren distansstudenten och dennes handledare fysiskt på plats. I de fall distansstudenten har VFU-plats i närområdet är det enkelt för distansläraren att boka in handlednings- seminarierträffar och/eller bedömningssamtal med distansstudent och yrkeshandledare. Att se varandra i ögonen, att se varandras kroppsspråk och att få tala med varandra är en fördel i handledningssammanhang då det underlättar kommunikations- och handledningsprocess samt att kommunikativa missförstånd kan undvikas. I de fall då distansstudenten befinner sig på distans det vill säga då denne har VFU-placering i annan landsdel är det inte lika enkelt för distansläraren att boka in möten. I dessa situationer finns det i dag tekniska möjligheter som exempelvis webb-möte alternativt telebild som kan ge upplevelsen av att avståndet minimeras och underlätta kommunikationen mellan parterna. Denna studie visar på att distansläraren använder denna teknik i liten omfattning och det hade varit intressant att vidare undersöka anledningen till att webb-möte inte används i större omfattning. Är orsaken att kommunikation via nätet, i real tid, inte är enkel? Att det krävs fungerande och användarvänlig teknik samt att samtliga inblandade parter har kunskap och kompetens om hur tekniken används? Utvecklingen av modern informationsteknik ställer krav på användarnas förmåga och att snabb teknikutveckling kan stjälpas i stället för att hjälpa framkommer bland annat i Högskoleverkets rapport (2000:13). Myndigheten för Nätuniversitetet (2003) har formulerat kvalitetskriterier för IT-stödd distansutbildning och lyfter fram vikten av lätt tillgänglig teknikstöd och supportfunktion som bör erbjudas alla som är engagerade i utbildningen d v s distansläraren, distansstudenten och yrkeshandledaren. Uppfyller högskolor och universitet detta kvalitetskriterium?

Slutligen i diskussionen vill vi lyfta fram distanslärares arbetsituation där läraren behöver en lång framförhållning i sin planering (ca 6 mån) före kursstart. Studenten ska innan kursstart få den information som erfordras. Här behövs även en samverkan för att kartlägga och identifiera behov, brister, förbättringar och utveckling av t.ex. tekniska hjälpmedel för distans läraren. Det pedagogiska syftet och behovet ska vara ledande för tekniska val och administrativa rutiner.

5.2 Slutsatser

Det krävs en samordning mellan olika lärosäten vid VFU-placering. Hur denna skulle kunna gå till behöver utredas vidare. En fördjupad studie av hur placeringen går till på aktuella lärosäten vore av värde.

En central funktion i undersökningen är att kvalitetssäkra VFU. För att kunna kvalitetssäkra VFU platserna behövs verktyg, samverkansgrupper och riktlinjer. Man skulle behöva jobba med progression, pedagogiskt upplägg och integrering teori och praktik.

Hur man kommuniserar vid olika typer av samtal varierar väldigt. Det finns idag tekniska möjligheter som underlättar kommunikationen mellan parterna men det verkar som denna teknik används i liten omfattning. Det skulle vara intressant att gå vidare och undersöka anledningen.

Det erbjuds handledarutbildningar men de behöver utvecklas. En mera ingående studie av hur handledarutbildningarna ser ut skulle behövas och kanske kunde flera lärosäten erbjuda en gemensam handledarutbildning med olika spår med stöd från nätuniversitetet? Behövs en speciell handledarutbildning för de som ska jobba med distansstudenter där det ingår kompetensutveckling i användning av distanstekniska hjälpmedel?

Vid fortsatta studier behöver man undersöka uppfattningar och upplevelser hos handledare och distansstudenter när det gäller möjligheter och svårigheter med VFU.

Referenser

Bowden , J.& Marton, F. *The university of learning-beyond quality and competence in higher education*. Kogan Page , London,1998.

Forsberg, Hans-Olof & Svensson, Leif (2003) *Kartläggning av lärarutbildningskurser*
Stencil: Nätuniversitetet

Handledningsmodell vid Institutionen för hälsa och vård, Karlstads universitet.

Högskoleförordningen, bilaga 2 examensordning, SFS 1993:100 med senare ändringar
2001:23).

Högskoleverket. (2000:13 R). Eldsjälar och institutionell utveckling. Mot nya former
av lärande i den högre utbildningen resultat av 91 IKT-projekt under 1990-
talet.

Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet. (2003). *Kvalitet i IT-stödd distansutbildning. –
En rapport från arbetsgruppen för kvalitetskriterier.*

Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet. (2006). *Lärarutbildning på distans – Ett
samverkansprojekt mellan lärarutbildningarna och Myndigheten för Sveriges
nätuniversitet.*

Proposition. (1999/2000:135). *En förnyad lärarutbildning*. Stockholm.

Proposition. (2001/02:15). *Den öppna högskolan*. Stockholm.

Salmon, G. (2000). *E-moderating. The key to teaching and learning on-line*: London:
Kogan Page.

Socialstyrelsen (2002). Översyn av nyutexaminerade sjuksköterskors yrkeskunnande
och kompetens i förhållande till hälso- och sjukvårdens behov. Stockholm.

SOU. (1998:57). Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd.

SOU. (1998:83). *På distans. Utbildning, undervisning och lärande*. Available:
<http://utbildning.regeringen.se/propositionermm/sou/index.htm>.

SOU. (1999:63 s.126-127) *Att lära och leda*

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79V

Wännman Toresson, G. (2002). *Kvinnor skapar kunskap på nätet. Datorbaserad
fortbildning för lärare*. Akademisk avhandling vid Pedagogiska institutionen,
Umeå universitet. Nr 62

Bilagor

Bilaga 1: Ansökan till Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet

Bilaga 2: Tidsplan

Bilaga 3: Rapport Specialistsjuksköterskeprogrammet

Bilaga 4: Rapport Tandhygienistprogrammet

Bilaga 5: Rapport Korta lärarprogrammet

Bilaga 6: Rapport Långa lärarprogrammet

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet
 Box 194
 871 24 Härnösand

Ansökan om medel att genomföra ett förundersökningsprojekt ”VFU i programutbildningar”

Syfte

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan hela lärarprogram på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

En projektgrupp bildas på Karlstads universitet med en representant vardera från lärarprogrammet på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet. Merparten av de lärosäten som har de angivna programutbildningarna på distans ingår i undersökningen. Datainsamlingen sker genom intervjuer med kontaktpersoner på respektive lärosäte. Resultatet redovisas i rapportform och vid en workshop där erfarenheter av möjligheter och svårigheter med verksamhetsförlagd utbildning inom utbildningarna beskrivs och diskuteras. Målsättningen är att förstudien kan vara ett underlag för ett större projekt om VFU.

Tidsplan

Förstudien beräknas löpa från januari-juni 2006
 Jan 2006 Förstudien startar
 Maj 2006 Datainsamling klar
 Juni 2006 Rapportering av resultat
 September 2006 Workshop med diskussion av resultatet

Budget

Projektgrupp bestående av projektledare och deltagare från de fyra ingående programmen.		
Kostnad motsvarande en heltidstjänst.		300 000:-
Resekostnader		50 000:-
Workshop		50 000:-
Overheadkostnader	35%	140 000:-
		Summa: 540 000:-

Datum 2005-12-16

Annelie Bodén
 Lärarutbildningsprogrammet
 054-700 1193
 Birgitta Jacobsson-Holm
 Kompletterande lärarutbildningsprogrammet
 054-700 2187

Laila Gustafson
 Specialistsjuksköterskeprogrammen
 054-700 1362
 Margaretha Olsson
 Tandhygienistprogrammet
 054-700 2459

Tidsplan

VFU inom programutbildningar på distans

Projektid

Start: 2006-01-01

Slut: 2006-10-31

Tidsplan

Förstudien beräknas löpa från januari-juni 2006

Jan 2006 Förstudien startar

Maj 2006 Datainsamling klar

Juni 2006 Rapportering av resultat

September 2006 Workshop med diskussion av resultatet

Avdelningen för omvårdnad

**Beskrivning av hur distansläraren arbetar med
verksamhetsförlagd utbildning i nätburna
specialistsjuksköterskeprogram.**

Laila Gustafson

Juni 2006

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att beskriva hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) i nätburna specialistsjuksköterskeprogram.

Elektronisk enkät med sammanlagt 37 frågor konstruerades i programmet ”Query och Report”. Enkäten skickades till 62 personer; programansvariga för specialistsjuksköterskeprogram och prefekter vid 21 svenska lärosäten. Resultatet grundar sig på elva enkäter. Följande specialistsjuksköterskeprogram representeras i enkäterna; distriktssköterskeprogrammet, psykiatrisk vård, akutsjukvård inriktning ambulanssjukvård, hälso- och sjukvård inriktning barn och ungdomar, barnmorskeprogrammet.

Resultatet visar att framtagningen av VFU-platser sker på olika sätt, inom vissa lärosäten läggs ansvaret på den enskilde distansstudenten och på andra ansvarar lärosätet. Kvalitetskriterierna som lärosätet ställer på VFU-plats fokuseras främst mot yrkeshandledarens formella utbildning, kompetens, erfarenhet och intresse av att handleda distansstudenter. Inför VFU informeras och introduceras yrkeshandledaren av distansläraren antingen via mail/brev eller via informationsträff på lärosätet. Det vanligaste materialet som yrkeshandledaren tar del av är kursplan och studiehandledning/studiebrev.

Distanslärarnas uppfattning är att distansstudenten första möte med VFU och yrkeshandledaren upplevs positivt. Under VFU är det vanligt att distansstudenten studerar på helfart men andra studietakter förekommer.

Distans/tekniska hjälpmedel som distansläraren använder sig av för att kommunicera med distansstudent och yrkeshandledare är främst lärplattform, mail/brev och telefon men fysiska möten och närträffar förekommer till stor del. Planerings- och slutbedömningsamtal sker främst mellan distansstudenten och dennes yrkeshandledare. Om distansstudenten inte blir godkänd ges möjlighet till ny VFU-plats.

Innehållsförteckning

Inledning	4
Specialistsjuksköterskeprogram	4
Verksamhetsförlagd utbildning – VFU	4
Att lära via nätet	5
Distansläraren	6
Problemområde och syfte	6
Metod	7
Resultat	8
Distansläraren	
Distansstudenten	
Yrkeshandledaren	
Verksamhetsförlagd utbildning	
Diskussion	17
Litteraturförteckning	20

Bilaga 1.

Verksamhetsförlagd utbildning inom nätburna specialistsjuksköterskeprogram.

Inledning

I samband med bildandet av Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet har högskolor och universitet stimulerats till att utveckla fler och fler nätburna specialistsjuksköterskeutbildningar (Domfors, 2004). Nätburna utbildningar har setts som ett sätt att öka rekryteringen när lärosätena har haft svårigheter att fylla utbildningsplatserna. Enligt Landstingsförbundet var var tredje utbildningsplats inte besatt inom specialistsjuksköterskeutbildningarna 2002. Orsaken till sjunkande söksiffror diskuterades under en konferens som anordnades 2003 av Landstingsförbundet, Sveriges Universitets & Högskoleförbund och Vårdförbundet. Här framkom att landsting och kommuner inte hade, i någon större omfattning, efterfrågat nuvarande specialistsjuksköterskeutbildningar. Vidare hade sjuksköterskor som önskade att utbilda sig till specialistsjuksköterska inte erbjudits kompetensutbildningsstöd av arbetsgivarna i någon högre grad. Specialistsjuksköterskeutbildningar med ett fåtal sökande har i sin tur skapat problem vid universitet och högskolor när det gäller planering av lärarbehov och kompetens men det har också lett till ekonomiska underskott på grund av outnyttjade högskoleplatser. Därför pågår ett intensivt utvecklingsarbete inom flertalet lärosäten och institutioner med att förändra specialistsjuksköterskeutbildningar till nätburna utbildningar. Med nätburna utbildningar kan målgrupper nås med ökad spridning, vilket ligger i linje med utbildningspolitiska målet ”Den öppna högskolan” (Regeringens proposition 2001/02:15). Detta ökar förutsättningarna för den presumtiva att leva och bo kvar på bostadsorten. Att bostadsort har betydelse för studentens val av studier visar Lindblad Frid (2003) där över hälften av de tillfrågade studenterna inte hade kunnat utbilda sig till specialistsjuksköterska om inte utbildningen givits på hemmaplan. Enligt författaren (a.a) utgör studentens familje- och ekonomiska situation det främsta hindret till att studera på annan ort.

Specialistsjuksköterskeprogram

Specialistsjuksköterskeprogram omfattar 40 alternativt 50 poäng beroende på vilken specialistutbildning den sökande är intresserad av. Följande specialistsjuksköterskeprogram finns och med olika inriktningar: Akutsjukvård med inriktning ambulanssjukvård, intensivvård, anestesi- och operationssjukvård. Allmän hälso- och sjukvård med inriktning internmedicinsk vård, kirurgisk vård och onkologisk vård. Hälso- och sjukvård inriktning barn och ungdomar. Psykiatrisk vård. Vård av äldre. Distriktssköterske- och Barnmorskeprogrammet. I vardera utbildning ska klinisk utbildning ingå och omfattningen anpassas efter behovet för respektive specialområde och inriktning (Högskoleförordningen, bilaga 2 examensordning, SFS 1993:100 med senare ändringar 2001:23).

Verksamhetsförlagd utbildning - VFU

Den kliniska utbildningen inom specialistsjuksköterskeprogrammen, benämns verksamhetsförlagd utbildning (VFU), och innebär att studenten befinner sig i hälso- och sjukvårdens vårdpraxis med landsting eller kommunen som huvudman. Under den verksamhetsförlagda utbildningen stöds studentens läroprocess av ett handledningsteam. Handledningsteamet består av flera personer som besitter ämneskompetens och pedagogisk skicklighet. I vårdpraxis handleds studenten av en eller flera specialistsjuksköterska/or och från lärosätet adjunkt/er och/eller lektor/er. Syftet med den verksamhetsförlagda utbildningen är att studenten skall uppnå

högskolelagens (SFS,1992:1343), högskoleförordningens examensmål (SFS 1993:100 med senare ändring 2001:23) och utbildningsplanens lokala utbildningsmål.

Specialistsjuksköterska är ett praktiskt yrke. Att handleda en blivande kollega så att denne uppnår utbildningens mål, det vill säga att självständigt kunna utöva yrket, kräver ett gemensamt handledningsansvar mellan hälso- och sjukvårdens verksamheter och det utbildningsansvariga lärosätet.

I specialistsjuksköterskeprogram som genomförs som campusutbildning (även kallad närundervisning) bedrivs oftast den verksamhetsförlagda utbildningen inom samma region som lärosätet, vilket i normalfallet innebär studentens bostadsort. Campusutbildning innebär att det finns en närhet som ökar samverkansmöjligheterna mellan lärosätets handledande adjunkter/lektorer och vårdverksamhetens handledande specialistsjuksköterskor. Denna närhet har lett fram till att överenskomna ram- och programavtal har slutits samt att handledningsmodeller har utvecklats. Handledningsmodeller som i skrift beskriver kvalitetskriterier för VFU, exempelvis handledningens syfte, mål och innehåll och handledarnas kompetens, ansvar och funktion (se Handledningsmodell vid Institutionen för hälsa och vård, Karlstads universitet). Handledningsmodellerna har som mål att höja den högskolemässiga kvaliteten av den verksamhetsförlagda utbildningen. Betydelsen av att höja kvaliteten för den kliniska utbildningen har poängterats av Högskoleverket (2000) och Socialstyrelsen (2002).

Att lära via nätet

Distansutbildningar har funnits i mer än hundra år och de första distansutbildningarna var de så kallade korrespondensskolorna (Holmberg, 1995). I takt med utbyggnaden av Internet och informations- och kommunikationstekniken (IKT) har distansutbildningarna, undervisningen och lärandet, kunnat utformas på nya sätt. IKT har skapat nya kommunikativa möjligheter som kan ses som en orsak till att utbudet av distansutbildningar successivt har ökat och kommer att öka nationellt som internationellt (Kenny, 2000; Forman, Nyantanga, Rich, 2002).

Att lära via nätet innebär främst att lärare och studenter, under stora delar av utbildningen, är fysiskt åtskilda och studierna bedrivs på tid och plats som passar studenterna samt att olika metoder används för att överföra kunskap och skapa möjlighet till dialog och lärande (SOU, 1998:83; Washer, 2001; Hewitt-Taylor, 2003).

Wännman Toresson (2002) menar att det finns en distinktion mellan utbildning som bedrivs på distans och nätburna utbildningar. Det sistnämnda bygger främst på elektronisk lärplattform som innehåller en mängd pedagogiska/tekniska redskap som möjliggör för läraren att utforma undervisningen på ett annat sätt än traditionell närundervisning. Den utveckling som också skett inom IKT och inom det pedagogiska området har i allt högre grad suddat ut gränsen mellan distans- och närundervisning vilket lett fram till att nätbaserat lärande kan gälla i såväl när- som distansutbildning enligt Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet (2003).

Distansläraren

I nätbaserad utbildning beskrivs lärarfunktionen annorlunda och en utbredd uppfattning är att distansläraren behöver en mångfacetterad ämneskompetens: ämneskunskap, ämnesdidaktik, distanspedagogik och tekniska kunskaper (SOU, 1998:57). Vidare har förhållningssätt till "hur människan lär" förändrats det vill säga att lärandet är en process som sker genom vårt språk, kommunikation och interaktion inom och mellan människor (Säljö, 2000). Vikten av ämneskompetens och annat pedagogiskt förhållningssätt innebär att lärarens uppgift blir att stimulera lärandet genom att inte bara fokusera på undervisningens innehåll utan även på organisation och lärandemiljöer. Lärarfunktionen förskjuts från att vara kunskapsförmedlare till att vara organisatör, konstruktör, handledare, katalysator, support, och underlättare enligt Salmon (2000).

Problemområde och syfte

Lärarens pedagogiska insatser att förändra och/eller utveckla nätburna specialistsjuksköterskeprogram är hög även i framtiden. Det ställer krav på pedagogisk förnyelse. Enligt Högskoleverkets rapport (2001:13) har utveckling av undervisning med IKT-stöd oftast skett av institutionens eldsjälur. Dessa eldsjälur har under de senaste åren genomfört ett beundransvärt utvecklingsarbete genom att omtransformera specialistsjuksköterskeprogrammets teoretiska innehåll från sedvanlig närundervisning till nätburna undervisning. Parallellt med detta utvecklingsarbete har distansläraren genomgått egen utveckling från att vara klassrummets kunskapsförmedlare till att vara handledare och moderator i ett virtuellt klassrum (Salmon, 2000). Vidare menar Domfors (2004) att kraven på effektivisering och samverkan ökar mellan lärosäten. Domfors (a.a) har studerat förutsättningarna för en nationell samordning av nätburna specialistsjuksköterskeprogram för att bättre tillgodose framtidens behov av specialistsjuksköterskor.

Goda distanspedagogiska exempel från specialistsjuksköterskeprogram lyfter Forshag & German Millberg (2005) fram i sin rapport. Författarna (a a) visar att inom specialistsjuksköterskeprogrammets teoretiska kurser använder distanslärare flera olika distanstekniska verktyg men inom den verksamhetsförlagda utbildningen uppfattades av informanterna som kraftigt eftersatt (a a).

Att handleda specialistsjuksköterskestuderande i vårdpraxis via nätet innebär ett annorlunda handledningssätt än vad ovan nämnda handledningsteam är van vid. Fysiska handledningsmöten eller handledningssamtal mellan student, distanslärare och handledande specialistsjuksköterska reduceras och/eller är i vissa fall obefintliga och sker i stället med hjälp av medierande verktyg som; telefon, brev, mail, teledbild, marratech.

Det nätburna specialistsjuksköterskeprogrammets verksamhetsförlagda utbildning ska hålla likvärdig högskolemässig kvalitet som närutbildning. Det är därför intressant att studera hur genomförandet sker av den verksamhetsförlagda utbildningen inom nätburna specialistsjuksköterskeprogram. Syftet med studien var att beskriva hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) i nätburna specialistsjuksköterskeprogram.

Metod

Enkät

Elektronisk enkät har använts som datainsamlingsmetod. Enkäten konstruerades i programmet "Query och Report" och omfattade sammanlagt 37 frågor (bilaga 1). Cirka hälften av frågorna var formulerade som "öppna" i syfte att öka möjligheten för respondenten att svara fritt med egna ord. De slutna frågorna var försedda med färdigformulerade svarsalternativ. Fördelen med slutna frågor är att respondenten har klara, precisa svarsalternativ att ta ställning till å andra sidan begränsas friheten i att förklara och tydliggöra sitt svar (Hansagi & Allebeck, 1994). Ett grundläggande krav i enkäter är att frågorna är formulerade på ett språk som är begripligt för respondenterna därför ombads utbildningsledaren för specialistsjuksköterskeprogram vid ett lärosäte granska enkäten i sin helhet före utskick. Några språkjusteringar gjordes efter denna granskning.

Enkätfrågorna fokuserar kring triaden; distansläraren – distansstudenten – yrkeshandledaren och hur dessa tre nyckelfunktioner harmoniserar med varandra i samband med verksamhetsförlagd utbildning. Enkätfråga 1, 2, 3, 4, 18, 19 belyser distansläraren. Enkätfråga 6, 7, 12, 13, 14, 17, 20, 22, 29 belyser distansstudenten. Enkätfråga 15, 16, 30, 31, 32, 33, 34, 35 belyser yrkeshandledaren. Enkätfråga 8, 9, 10, 11, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 36, 37 belyser VFU och handledning under VFU. Fråga 5, 32, 37 kommer ej att presenteras anledning är dels otydliga enkätsvar och dels att enkätsvar har liten relevans för studiens syfte.

Tillvägagångssätt

Den elektroniska enkäten adresserades till programansvariga för specialistsjuksköterskeprogram och prefekter. Totalt skickades enkäten till 62 personer vid 21 svenska lärosäten. Sammanlagt föll 51 enkäter bort. Flera personer (17 enkäter) svarade omgående att inget nätburet specialistsjuksköterskeprogram genomfördes vid lärosätet. Några prefekter (7 enkäter) svarade att de skickat enkäten vidare till aktiva distanslärare. Tre respondenter (3 enkäter) angav att de för tillfället ej var aktiva som distanslärare och fyra (4) enkäter kom aldrig fram pga felaktig e-postadress samt tjugo (20) enkäter besvarades aldrig.

Resultatet grundar sig på elva enkäter. Dessa enkäter är fördelade på tio lärosäten från norr till söder och öst till väst. De specialistsjuksköterskeprogram som representeras är distriktssköterskeprogrammet (6 svar), psykiatrisk vård (2 svar), akutsjukvård inriktning ambulanssjukvård (1 svar), hälso- och sjukvård inriktning barn och ungdomar (1 svar), barnmorskeprogrammet (1 svar).

Påminnelse om enkäten skickades ut vid två tillfällen med en veckas mellanrum. Den låga svarsfrekvensen ledde fram till att ett "fysiskt" studiebesök genomfördes vid ett lärosäte i norra Sverige. Studiebesöket hade karaktären "erfarenhetsutbyte och samtal" än traditionell intervju. Studiebesöket kommer ej att redovisas i resultatet. Ingen kontakt har tagits med övriga lärosäten som ej valt att svara på enkäten. Anledningen är tidsbrist.

Resultat

Utifrån studiens syfte har enkätfrågorna grupperats med fokus på distansläraren, distansstudenten, yrkeshandledaren, verksamhetsförlagd utbildning och presenteras nedan i löpande text. Siffror som anges inom parentes belyser antalet enkätsvar.

Distansläraren

Erfarenhet av att arbeta som distanslärare varierar mellan respondenterna. Fyra har arbetat med distansundervisning mer än 5 år. Sex distanslärare har minst 1 – 5 års erfarenhet och en distanslärare har arbetat mindre än ett år med distansundervisning i specialistsjuksköterskeprogrammet.

Fem skillnader lyfts fram av respondenterna angående beskrivning av nätburen kontra campusundervisning. För det första gäller det den fysiska kontakten med studenten det vill säga att inte mötas öga för öga. För det andra tar nätburen undervisning tid. Tiden läggs bland annat på planering av undervisning och individuell handledning till distansstudenten. För det tredje är skillnaden det skriftliga språket det vill säga att behärska det skriftliga språket är av vikt för att kommunikation, interaktion och information till studenten skall fungera. För det fjärde krävs att distansläraren har en teknisk förmåga och kan behärska olika tekniker. Slutligen den femte skillnaden, som nämns av en respondent, är att det är roligare med nätburen undervisning och att distansstudenter är nöjdare.

Kommunikationen mellan distansläraren och distansstudenten samt mellan distansläraren och distansstudentens yrkeshandledare redogörs i tabell 1. Kommunikationssättet skiljer sig något åt beroende på om distansläraren kommunicerar med distansstudenten eller dennes yrkeshandledare. När distansläraren kommunicerar med distansstudenten används främst lärplattform, mail/brev och telefon. Webbmöte och telefonkonferens förekommer emellanåt. Vanligt förekommande är även att distansläraren träffar distansstudenten fysiskt på VFU-platsen och i mindre utsträckning möts de på lärosätet. Distanslärarens kommunikation med yrkeshandledaren sker till stor del med hjälp av telefon och mail/brev. Vanligt förekommande är att distansläraren möter yrkeshandledaren på VFU-platsen och i mindre utsträckning sker mötet på lärosätet.

Tabell 1. Kommunikationen, sker på följande sätt, mellan distansläraren och distansstudenten samt mellan distansläraren och yrkeshandledaren under verksamhetsförlagd utbildning: N=11

N=11

Svarsalternativ	N=11 Kommunikation mellan distansläraren och distansstudent	N=11 Kommunikation mellan distanslärarens och distansstudentens yrkeshandledare
Mail, brev	8	7
Lärplattform ex First Class/Ping Pong	9	1
Webb-möte ex med hjälp av Marratech/Skype	3	0
Telefon	8	10
Telefonkonferens	1	0
Telebild/videokonferens	0	0
Fysiska träffar på lärosätet	4	2
Fysiska träffar på VFU-platsen	7	6
Fler kommunikationssätt:	0	1

Sammanfattning

Flertalet av respondenterna har mer än ett års erfarenhet av nätburen undervisning. Kommunikativa tekniska hjälpmedel som distansläraren ofta använder sig av i nätburen undervisning är lärplattform, mail/brev och telefon. Fysiska möten mellan parterna sker till viss del på VFU-plats och på lärosätet.

Distansstudenten

På vissa lärosäten och i vissa specialistsjuksköterskeprogram finns möjligheten för distansstudenten att genomföra sin verksamhetsförlagda utbildning med flexibel studietakt (tabell 2) men den vanligaste studietakten är helfart. Fördel med flexibel studietakt (halvfart/kvartsfart) är att distansstudenten kan arbeta vid sidan om studierna, menar en respondent Annan menar att det är mer fördel för distansstudentens arbetsgivare än för den studerande själv. Ur distansläraren perspektiv kräver flexibel studietakt noggrannare planering (1 svar).

Tabell 2. Distansstudentens möjlighet att välja flexibel studietakt under den verksamhetsförlagda utbildningen.

Svarsalternativ	N=11
Nej, studenten studerar på helfart	6
Ja, studenten kan välja mellan helfart, halvfart, kvartsfart	4

Distanstudentens första möte med VFU och dennes yrkeshandledare menar distanslärarna sker i positiv anda. Fyra distanslärare uppger att distansstudenten mottas ”mycket bra” och sju svarar ”bra”.

Under VFU deltar distansstudenten i det kliniska arbetet, auskulterar och löser olika studieuppgifter (5 svar). Utöver detta förekommer bland annat:

- att studenten deltar i diskussioner via lärplattformen
- att studenten självständigt bedriver eget mottagningsarbete, telefonrådgivning etc
- att studenten för observationsdagbok.

Två distanslärare menar att det inte är någon skillnad mellan att vara distansstudent eller campusstudent. Det är kursplanens mål och distansstudentens egna mål som styr vad denne gör under VFU.

Distanstudenten och dennes yrkeshandledare genomför tillsammans olika samtal under VFU. Samtal som varierar i syfte, form och innehåll. Enligt tabell 3 så förekommer planerings- och slutbedömningsamtal till stor del och i viss utsträckning förekommer mittbedömningsamtal samt reflektionssamtal.

Tabell 3. Olika samtal som genomförs mellan distansstudent och yrkeshandledaren under den verksamhetsförlagda utbildningen.

Svarsalternativ	Antal svar
Planeringssamtal	9
Mittbedömningsamtal	7
Slutbedömningsamtal	9
Reflektionssamtal	7
Annat:	0

Distanstudent kan bli underkänd under VFU. Riktlinjerna i handläggningen av att underkänna distansstudenten skiljer sig åt mellan distanslärarna:

- efter samtal med distansstudenten erbjuds ny handledare och ny VFU-plats (4 svar)
- samtal sker med distansstudent, yrkeshandledare, distansläraren, studievägledare och studierektor (1 svar)
- samma regler gäller för distansstudent som för campusstudenter, (1 svar, vilka dessa regler är preciseras ej)
- inga riktlinjer finns (2 svar)
- vet ej, hänvisar till studierektor (1 svar).

Sammanfattning

Det vanligaste är att distansstudenten studerar på helfart. Distanstudentens första möte med VFU och yrkeshandledaren upplevs positivt enligt distanslärarna. De vanligaste samtalen som sker mellan distansstudenten och dennes yrkeshandledare är planerings- och slutbedömningsamtalen men även mittbedömnings- och reflektionssamtal förekommer. Om distansstudenten inte blir godkänd på VFU ges möjlighet till ny VFU-plats.

Yrkeshandledaren

Att vara yrkeshandledare och handleda distansstudent som utbildar sig till specialistsjuksköterska innebär att lärosätet ställer krav på yrkeshandledarens kompetens. Dessa krav är att yrkeshandledaren har:

- Specialistsjuksköterskeexamen (5 svar).
- Yrkeserfarenhet inom specialistområdet.
- Specialkompetens ex läkemedelföreskrivningsrätt (1 svar).
- Handledarutbildning, gärna på högskolenivå.

En av distanslärarna menar att lärosätet har inga särskilda kompetenskrav på yrkeshandledare. Kompetenskravet är densamma oavsett om yrkeshandledare handleder distans- eller campusstudent.

Möjligheten för yrkeshandledaren att utvecklas till kompetent handledare är att tillägna sig handledningskunskap. Flertalet lärosäten (9 svar) erbjuder fristående kurs i handledning för yrkeshandledare. Vidare upplever hälften av distanslärarna (5 svar) att yrkeshandledarna stimuleras av sin arbetsgivare (landsting/kommun) till att söka denna handledarutbildning. Två lärosäten erbjuder ingen fristående kurs i handledning och tre distanslärare upplever inte att yrkeshandledaren stimuleras till att kompetensutvecklas inom handledning. Två distanslärare svarar att de inte vet om yrkeshandledaren stimuleras av sin arbetsgivare.

Annat sätt för yrkeshandledaren att skaffa sig kunskap, kompetens och erfarenheter som handledare är att delta på handledar- eller utbildningsdagar. Mer än hälften av svaren visar att handledarträffar anordnas cirka en gång per år (tabell 4). Var handledarträffarna anordnas varierar antingen sker träffen på lärosätet eller nära anknytning till VFU-platsen. Handledarträffen innehåller dels information om utbildningen, nyheter och/eller förändringar etc. Dels diskuteras didaktiska frågor allt efter handledarens behov och önskemål. En distanslärare beskriver att yrkeshandledaren bjuds in till utbildningsdagar för att delta i vissa utbildningsmoment, vilka utbildningsmoment det rör sig om preciseras ej.

Tabell 4. Anordnas handledarträffar för yrkeshandledarna?

Svarsalternativ	N=11
Ja, cirka 1 gång/läsår	7
Aldrig	1
Annat:	3

När yrkeshandledaren har fått besked om att hon/han ska handleda en distansstudent informeras och introduceras yrkeshandledaren av distansläraren. Det är lika vanligt att distansläraren informerar yrkeshandledaren med hjälp av diverse informationsmaterial som skickas via mail/brev och där informationen följs upp via ett telefonsamtal som att bjuda in denne till informationsträff på lärosätet (tabell 5). Informationsmaterialet som skickas ut består av kursplan, studiehandledning/studiebrev och/eller utbildningsplan samt annat ospecificerat material (tabell 6).

Tabell 5. Yrkeshandledaren informeras och introduceras inför distansstudentens VFU-placering.

Svarsalternativ	N=11
Informationsmaterial sänds via mail/post till yrkeshandledare ingen uppföljning sker av distansläraren	3
Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett telefonsamtal alternativt konferenssamtal	6
Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med hjälp av telebild/videokonferens	0
Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett webbmöte ex Marratech/Skype	0
Informationsträff för yrkeshandledare anordnas på lärosätet	6
Informationsträff för yrkeshandledare anordnas utanför lärosätet	2
Annat sätt:	3

Tabell 6. Informationsmaterial som delas ut till yrkeshandledaren av distansläraren.

Svarsalternativ	N=11
Utbildningsplan	6
Kursplan	9
Studiehandledning/studiebrev	9
Annat:	8

Sammanfattning

För att vara yrkeshandledare gäller det att ha kunskap, kompetens, erfarenhet och intresse. Fristående kurs i handledning och handledar- och/eller utbildningsdag på lärosätet eller i nära anslutning till VFU-plats är exempel på kompetensutveckling för handledaren. När yrkeshandledaren får en distansstudent informeras och introduceras denne av distansläraren antingen via mail/brev eller via informationsträff på lärosätet. Det vanligaste materialet som yrkeshandledaren tar del av är kursplan och studiehandledning/studiebrev.

Verksamhetsförlagd utbildning

När det gäller hur lärosätet anordnar VFU-plats för distansstudenten är det lika vanligt att distansstudenten själv anordnar sin egen VFU-plats som att studenten får önska och tilldelas VFU-plats (tabell 7).

Tabell 7. Hur anordnas VFU-plats för distansstudenten?

Svarsalternativ	N=11
Distansstudenten ansvarar för att ordna sin egen VFU-plats	5
Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten tilldelas plats	3
Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten får önska plats inom tilldelade platser	5
Annat sätt:	1

De riktlinjer som distansläraren arbetar efter för att få fram VFU-platser är följande:

- Om distansstudent inte får VFU-plats inom det egna hemlandstinget erbjuds VFU-plats inom lärosätets landstingsområde (2 svar)
  - Att studenten får VFU-plats nära hemorten.
  - Student som anordnar egen VFU-plats gör det i samråd med lärosätets praktikplatsplanerare.
  - Handledarkompetens ska vara styrkt, därefter tas telefonkontakt med VFU-platsen.
  - Studentens önskemål är grunden till planeringen av VFU-platser.
  - Samma riktlinjer gäller oavsett om studenten studerar på campus eller distans
- En respondent känner ej till vilka riktlinjer som gäller och hänvisar till studierektorn.

Vad gör distansläraren om inte VFU-platserna räcker till? Sex respondenter svarar att det aldrig har hänt. Det är ett återkommande problem att VFU-platserna inte räcker till anser någon medan en annan menar att avsikten är att alla distansstudenter ska vara garanterade VFU-plats. Två vet ej vad de gör om inte VFU-platserna räcker.

Lärosätena har i flera fall skrivit avtal med landsting för att säkra antalet VFU-platser, mot en viss ersättningskostnad. På vissa håll har även avtal skrivits mellan lärosätet och kommunen. Ersättningen som kommunen får varierar: Sex respondenter svarar att ingen ersättning ges, varav en dock påpekar att avtalsskrivning är på gång. Tre svarar att ersättningen är densamma som för en VFU-plats inom landstinget det vill säga cirka 1300 kronor per vecka och per student. En annan skriver att skolhälsovården får 1200 kronor per vecka och per student, däremot den kommunala hälso- och sjukvården (hemsjukvård) får ingen ersättning.

Lärosätets kvalitetskriterier för VFU varierar liksom hur distansläraren arbetar för att kvalitetssäkra VFU. En respondent svarar att kvalitetskriterierna är under bearbetning. Annan uppger att utformade kriterier saknas. En tredje menar att de kvalitetskriterier som ställs är att distansstudenten skall kunna nå upp till målen som finns i utbildnings- och kursplaner. Vidare nämner en respondent att kvalitetskriterierna följer den plan som finns för praktiken inom grundutbildningen (för sjuksköterskor, hur denna plan är utformad preciseras ej i svaret). Resterande respondenter beskriver kvalitetskriterier för VFU med fokus på handledarens kompetens, intresse och erfarenhet, följande kvalitetskriterier beskrivs:

- Huvudhandledare med omvårdnadskompetens, minst C-nivå
- Handledaren med specialistsjuksköterskeexamen samt specialkompetens ex

förskrivningsrätt gällande läkemedel

- Handledare med handledarutbildning
- Handledare som tjänstgör heltid och med flerårig yrkeserfarenhet inom verksamhetsområdet
- Handledaren med intresse för och erfarenhet av att handleda

Hur distanslärare arbetar för att kvalitetssäkra VFU beskrivs:

- Samverkansgrupp har bildats där flera lärosäten är representerade
- Distansläraren följer upp och genomför regelbundna besök på VFU-platsen (2 svar)
- Huvudhandledarmodell har införts inom primärvården
- Utvärdering sker kontinuerligt
- Arbetar efter en handledarmodell
- Täta telefonkontakter
- Informationsdokument
- Samarbete i form av planeringsträffar, programråd
- Regionavtal och avtal utanför regionen
- Tydliga anvisningar, syfte och mål

Tre respondenter ger följande svar:

- Att de arbetar på samma sätt som i grundutbildningen
- Arbetar inte efter något speciellt sätt
- Utbildningen är inte helt nätbaserad

En del i kvalitetsarbetet med VFU är att distansläraren arbetar med progression. Exempel på progressionsarbete som pågår vid de olika lärosäten är som följer:

- Studenten får ökade kvalificerade studieuppgifter allt eftersom utbildningen framskrider.
- Motiverande samtal utvecklas
- Studieuppgifterna utvecklas.
- Kursansvarig har täta kontakter med praktikplatserna.
- Progression sker i form av observation, självständigt utförande till eget ansvars-tagande.
- Följer upp och examinerar.
- Kommunikation utvecklas med hjälp av webbmöten ex Marratech.
- Kursutveckling, i form av att kurserna bygger på varandra och att utbildningen i hög grad blir individuell.
- Vid ett lärosäte har lärare anställts som driver utvecklingsarbete om distansutbildningar, bland annat genomförs en kurs för lärare under 5 veckor

Annan del i kvalitetsarbetet med VFU är att distansläraren i samverkan med landsting/kommun arbetat fram handledningsmodeller (8 svar). En respondent beskriver en primärvårdsmodell, som är under bearbetning, och som gäller för yrkeshandledare, adjungerad klinisk adjunkt och kursansvarig. Annan handledningsmodell tydliggör kraven på huvudhandledaren. I denna modell ingår trepartsamtal och att huvudhandledaren deltar i seminarier och/eller huvudhandledardagar som planeras av kursansvarig/distanslärare. En tredje handledningsmodell innehåller syfte, ramar, roller och funktioner, utbildningstid, välkomstbrev, presentationsbrev, genomförande av klinisk undervisning, planerings-

och bedömningssamtal, reflektionstillfällen och klinisk examination. Sex respondenter svarar att handledningsmodellen gäller för såväl grund- som specialistjuksköterskeutbildningen, campus som distansstuderande.

Samtal ingår som en väsentlig del i handledning av distansstudent. Som nämnts ovan kan olika former av samtal vara beskrivna i handledningsmodellen. Ett av de vanligaste samtalen är planeringssamtalet och som oftast sker mellan yrkeshandledaren och distansstudent (tabell 8). Under mittbedömnings- och slutbedömningssamtalet deltar även klinisk adjunkt/distanslärare och/eller huvudhandledaren tillsammans med yrkeshandledaren och distansstudenten inom vissa specialistjuksköterskeprogram (tabell 9,10).

Tabell 8. Följande personer medverkar under planeringssamtalet.

Svarsalternativ	N=11
Klinisk lektor/distansläraren, huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	0
Klinisk adjunkt/distanslärare, huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	2
Huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	3
Yrkeshandledare och distansstudent	4
Annat:	1

Tabell 9. Följande personer medverkar under mittbedömningssamtalet?

Svarsalternativ	N=11
Klinisk lektor/distansläraren, huvudhandledaren, yrkeshandledare och distansstudent	0
Klinisk adjunkt/distanslärare, huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	2
Huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	3
Yrkeshandledare och distansstudent	3
Annat:	0

Tabell 10. Följande personer medverkar under slutbedömningssamtalet?

Svarsalternativ	N=11
Klinisk lektor/distanslärare, huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	0
Klinisk adjunkt/distanslärare, huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	4
Huvudhandledare, yrkeshandledare och distansstudent	1
Yrkeshandledare och distansstudent	1
Annat:	3

I samband med bedömning av distansstudentens kunskap och förmåga används vid flera specialistsjuksköterskeprogram någon form av bedömningsunderlag. Endast en respondent uppger att bedömningsunderlag aldrig används (tabell 11).

Tabell 11. Används bedömningsunderlag under bedömningssamtal?

Svarsalternativ	N=11
Ja, alltid	6
Ja, ibland	3
Nej, aldrig	1
Vet ej	0

Bedömningsformulär som alltid används i samband med bedömningssamtalet beskrivs på följande sätt:

- AssCe-formulär, utformat av Löfmark & Thorell Ekstrand, 2004
- Bedömningsformulär omfattar faktorerna; kommunikation, korrekta observationer, initiativförmåga, handlingsberedskap, noggrannhet, samverkan, självständighet, förmågan att undervisa/informera, administration som bedöms utifrån skalorna godkänd eller underkänd.
- Studenten gör egen självbedömning utifrån faktorerna; teoretiska kunskaper, praktiska färdigheter, professionellt förhållningssätt och självstyrt lärande som sedan används som diskussionsunderlag.
- Bedömningsunderlaget utgår från specialistsjuksköterskeprogrammets målbeskrivning.
- Bedömningsformulär används i grundutbildningen som har modifierats till specialistsjuksköterskeprogrammet.
- Samma riktlinjer gäller som för övriga studenter (vilka dessa riktlinjer är preciseras ej).

Tekniska hjälpmedel som används för att kunna genomföra slutbedömningssamtalet är främst telefon, konferenstelefon, telebild/videokonferens eller mail. I flera fall sker slutbedömningssamtalet fysiskt på plats det vill säga på VFU-platsen (tabell 12).

Tabell 12. Vilket/a tekniskt/a stöd används för att genomföra slutbedömningssamtalet?

Svarsalternativ	N=11
Telefon	4
Konferenstelefon	3
Telebild/videokonferens	1
Mail	1
Brev	0
Webb-baserad konferenssystem ex Marratech/Skype	0
Inget, slutbedömningssamtalet sker alltid inom VFU-platsen	6
Annat:	0

Sammanfattning

Det är lika vanligt att distansstudenten själv anordnar sin VFU-plats som att lärosätet gör det. Kvalitetskriterier för VFU-plats fokuseras främst mot att handledaren ska vara kompetent, ha erfarenhet och vara intresserad av att handleda distansstudenter. Distansläraren arbetar med progression i VFU genom att utveckla kurser, studieuppgifter, kommunikation etc. Olika typer av handledningsmodeller utformas i samverkan, mellan lärosätet och landsting/kommun. Samtal är ett vanligt pedagogiskt redskap som beskrivs i handledningsmodellerna. Samtalet sker mellan distansstudenten och dennes yrkeshandledare, i viss utsträckning medverkar även huvudhandledare och klinisk adjunkt/distanslärare. Klinisk lektor är osynlig i dessa samtal. I samband med bedömningssamtal används någon form av bedömningsunderlag.

Diskussion

Resultatdiskussion

Syftet med studien var att beskriva hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) i nätburna specialistsjuksköterskeprogram. Studien belyser att distansläraren har en nyckelfunktion gällande den verksamhetsförlagda utbildning i nätburna specialistsjuksköterskeprogram. Det är hon/han som samordnar, planerar, organiserar, informerar och handleder distansstudenten. De kommunikativa hjälpmedel som distansläraren använder sig av är lärplattform, mail/brev och/eller telefon men förvånande ofta möter distansläraren distansstudenten och dennes handledare fysiskt på plats. I de fall distansstudenten har VFU-plats i närområdet är det enkelt för distansläraren att boka in handlednings- seminarierträffar och/eller bedömningssamtal med distansstudent och yrkeshandledare d v s närträffar. Att se varandra i ögonen, att se varandras kroppsspråk och att få tala med varandra är en fördel i handledningssammanhang då det underlättar kommunikations- och handledningsprocess samt att kommunikativa missförstånd kan undvikas.

I de fall då distansstudenten befinner sig på distans det vill säga då denne har VFU-placering i annan landsdel är det inte lika enkelt för distansläraren att boka in närträffar. I dessa situationer finns det i dag tekniska möjligheter som exempelvis webb-möte alternativt telebild som kan ge upplevelsen av att avståndet minimeras och underlätta kommunikationen mellan parterna. Denna studie visar på att distansläraren använder denna teknik i liten omfattning och det hade varit intressant att vidare undersöka anledningen till att webb-möte inte används i större omfattning. Är orsaken att kommunikation via nätet, i real tid, inte är enkel? Att det krävs fungerande och användarvänlig teknik samt att samtliga inblandade parter har kunskap och kompetens om hur tekniken används? Utvecklingen av modern informationsteknik ställer krav på användarnas förmåga och att snabb teknikutveckling kan stjälpas i stället för att hjälpa framkommer bland annat i Högskoleverkets rapport (2000:13). Myndigheten för Nätuniversitetet (2003) har formulerat kvalitetskriterier för IT-stödd distansutbildning och lyfter fram vikten av lätt tillgänglig teknikstöd och supportfunktion som bör erbjudas alla som är engagerade i utbildningen d v s distansläraren, distansstudenten och yrkeshandledaren. Uppfyller högskolor och universitet detta kvalitetskriterium?

Studien visar att vem som helst inte är kompetent att handleda distansstudenter. Kvalitetskrav som ställs på yrkeshandledaren är att denne har formell utbildning inom specialistområdet och handledarutbildning, omfattande minst fem högskolepoäng. Vidare krävs intresse och pedagogisk förmåga att handleda samt visat intresse och förståelse för utbildnings- och kursplaner samt studiehandledningar. Distansläraren bjuder in yrkeshandledaren till lärosätet för informations och/eller utbildningsdagar alternativt förläggs dessa träffar på VFU-platsen. Värt att notera är att ingen av informanterna reflekterar över yrkeshandledarens kompetens i distanstekniska verktyg som exempelvis lärplattform, webb-möte etc. Vilka möjligheter har yrkeshandledaren att tillsammans med distansläraren kompetensutvecklas inom området distanstekniska hjälpmedel? Vilka pedagogiska fördelar kan noteras om yrkeshandledaren har kompetensutvecklats inte bara inom handledning utan även i distanstekniska hjälpmedel?

Distansläraren arbetar med progression i VFU på flera olika sätt. Kursutveckling inom specialistsjuksköterskeprogrammet pågår kontinuerligt liksom att förbättra och vidareutveckla studieuppgifter. Annat arbete är att utveckla handledningsmodeller som utformas i samverkan, mellan lärosätet och landsting/kommun. I dessa handledningsmodeller beskrivs bland annat handledningssamtal. Handledningssamtalet sker mellan distansstudent och dennes yrkeshandledare, i viss utsträckning medverkar även klinisk adjunkt/distanslärare. Att observera är att klinisk lektor är osynlig i dessa handledningssamtal (se tabell 9,10,11). Är det bristen på distanslärare/klinisk lektor som är orsaken till att denne ej medverkar i handledningsprocessens olika samtal? I progressionsarbetet för specialistsjuksköterskeutbildningarnas VFU bör en strävan vara att distanslärare/klinisk lektor till stor del medverkar i både reflektions- och bedömningssamtal?

Metoddiskussion

Enkät användes som metod i denna studie och skickades till 62 personer vid 21 svenska lärosäten. Anledningen till att enkäten inte skickades till samtliga lärosäten i

Sverige är att inte alla lärosäten genomför nätburna specialistsjuksköterskeprogram (Domfors, 2004).

Ett sätt att få fram information om vilket lärosäte som har nätburna specialistsjuksköterskeprogram är att söka på ”www.studera.nu”. Det visade sig dock att ”www.studera.nu” inte är ett tillförlitligt därför söktes information på högskolors och universitets webbsidor. I denna studie har dessa webbsidor varit vägledande med insikten om att webbsidor kan vara inaktuella eller uppge felaktig information.

Nästa steg var att få fram aktuella uppgifter om vem eller vilka som arbetar med nätburna specialistsjuksköterskeprogram vid de olika lärosäten. Att få fram rätt namn med korrekt e-postadress ökar möjligheterna för att få enkät i fyllt och i retur. Ett grundligare arbete borde här ha skett med tanke på det stora antal enkäter som inte kom fram till rätt person vid rätt lärosäte.

Respondenterna representerar *olika* nätburna specialistsjuksköterskeprogram vid *olika* lärosäten. Flertalet av respondenterna är dock verksamma inom distriktssköterskeprogrammet. Domfors (2004) rapport visar att distriktssköterskeprogrammet oftast genomförs som nätburn utbildning i förhållande till andra specialistsjuksköterskeprogram. Frågan är om denna studie hade fått annan svarsfrekvens om urvalet fokuserats enbart mot nätburna distriktssköterskeprogram?

Enkät som metod har möjligheter och begränsningar. Möjligheten är att enkäten på ett enkelt sätt kan skickas via e-post till respondenten vilket innebär att kostnader hålls inom rimlig nivå (Hansagi & Allebeck, 1994). Begränsningen är undersökarens förmåga att konstruera frågor och att undersökaren inte kan följa upp intressanta tankar, reflektioner hos respondenten. Möjligheterna att på ett enkelt sätt skicka enkäter via e-post ökar därmed risken för ”frågetrötthet” med ökat bortfall som följd. I denna studie är bortfallet stort. En orsak till bortfallet kan vara frågornas konstruktion en annan att respondenterna är trötta på enkäter i allmänhet och därmed tar avstånd till enkäter som insamlingsmetod.

Datamaterialet är litet. Anledningen är dels låg svarsfrekvens och dels att alla enkätfrågor inte har besvarats av alla respondenter. Tolkning och bearbetning av datamaterialet har skett med försiktighet.

Förslag till fortsatt studie

Problematiken kring *hur* distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning inom nätburna specialistsjuksköterskeprogram är av värde att studeras vidare men bör studeras på ett annat sätt än med elektroniska enkäter. Att intervjua alternativt genomföra fokusintervjuer med distanslärare kan troligen berika och belysa frågeställningen på ett helt annat sätt än vad som framkommit i denna studie. Vidare bör kommande studie även fokuseras mot yrkeshandledaren och distansstudentens uppfattningar och upplevelser av VFU samt möjligheter och svårigheter med VFU.

Litteraturförteckning

- Domfors, L. (2004). Nätburna specialistsjuksköterskeprogram hinder och möjligheter för en nationell samordning inom teoretiska och verksamhetsförlagda utbildningsdelar. Projektrapport. www.netuniversity.se. Hämtad 050321
- Forman, D., Nyantanga, L., Rich, T. (2002). E-learning and educational diversity. *Nurse Education Today*, 22, (1), 76-82.
- Forshag, M., German Millberg, L. (2005). ”Goda pedagogiska exempel” och tekniska förutsättningar vid nätburen distansutbildning – inom specialistsjuksköterskeutbildningarna. Institutionen för hälsa och vård, Karlstads universitet.
- Hansagi, H., Allebeck, P. (1994). Enkät och intervju inom hälso- och sjukvård. Handbok för forskning och utvecklingsarbete. Lund; Studentlitteratur.
- Handledningsmodell vid Institutionen för hälsa och vård, Karlstads universitet.
- Hewitt-Taylor, J. (2003). Facilitating distance education in nurse education. *Nurse Education in Practice*, 3, 23-29.
- Holmberg, B. (1995). *Theory and practice of distance education*: London: Routledge.
- Högskolelagen (SFS,1992:1343).
- Högskoleförordningen, bilaga 2 examensordning, SFS 1993:100 med senare ändringar 2001:23).
- Högskoleverket. (2000:13 R). Eldsjälar och institutionell utveckling. Mot nya former av lärande i den högre utbildningen resultat av 91 IKT-projekt under 1990-talet.
- Kenny, A. (2000). Untangling the Web ... barriers and benefits for nurse education ... an Australian perspective. *Nurse Education Today*, 20, 381 - 388.
- Lindblad Fridh, M. (2003). *Från allmänsjuksköterska till specialistsjuksköterska inom intensivvård. En studie av erfarenheter från specialistutbildningen och från den första yrkesverksamman tiden inom intensivvården.*, ACTA Univeristatis Gothenburgensis, Göteborg.
- Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet. (2003). *Kvalitet i IT-stödd distansutbildning. – En rapport från arbetsgruppen för kvalitetskriterier.*
- Proposition. (2001/02:15). *Den öppna högskolan*. Stockholm.
- Salmon, G. (2000). *E-moderating. The key to teaching and learning on-line*: London: Kogan Page.

- Socialstyrelsen (2002). Översyn av nyutexaminerade sjuksköterskors yrkeskunnande och kompetens i förhållande till hälso- och sjukvårdens behov. Stockholm.
- SOU. (1998:57). Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd.
- SOU. (1998:83). *På distans. Utbildning, undervisning och lärande*. Available: <http://utbildning.regeringen.se/propositionermm/sou/index.htm>.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Washer, P. (2001). Barriers to the use of web-based learning in nurse education. *Nurse Education Today*, 21, 455 - 460.
- Wännman Toresson, G. (2002). *Kvinnor skapar kunskap på nätet. Datorbaserad fortbildning för lärare*. Akademisk avhandling vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet. Nr 62.

Verksamhetsförlagd utbildning inom nätburna specialistsjuksköterskeprogram.

Syftet med studien är att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom nätburna programutbildningar. Vidare syftar studien till en jämförelse inom och mellan hela lärarprogram på distans, kompletterande lärarutbildningar, specialistsjuksköterskeprogram och tandhygienistprogrammet.

1. Vilket/a av nedanstående specialistsjuksköterskeprogram genomförs som nätbaserad utbildning vid Er institution/avdelning?

- Akutsjukvård inriktning ambulanssjukvård
- Akutsjukvård inriktning anestesisjukvård
- Akutsjukvård inriktning intensivvård
- Akutsjukvård inriktning operation
- Allmän hälso- och sjukvård inriktning internmedicinsk vård
- Allmän hälso- och sjukvård inriktning kirurgisk vård
- Allmän hälso- och sjukvård inriktning onkologisk vård
- Hälso- och sjukvård inriktning barn och ungdomar
- Distriktssköterskeprogrammet
- Psykiatrisk vård
- Vård av äldre
- Barnmorskeprogrammet

2. Vilket/a av ovanstående specialistsjuksköterskeprogram arbetar du med som distanslärare?

.....

3. Hur lång erfarenhet har du av nätbaserad undervisning inom specialistsjuksköterskeprogram?

- mindre än 1 år
- 1 – 5 år
- mer än 5 år

4. Vad är skillnaden mellan att undervisa via nätet jämfört med campus?

.....

5. Hur fördelas, i antal poäng, verksamhetsförlagd utbildning kontra teoretisk utbildning inom det nätburna specialistsjuksköterskeprogrammet som du arbetar med?

.....

6. Har distansstudenten möjlighet att välja flexibel studietakt under den verksamhetsförlagda utbildningen?

- Nej, studenten studerar på helfart
- Ja, studenten kan välja mellan helfart, halvfart, kvartsfart

7. Om du har svarat ja på fråga 6, vilka fördelar respektive nackdelar finns det för Er med flexibel studietakt inom den verksamhetsförlagda utbildningen, som sker på distans?

.....

8. Vilka kvalitetskriterier ställer Ni på verksamhetsförlagd utbildnings plats (VFU-plats)?

.....

9. Hur arbetar Ni med att kvalitetssäkra verksamhetsförlagd utbildning inom nätburna specialistsjuksköterskeprogram?

.....

10. Har Ni i samverkan med landsting och kommun utformat någon form av handledningsmodell gällande specialistsjuksköterskestudenter?

- Ja
- Nej
- Vet ej

11. Om du svarat ja på fråga 10, beskriv denna handledningsmodell i stora drag alternativt bifoga handledningsmodellen.

.....

12. Hur anordnas VFU-plats för distansstudenten?

- Distansstudenten ansvarar för att ordna sin egen VFU-plats
- Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten tilldelas plats
- Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten får önska plats inom tilldelade platser.
- Annat sätt:.....

13. Vilka riktlinjer har Ni för att anordna VFU-plats för distansstudenter?

.....

14. Hur gör ni när VFU-platserna inte räcker till för distansstudenterna?

.....

15. Hur informeras och introduceras yrkeshandledare **inför** distansstudentens VFU-placering?

- informationsmaterial sänds via mail alternativt post till yrkeshandledaren ingen uppföljning sker av distansläraren
- informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett telefonsamtal alternativt konferenssamtal
- informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med hjälp av telebild/videokonferens
- informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett webb-möte ex Marratech/Skype
- informationsträff för yrkeshandledare anordnas på lärosätet
- informationsträff för yrkeshandledare anordnas utanför lärosätet
- Annat:.....

16. Vad innehåller informationsmaterialet som Ni lämnar ut till yrkeshandledaren?

- utbildningsplan
- kursplan
- studiehandledning/studiebrev
- Annat:.....

17. Hur upplever Ni att distansstudenten tas emot på VFU-platsen?

.....

18. Hur sker kommunikationen, generellt sett, **mellan distansläraren och distansstudenten** under verksamhetsförlagd utbildning?

- mail, brev
- lärplattform ex First Class/Ping Pong
- webb-möte ex med hjälp av Marratech/Skype
- telefon
- telefonkonferens
- telebild/videokonferens
- fysiska träffar på lärosätet
- fysiska träffar på VFU-platsen
- fler kommunikationssätt:.....

19. Hur sker kommunikationen, generellt sett, **mellan distansläraren och distansstudentens yrkeshandledare** under verksamhetsförlagd utbildning?

- mail, brev
- lärplattform ex First Class/Ping Pong
- webb-möte ex med hjälp av Marratech/Skype
- telefon
- telefonkonferens
- tebild
- fysiska träffar på lärosätet
- fysiska träffar på VFU-platsen
- fler kommunikationssätt:.....

20. Vad gör distansstudenten under den verksamhetsförlagda utbildningen? (Ex. deltar i arbetet, auskulterar, löser studieuppgifter etc)

.....

21. Hur arbetar Ni med progression i den nätburna verksamhetsförlagda utbildningen?

.....

22. Vilka av följande samtal genomförs mellan distansstudenten och yrkeshandledaren under den verksamhetsförlagda utbildningen?

- Planeringssamtal
- Mittbedömningssamtal
- Slutbedömningssamtal
- Reflektionssamtal
- Annat: .....

23. Vilka av följande personer medverkar under planeringssamtalet?

- Klinisk lektor/distansläraren, huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Klinisk adjunkt/distansläraren, huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Yrkeshandledare och student
- Annat:.....

24. Vilka av följande personer medverkar under mittbedömningssamtalet?

- Klinisk lektor/distansläraren, huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Klinisk adjunkt/distansläraren, huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Yrkeshandledare och student
- Annat:.....

25. Vilka av följande personer medverkar under slutbedömningsamtalet?

- Klinisk lektor/distanslärare, huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Klinisk adjunkt/distanslärare, huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Huvudhandledare, yrkeshandledare och student
- Yrkeshandledare och student
- Annat:.....

26. Vilket/a tekniska stöd används för att genomföra slutbedömningsamtalet?

- Telefon
- Konferenstelefon
- Telebild/videokonferens
- Mail
- Brev
- Webb-baserad konferenssystem ex Marratech/Skype
- Inget, slutbedömningsamtalet sker alltid fysiskt inom VFU-platsen
- Annat:.....

27. Används bedömningsunderlag under ovan nämnda samtal?

- Ja, alltid
- Ja, ibland
- Nej, aldrig
- Vet ej

28. Om du svarat ja på fråga 27, beskriv bedömningsunderlaget i stora drag alternativt bifoga dokumentet?

.....

29. Vilka riktlinjer finns för handläggningen av ”underkänd distansstudent” i samband med VFU-placeringen?

.....

30. Vilka kompetenskrav ställer ni på yrkeshandledaren?

.....

31. Erbjuder Ni fristående kurs (minst 5 poäng) i handledning för yrkeshandledare?

- Ja
- Nej
- Vet ej

32. Om du svarat ja på fråga 31, beskriv vad kursen innehåller och hur den genomförs alternativt bifoga kursplan och studiehandledning.

.....

33. Upplever Ni att yrkeshandledarna stimuleras av arbetsgivaren (landsting/kommun) att söka handledarutbildning?

- Ja
- Nej
- Vet ej

34. Anordnar Ni handledarträffar för yrkeshandledarna?

- Ja, cirka 1 gång/läsår
- Aldrig
- Annat:.....

35. Om du svarat ja på fråga 34, beskriv hur träffarna anordnas?

.....

36. Om Ni har VFU-plats inom kommunen, vilken ersättning får kommunen från lärosätet per student och praktikvecka?

.....

37. Har ni avtalat med kommunen att rikta ovan nämnda medel till handledning för specialistsjuksköterskestudenter?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Avdelningen för hälsa och miljö

VFU
Inom tandhygienistprogrammet på distans
2006

*Ett samverkanprojekt mellan tandhygienistprogrammet, lärarprogrammet,
specialistsjuksköterskeutbildningen och det kompletterande lärarutbildningsprogrammet*

060818

Margaretha Olsson

Nina Sundberg

Förord

Tandhygienistutbildningen fick i december 2005 av Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet, numera Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning, efter ansökan i uppdrag att genomföra ett förundersökningsprojekt ”VFU i programutbildningar” i samverkan med lärarutbildningen, specialistsjuksköterskeutbildningen och det kompletterande lärarutbildningsprogrammet.

Karlstad i maj 2006

Margaretha Olsson

Nina Sundberg

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	4
Syftet med projektet	4
Inledning	5
Tandhygienistprogram	6
Verksamhetsförlagd utbildning - VFU	6
Det övergripande syfte	7
Organisation	7
Tidsplan	7
Budget	7
Urval	8
Metod/Process	8
Resultatet	9
VFU- administration	9
VFU organisation/ kvalitetssäkring	9
Kommunikation mellan lärosäte och VFU- klinik.....	10
Gruppsamtal med lärare vid ett lärosäte.....	11
Slutsatser från de andra programmen och diskussion.	12
Referenser	15

Sammanfattning

En projektgrupp bildas på Karlstads universitet med en representant vardera från lärarprogrammet på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet. Ett urval av lärosäten från norr till söder väljs ut, ca 5 lärosäten per program, och datainsamlingen sker genom webbenkät och intervjuer med kontaktpersoner på respektive lärosäte. Resultatet redovisas i rapportform där erfarenheter av möjligheter och svårigheter med verksamhetsförlagd utbildning inom utbildningarna beskrivs. Målsättningen är att förstudien kan vara ett underlag för ett större projekt om VFU.

Syftet med projektet

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan lärarprogram på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

I rapporten presenteras resultatet av webbaserad enkät där tre lärosäten var representerade samt en sammanfattning av ett samtal vid ett lärosäte.

Resultatet redovisas även vid tre workshops där erfarenheter av möjligheter och svårigheter med verksamhetsförlagd utbildning inom utbildningarna beskrivs och diskuteras med programansvariga och lärare. Målsättningen är också att förstudien kan vara ett underlag för ett större projekt om VFU.

Projektet ska kartlägga hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom olika typer av programutbildningar, lärare, specialistsjuksköterska och tandhygienist. Här finns goda möjligheter till samverkan och utveckling mellan program och olika professioner.

Inledning

Regeringen har som mål att minst 50 % av en årskull med avgångsbetyg från gymnasieskolan skall påbörja en högskoleutbildning före 25 års ålder. Samtidigt får de som redan har utbildat sig och de som i framtiden kommer att utbilda sig räkna med att ägna sig åt ett livslångt lärande. ”På många områden – för samhällsekonomi strategiska områden – är grundutbildning färskvara” (Gisselberg, 2002, s. 7). Den som tagit en grundläggande examen får räkna med att ständigt kompetensutveckla sig eller yrkesväxla för en föränderlig arbetsmarknad. Formerna för utbildning i detta syfte måste vara flexibla. Leif Svensson (2006) skriver i sin rapport att i Sverige finns en lång tradition av distansbaserad utbildning, bland annat inom högskoleområdet, för att möjliggöra utbildning för de som bor långt ifrån universitets- och högskoleorterna eller av andra anledningar inte kan genomföra sina studier där. Från början var distansutbildningarna kopior av den reguljära högskoleutbildningen men har med införande av IT som ett distansöverbryggande verktyg ändrat karaktär. (Wännman-Toresson & Östlund i Gisselberg (2002).

Staten har stimulerat utvecklingen genom olika satsningar på distansutbildning och distansundervisning. Bl.a. har regeringen inrättat Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. Nätuniversitetet är en samverkan mellan 35 svenska lärosäten för IT-baserade distanskurser som erbjuds via en gemensam webbportal. Myndigheten för Sveriges nätuniversitet (i fortsättningen kallad Nätuniversitetsmyndigheten) hade i uppdrag att främja utveckling av IT-baserad distansutbildning bl.a. inom ingenjers-, vård- och lärarutbildningsområdena. From januari 2006 ersattes Myndigheten för Sveriges nätuniversitet med Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning, som då fick ett utökat uppdrag bl.a. för att allmänt stimulera pedagogiskt utvecklingsarbete i högskolan.

Ett förslag på definition för distansutbildning från Karlstads universitet är:

Distansutbildning är en form av utbildning där studenten och läraren är skilda åt i tid och/eller rum och där någon form av IKT-verktyg används för att möjliggöra kommunikation.

Utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken har nära nog revolutionerat distansutbildningen. Högskoleundervisning i allmänhet har genomgått en snabb förändring och idag är nätbaserad utbildning en självklar företeelse inom den akademiska världen, inte minst inom lärarutbildningen (Edström, 2002; Jaldemark & Lindberg, 2002; Orving, 2002; Wännman Toresson, 2002).

Tandhygienistprogram

Tandhygienist programmet startade för första gången i Örebro och Malmö 1968. Karlstad fick tandhygienistutbildning 1976. Från och med 1977 blev den en högskoleutbildning och var t.o.m. 1991 en ett-årig utbildning och blev sedan två-årig. Sedan 2001 har utbildningsprogrammet utvecklats och omfattar numera tre års studier vilka är sammansatta så att studenten efter fullgjord 80 poäng erhåller yrkesexamen som tandhygienist samt vid 120 poäng en generell akademisk examen.

2001 startade grundutbildningen på distans.

Tandhygienistutbildningen är upplagd som distansutbildning med studenter från stora delar av landet. I utbildningen ingår kliniska studier i form av metodträning, fallstudier och kliniska praktik under 28 veckor, varav 11 veckor är förlagda på offentliga och privata tandvårdskliniker i närheten av studentens hemort.

Verksamhetsförlagd utbildning - VFU

De verksamhetsförlagda studierna vid allmän tandvårdsklinik omfattar 28 timmar per studievecka. Studierna har en tydlig klinisk förankring och ett tydligt patientfokus såväl teoretiskt som kliniskt.

De kliniska studierna i tandhygienistprogrammet är en viktig del i den kliniska utbildningen, som skall erbjuda studenten möjlighet att studera, tillämpa och kritiskt granska teoretisk kunskap i den kliniska verksamheten (Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79).

VFU:n skall även ge möjlighet till träning i olika moment som ingår i tandhygienistens kompetensområde för att studenten skall erhålla de kunskaper och den professionella kompetens som krävs för att arbeta som legitimerad tandhygienist, samt ge förutsättningar för fortsatta studier (Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79).

I tandhygienistprogrammets nya utbildningsplan (Utbildningsplan, Dnr UFO 2004/79) finns sammanlagt 11 veckor verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Det innebär att studenten omsätter sina teoretiska kunskaper i de kliniska studierna vid tandklinik i offentlig eller privat verksamhet. Under första studieåret i delkursen Allmäntandvård, 5 poäng (termin 2) ingår studenten i ett tandvårdsteam. Ett team kan bestå av en tandläkare, en eller flera tandsköterskor och en eller flera tandhygienister som tillsammans omhändertar patienter. Här avses att studenten auskulterar i teamet samt med inslag av klinisk tillämpning och att följa arbetet på en tandklinik. Under tredje studieåret (termin fem och sex) finns klinisk utbildning med verksamhetsförlagd utbildning i två delkurser, Kliniska studier i odontologi III, 5 poäng, samt Kli-

niska studier i oral hälsa II, 5 poäng. I dessa delkurser skall studenten vara i direktkontakt med patient vilket innebär att studenten självständigt skall ta emot, undersöka och behandla patienter under handledning av legitimerad tandhygienist.

Det övergripande syfte

Det övergripande syftet är att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar. Lärarprogrammet på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet kommer att göra en jämförelse inom och mellan programmen, samt att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU.

Organisation

En projektgrupp bildades vid Karlstads universitet där representanter från lärarprogrammet på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar och tandhygienistprogrammet ingick. Då projektet skulle belysa ett stort antal frågeställningar rörande VFU och ambitionen var att involvera ett antal tandhygienistprogram inom högskolor och universitet. En preliminär tidsplan för förstudien upprättades och arbetet tog sin början januari 2006 samt en budgetplan lades upp för förstudien.

Tidsplan

Förstudien beräknas löpa från januari-juni 2006

Jan 2006 Förstudien startar

Maj 2006 Datainsamling klar

Juni 2006 Rapportering av resultat

Budget

Projektgrupp bestående av projektledare och deltagare från de fyra ingående programmen.

Kostnad motsvarande en heltidstjänst.	300 000:-
Resekostnader	100 000:-
Overheadkostnader 35%	140 000:-
	Summa: 540 000:-

Urval

Inklusionskriterierna var verksamhetsförlagd utbildning som förläggs i huvudsak utanför lärosätet till kliniker för allmän tandvård. Där ska minst ett lärosäte vara kopplat till fakultet/ icke fakultet. Tre av landets tandhygienistprogram, Karlstads universitet, Umeå universitet och Högskolan Dalarna, erbjöds att medverka i förundersökningen.

Metod/Process

Projektgruppen har i fysiska möten och i möten på webben via Marratech tagit fram en arbetsprocess i form av minnesanteckningar, underlag för en webbaserad enkät Query Report med bifogat missiv. De frågeställningar som projektgruppen beslutade att undersöka samlades under fyra huvudrubriker: VFU- administration, organisation/kvalitetssäkring och kommunikation mellan lärosäte och VFU klinik. Telefonkontakt togs med tre av landets tandhygienistprogram, Karlstads universitet, Umeå universitet och Högskolan Dalarna. De erbjöds att medverka i förundersökningen. Förundersökningen utfördes med hjälp av en webbaserad enkät Query Report som sändes via mail till ansvariga för den verksamhetsförlagda utbildningen vid de utvalda utbildningarna. Se bilaga. Påminnelse skickades ut efter två veckor.

Projektgruppen har fortlöpande följt arbetet genom sammanställningar från projektledaren av inkommet material. Projektgruppen har kontinuerligt redovisat pågående arbete för såväl, tandhygienistutbildningen samt handledare inom den verksamhetsförlagda utbildningen. Projektgruppens deltagare förlade ett studiebesök till Lärarutbildningen, Specialistsjuksköterskeutbildningen och Tandhygienistutbildningen vid Umeå Universitet. Gruppsamtal utfördes vid respektive utbildning och som struktur vid samtalet användes webbenkät. se bilaga.

Workshop kommer att planeras under hösten 2006 där erfarenheter av möjligheter och svårigheter med verksamhetsförlagd utbildning inom utbildningarna beskrivs och diskuteras med programansvariga och lärare. Målsättningen är också att förstudien kan vara ett underlag för ett större projekt om VFU.

Resultatet

Resultatet grundar sig på två enkäter. Från ett lärosäte fick vi minnesanteckningar utifrån dessa anteckningar fick vi svar på flertalet frågor i enkäten. Grunden i förundersökningen har varit att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) kliniker inom svenska nätburna programutbildningar.

Karlstads universitet har tandhygienistprogrammet som distansutbildning, andra orter i landet har en kombination distans/campusutbildning.

VFU- administration

Det övergripande ansvaret för framtagande av VFU plats finns vid lärosätet . Flertalet landsting har kontaktpersoner eller VFU-samordnare till vilka beställningen går till. All administration sköts av programmets VFU-samordnare i kontakt med länens samordnare, vilka har kontinuerlig kontakt under VFU-perioden. När det gäller riktlinjerna för placering av student görs också detta i samverkan med länens samordnare och utifrån handledningsmodellens riktlinjer se bilaga.

VFU tillgången för de olika lärosätena kan variera, ett lärosäte har platser för det antal studenter som antas till programmet. I ett län är tillgången av VFU platser otillräckliga till antal. För att lösa problematiken har ett lärosäte jobbat fram en modell för ”parhandledning”. Detta innebär att en handledare ansvarar för två studenter på samma klinik och där studenterna delar på ett behandlingsrum. Vid användning av ”parhandledning” tillvaratas resurser på ett effektivt sätt.

VFU organisation/ kvalitetssäkring

Den offentliga tandvårdens VFU-samordnare ansvarar för och kontakter föreslagna VFU kliniker utifrån studentens önskemål. Handledare vid VFU klinikerna informeras inför distansstudentens VFU-perioder. Informationsmaterial sänds till handledare via mail, post. Uppföljningen sker på olika sätt genom telefonsamtal, alternativ konferenssamtal. Vid ett lärosäte gjordes ingen uppföljning av informationsmaterialet inför kursstart.

Informationsmaterialet innehåller informationsbrev, översiktsplan över studentens studiegång, utbildningsplan, kursplan, studiehandledning/studiebrev, schema för trepartssamtal, bedömningsmall, checklista och utvärderingsmall.

Vi de olika lärosätena anordnas handledarträffar, från 1gång/läsår- 4ggr/läsår. Dessa kan ske både vid och utanför lärosätet. Inbjudan till träffarna och dess innehåll ansvarar lärosätet för. Innehållet kan vara föreläsningar utifrån handledarnas önskemål och ibland i form av diskussioner omkring ett tema avseende handledning. Detta sker genom samverkan med de

olika VFU klinikerna i form av träffar samtal och besök. Handledare ges möjlighet till auskultation vid lärosätets klinik för munhälsovård innan kursstart. Kontakter med samordnare sker kontinuerligt före och under VFU- perioden. Kontinuerliga utvärderingar görs av student och handledande tandhygienist efter VFU- perioden.

Vid ett lärosäte examineras kliniska moment och en diskussion förs med student och handledare i termin 3 och 4.

En handledningsmodell finns som struktur och för att kvalitetssäkra VFU:n. Vid VFU kliniken ska en handledande tandhygienist vara tillgänglig och övrig personal ska vara väl informerad vad som förväntas av dem under VFU-perioden.

Tandhygienistprogrammet verkar även för att alla handledare ska kunna erbjudas en handledarutbildning. Lärosätenas upplevelse varierar i frågan om hur handledaren stimuleras till att söka handledarutbildning.

I kursen behandlas handledarmodeller och handledningssituationer samt utveckling av professionell identitet. Kursen ges även tillsammans med andra yrkesprofessioner. När det gäller kompetenskraven för en handledare varierar detta vid lärosätena. Kompetenskraven vid ett lärosäte är 5 poäng i handledarutbildning och C- nivå inom huvudämnet.

Avtal mellan lärosäte och landsting/ kommun om garanterade VFU platser varierar.

Ersättningen kan variera mellan 1200-1304 kr/student och poäng.

Lärosätenas upplevelse hur distansstudenten tas emot vid VFU kliniken kan se olika ut, från att det fungerar mycket bra till att mottagandet av studenten styrs utifrån hur efterfrågan av yrkesprofessionen ser ut samt intresse av handledning hos den handledande tandhygienisten.

Kommunikation mellan lärosäte och VFU- klinik

Erfarenheten av distansundervisning varierar mellan 0-5 år vid de olika lärosätena. Skillnaden mellan att undervisa på campus jämfört med distans är att planeringen kräver lång framförhållning innan kursstart när det gäller planering och undervisningsmaterialet.

Distansstudenten har inte möjlighet att välja flexibel studietakt under VFU:n. Studenten läser 11 poäng helfartstudier inom det nätburna programmet.

Samtliga kursdokument är väl dokumenterade och läggs ut via plattform där studenten har möjlighet till all information och en daglig kontakt med lärare exempelvis frågor gällande pågående kurs.

Närträffar finns vid programmen, innehållet vid dessa närträffar är komprimerade. I utvärdering har studenten belyst att fysiska kontakten kan saknas. Kommunikationen sker generellt sett mellan distanslärare och distansstudenten under VFU genom mail, brev,

lärplattform, telefon, telefonkonferens, fysiska träffar på lärosätet och fysiska träffar på VFU-platsen. Kommunikationen mellan lärosätet och handledande tandhygienist sker genom mail, brev, telefon, telefonkonferens, distansläraren fysiska träffar på lärosätet och fysiska träffar på VFU platsen samt geografiskt utvalda platser utifrån studenternas placering.

Distansstudiernas innehåll är utifrån kursplanernas studiemål och finns också angivet i studiebrevet. Studiebrevet/studiehandledningen är en detaljerad vägledning där innehåll är väl beskrivet. Studenten deltar aktivt i arbetet, löser studieuppgifter och auskulterar på specialistkliniker.

Med hjälp av kursplanens mål, genom samverkan och kalibrering i lärarlaget från A-B nivå görs ett arbete med att få progression i kurserna. Dessutom sker samverkan med andra ämnen och lärosäten. I det pedagogiska upplägget genomförs samtal mellan studenten och handledaren vid olika tillfällen, planeringssamtal, mittbedömningssamtal, slutbedömningssamtal och reflektionssamtal. Planeringssamtalet förs mellan student och handledare. Lärosätet, handledare och student medverkar vid mittbedömningssamtalet. Vid slutbedömningssamtalet ingår student och handledare samt vid behov deltar kursansvarig lärare. Lärosätets bedömningsunderlag används alltid som struktur vid samtalen. För att genomföra samtalen behövs tekniskt stöd och här används mail, telefon, konferenstelefon och fysiska möten.

Den formativa- och summativa bedömningen görs utifrån ett bedömningsunderlag. Innehållet i mallen är utifrån olika aspekter som teoretisk kunskap, manuell färdighet samt förmåga att bemöta patienten (Bowden & Marton 2004 sid 164 -165).

Om distansstudenten blir underkänd under VFU kursen tas kontakt med student och handledare för ett samtal som förs via telefon eller fysiskt möte. Vid ett lärosäte har studenten möjlighet att göra kompletterande VFU i den omfattning handledaren, läraren och studenten bedömer vara nödvändigt utifrån de förmågor som saknas. Riktlinjer är under utveckling.

Gruppsamtal med lärare vid ett lärosäte.

Av de totalt 80 poängen som utbildningen omfattar förläggs 5 poäng helfartsstudier i verksamhetsförlagd utbildning(VFU). Praktikplatserna förläggs i fyra län och utgår från studenternas önskemål. Med hjälp av en koordinator tas kontakt med de utvalda praktikplatserna. Om praktikplats önskas utanför de fyra länen får studenten själv ordna sin VFU-plats. Vid privata tandvårdskliniker förekommer enbart auskultationer. Lärosätet placerar endast en student på varje klinik. Antal timmar är 36 och i patientklientelet ingår

både barn och vuxna. En studieguide och checklista finns som studenten ansvarar för under delkursens gång, en dagbok kan också förekomma checklista är ett verktyg som används vid samtal via telefon mellan handledare och lärosäte. Enskilt telefonsamtal förs med studenten för att diskutera VFU- perioden. Sedan förs enskilt telefonsamtal med handledare. Denna struktur används för att personkemin mellan handledare/student inte alltid överensstämmer. Många samtal kan förekomma under en VFU- period. Studenterna är indelade i grupper där lärosätets lärare ansvarar för och verkar som mentor i varsin grupp under hela utbildningen. Om studenten blir underkänd under VFU kursen tas kontakt med student och handledare för ett samtal som förs via telefon. Om studenten blir underkänd görs VFU vid lärosätet.

Lärosätet besöker inte VFU klinikerna vilket gjordes tidigare.

Patientseminarier är schemalagda till delkursens sista vecka och är förlagda till lärosätet.

Studenten är knuten till en handledande tandhygienist. Utbildningen har som önskemål att handledande tandhygienist har handledarutbildning, men är inte ett krav.

Vid frågan i enkäten: *Har handledare möjlighet att auskultera vid lärosätets klinik?* Lärosätet erbjuder inte den möjligheten. I samtalet framkom att ekonomi styrde tillgången på praktikplatser, eftersom studenten skall ha tillgång till behandlingsrum med all den utrustning som erfordras.

Praktikplatserna är inte återkommande utan varierar och varierar också till antal, eftersom studenternas önskemål är det koordinatör utgår ifrån. Universitetet betalar 1 200:- per vecka och student till VFU-kliniken. Pengarna tillfaller varje VFU-klinik och det är klinikens ekonomiansvarig som avgör vad pengarna skall användas till. Behov fanns att uppdatera handledarutbildningen 5 poäng.

Slutsatser från de andra programmen och diskussion.

Utbudet av nätburna program är många i lärarprogrammets långa-, korta program och specialistsjuksköterskeprogrammet. När det gäller tandhygienistprogrammen finns det endast vid Karlstads universitet.

VFU utbildningen är likartad när det gäller antal veckor inom och mellan de olika programmen och lärosätena. På en del lärosäten kan man välja flexibel studietakt och på en del inte. Studenterna jobbar under sin studietid och vill därmed välja en flexibel studietakt, studenten ges möjlighet till att välja mellan hel, halv eller kvartsfart. I de nätburna programmen kan man diskutera om det är en flexibel studietakt för studenterna, ofta förekommer det inlämningsuppgifter som är tidsbegränsade. Lärarna måste följa terminens

planering vilket gör att många studenter som önskar läsa på distans inte hinner med i sin egen planering då familj, arbete och vänner försummas. Samtidigt medför stor flexibilitet i planeringen mindre möjlighet till kommunikation mellan studenterna som inte befinner sig i samma studietakt (Bowden & Marton 2004 sid 164 -165).

Riktlinjer för att anordna VFU platser för distansstudenter varierar. VFU- platserna väljs ut i samråd med samordnare och ansvariga för den verksamhetsförlagda utbildningen. På ett fåtal program har studenten möjlighet att välja VFU plats. I första hand erbjuds studenten VFU-placering i sin hemkommun. Studenten erbjuds platsen men har svårt att påverka erbjudandet pga. tillgången av VFU platser. Några av programmen har avtal med regioner/partnersavtal här finns en sårbarhet. Sårbarheten ligger i de regioner där avtal inte finns skrivna. Detta är en kärnfråga som behöver kartläggas och ge möjlighet till ett större projekt, där programmens erfarenheter av möjligheter och svårigheter med att lösa VFU placeringar diskuteras och beskrivs.

VFU är förlagd över hela Sverige och detta gäller föra alla program. Vilket kan leda till att vi konkurrerar med varandra, här finns det behov av att utveckla ett samverkan projekt mellan de olika programmen och med avnämarna som är en viktig länk i VFU placeringen. Ett förslag är att utveckla en ” VFU portal” där alla ansvariga/samordnare från respektive lärosäte har möjlighet att ta del av varandras VFU platser. Om detta skulle var möjligt att utveckla kan det vara en tillgång för samtliga lärosäten i landet att stödja och hjälpa varandra med VFU-placering. Studenterna skulle även ha tillgång till VFU portalen där studenten aktivt själv kan se vilka platser programmet kan erbjuda.

Föra att vara med i denna VFU- portal skulle kvalitetskriterier lyftas fram och dessa riktas främst mot handledarens kompetens, intresse och erfarenhet. VFU platsen ska även fylla de krav som lärosätet har.

En central funktion i undersökningen är att kvalitetssäkra VFU. För att kunna kvalitetssäkra VFU platserna behövs verktyg, samverkansgrupper och riktlinjer. Verktyg kan vara handledningsmodeller som berör det organisatoriska och det pedagogiska upplägget. Det pedagogiska upplägget bygger på idén om aktivt lärande och målstyrning (Bowden & Marton 2004).

Samverkansgrupper/referensgrupper för VFU bildas där utvecklingsidéer får växa fram. I dessa grupper bör externa och interna personer ingå. Ett utbyte kan utvecklas mellan lärosätena och VFU platser vilket skulle kunna innebära att examinatorer besöker VFU platser och handledare besöker lärosäten. Riktlinjer ska finnas för att målen ska uppfyllas för den VFU oavsett om studenten studerar vid campusutbildning eller distansutbildning.

Över gripande för alla program är att verka för en handledarutbildning. Handledarutbildning på 5 poäng erbjuds på de olika lärosätena både som distansutbildning/campusutbildning. Här finns möjlighet till samverkan och överbryggande mellan olika program, vilket kan leda till både utveckling och ekonomisk styrka.

Slutligen i diskussionen vill vi lyfta fram distanslärarens arbetssituation där läraren behöver en lång framförhållning i sin planering (ca 6 mån) före kursstart. Studenten ska innan kursstart få den information som erfordras. Här behövs även en samverkan för att kartlägga och identifiera behov, brister, förbättringar och utveckling av t.ex. tekniska hjälpmedel för distans läraren. Där det pedagogiska syftet och behovet ska vara ledande för tekniska val och administrativa rutiner.

Referenser

Bowden, J. & Marton, F. *The university of learning-beyond quality and competence in higher education*. Kogan Page, London, 1998.

Eide, H., Eide, T. (1997). *Omvårdnadsorienterad kommunikation – relations etik, samarbete och konfliktlösning*. Lund: Studentlitteratur. (291 s.).

Hellsten, J-O. & Roos, G. (2002). *IT-stödd distansutbildning – en medspelare i kommunal utveckling?* Nationellt centrum för flexibelt lärande. Hässleholm: Rapport 1:2002.

Gisselberg, M. (2002) *Distanslärare och distanslärande – en antologi*. Kristianstad: Kristianstads tryckeri

Jaldemark, J. & Lindberg, J.O (2002) *Ser du tekniken? Om synsätt på teknik i nätbaserad utbildning*. Paper presenterat vid Rikskonferensen i Didaktik, Högskolan i Gävle, Gävle.

Lauvås, P., & Handal, G. (2001). *Handledning och praktisk yrkesteori*. (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur. (384 s.).

Lindberg, J.O., & Olofsson, A.D. (2005). *Training Teachers Through Technology. A case study of a distance-based teacher training programme*. (Doctoral thesis, 78). Umeå: Umeå University.

Maltén, A. (1998). *Kommunikation och konflikthantering – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur. (208 s.).

Orving, K. (2002). *Distance Student's Understandings of Studying with the Assistance of Information and Communications Technology. - A Qualitative Study*. James Cook University: Stencil.

Skanche, Bjerkenes, M., & Torunn Bjork, I. (1996). *Klinisk utbildning i vård och omsorg – att skriva dagbok för reflektion och inläring*. Lund: Studentlitteratur. (150 s.).

Svensson, L.(2006). *Läroutbildning på distans. Ett samverkansprojekt mellan läroutbildningarna och Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet*.

Tveiten, S. (2003). *Yrkesmässig handledning – mer än ord*. (2:a rev.uppl.). Lund: Studentlitteratur. (263 s.).

Utbildningsplan, DNR UFO 2004/79

Wännman Toresson, G (2002). *Kvinnor skapar kunskap på nätet. Datorbaserad fortbildning för lärare*. Akademisk avhandling. Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska

Estetisk-filosofiska fakulteten

VFU

inom Korta lärarprogrammet på distans

ett samverkansprojekt kring VFU i programutbildningar, ett
förundersökningsprojekt av fyra distansutbildningar:
Specialistsjuksköterskeprogrammet, Tandhygienistprogrammet samt Långa och
Korta lärarprogrammet

Birgitta Jacobson-Holm
2006

Sammanfattning

På uppdrag av Myndigheten för Sveriges nätuniversitet utfördes våren 2006 ett samverkansprojekt "VFU i programutbildning" vid Karlstads universitet. Syftet med projektet var att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) i några nätburna programutbildningar. Denna delrapport gäller verksamhetsförlagd utbildning i "Det korta lärarprogrammet" på distans inom lärarutbildningen i Sverige. Som en samlande benämning används i rapporten "Det korta lärarprogrammet" för utbildningen i motsats till det "Långa lärarprogrammet" eftersom ett enhetligt nationellt namn saknas. Utbildningen ges inom ramen för Allmänt utbildningsområde som fristående kurs och har getts olika namn på de olika lärosätena. Utbildning riktar sig till studenter som redan har ämneskompetens eller relevant yrkeserfarenhet och bara ska läsa 60 poäng för att få en lärarexamen.

Undersökningen genomfördes med hjälp av en enkät i programmet "Query&Report". Resultatet grundar sig främst på åtta enkäter fördelade på sju lärosäten. Enkäten skickades ut till alla 26 lärarhögskolorna i Sverige. Av dessa besvarades enkäten av nio lärosäten. Via lärosätenas hemsidor kunde konstateras att elva lärosäten idag 2006 ger det korta lärarprogrammet på distans. Enkäten kompletterades med en granskning av berörda lärosätens hemsidor samt intervjuer och ett besök på ett av lärosätena i undersökningen.

Undersökningen visade att omfattningen av den verksamhetsförlagda VFU:n varierar mellan de olika lärosätena från 15 till 21 veckor liksom också placeringen av VFU:n i de olika kurserna inom utbildningens ram. Utbildningen inklusive VFU:n ges på hel-, halv och/eller kvartsfart på de olika lärosätena. Anskaffningen av VFU:platser görs av VFU-handläggare oftast i samråd med studenten.

Kvalitetskriterierna för kvalitetssäkringen av den verksamhetsförlagda delen av utbildningen gäller främst att lärarutbildaren/handledaren ska vara utbildad lärare och behörig i sina ämnen, samt ha genomgått handledarutbildning, vilket inte alltid är fallet. Universitetens och högskolornas avtal med partnerskolorna anses medföra att skolorna tar ansvar för att det blir bra kvalitet. Genom information till lärarutbildarna i skolan underlättas möjligheterna till att skapa en god kvalitet på den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. Informationen sker oftast brev och/eller mail, och gäller kursplaner, riktlinjer för VFU:n, utvärderingsmall och bedömningsunderlag mm och ger anvisningar om innehåll och genomförande av utbildning och uppföljning.

Kommunikationen mellan distansläraren, studenterna och handledarna sker på litet olika sätt, medan studenterna genomgående använder mail och lärplattformar använder handledarna oftare brev och telefon i kontakterna med distanslärarna. Många lärosäten gör VFU-besök på skolorna.

1 Inledning

1:1 Distansutbildning

Allt fler människor väljer att studera på distans. Med större flexibilitet i utbildningen vid universitet och högskolor kan rekryteringen breddas och nya studentgrupper få möjlighet att läsa vidare. Uppfattningen av vad som är distans varierar, men att det handlar om utbildning, där studenten och läraren mestadels är skilda åt i tid och/eller rum och att det innehåller någon form av IKT-verktyg för att möjliggöra kommunikation mellan lärare och student, är de flesta överens om. Ofta ingår ett antal närträffar på högskolan i en distansutbildning. I en lärarutbildning som handlar om undervisning och lärande – att lära sig leda andras lärande, där kommunikation och interaktion är så centrala, där dialogen mellan lärare och student liksom studenter sinsemellan är nödvändigt i utbildningen, blir en nätburen undervisning en utmaning. Distansundervisningen kräver pedagogiskt nytänkande på många olika sätt och ett betydande utvecklingsarbete.

Lärarutbildning finns på 26 lärosäten och distansutbildning som ett alternativ till en campusförlagd utbildning ges av allt fler lärarutbildningar. Det korta lärarprogrammet ges ofta på distans parallellt med en campusförlagd utbildning. Idag 2006 finns det korta programmet som distansutbildning vid elva av 26 lärarutbildningar.

1:2 Det korta lärarutbildningsprogrammet

Allmän beskrivning

Det korta lärarutbildningsprogrammet på 60 poäng är en alternativ utbildningsväg till en lärarexamen. (Regeringens proposition 1999/2000:135 s. 22)

Regeringen finner det också angeläget att det finns alternativa vägar till läraryrket. Det bör därför vara möjligt för studenter som läst kurser som motsvarar lärarutbildningens inriktningar och specialiseringar att läsa det allmänna utbildningsområdet som en fristående utbildning. Detta ger dels de studenter som från början har haft andra motiv för sina studier, dels de som har annan yrkeserfarenhet, möjligheten att erhålla lärarexamen. Även studenter som vill kombinera kurser, utan att för den skull binda sig vid ett program, finner på detta sätt en alternativ väg. (Regeringens proposition 1999/2000:135, s. 23)

Utbildningen är avsedd för studenter som redan har en akademisk utbildning om minst 120 poäng eller relevant yrkeserfarenhet med 60 akademiska poäng eller motsvarande validerad kunskap. Deras tidigare studier respektive erfarenheter av yrkesliv har emellertid inte varit inriktade mot läraryrket och de saknar formell utbildning för lärarverksamhet. Det korta lärarprogrammet omfattar tre terminer inom för lärarprofessionen centrala kunskapsområden och tvärvetenskap, samt leder till en lärarexamen. (Lärarutbildnings-kommitténs betänkande: *Att lära och leda* (SOU1999:63 s. 126-127)

Studentgruppen är heterogen och studenterna har mycket varierande förkunskaper. Många av de studenter som söker sig till den korta lärarutbildningsprogrammet är äldre och har i de flesta fall en annan social situation och erfarenhet än de som kommer direkt från gymnasiet. Studenternas förväntningar på utbildningen påverkas också av att de ofta försöker kombinera sina studier med ett familjeliv och arbetsliv och de kan ett långt geografiskt avstånd till studieorten. För många av dessa studenter är distansutbildning ett bra alternativ.

I studentgruppen finns en mångsidig erfarenhet och en betydande kunskapsbredd och kunskapsdjup som kommer till användning och utgör en utgångspunkt för undervisningen. Lärare i olika ämnen och inriktningar få möjlighet till insyn i och förståelse för varandras gemensamma och särskilda förhållningssätt till yrke och utbildning.

VFU i det korta lärarutbildningsprogrammet

Uppläggningsen av det för alla i stort sett gemensamma innehållet i det korta programmet måste på grund av examensordningens krav vara en annan än uppläggningsen i det långa programmet. Eftersom det korta programmet vänder sig till både studierfarna och yrkeserfarna studenter, ställs nya krav på utbildningen. Inom de tre terminerna måste det förutom pedagogik, allmäntdidaktik och tvärvetenskap finnas ämnes-/yrkesdidaktisk utbildning såväl inom de högskoleförlagda delarna av utbildningen som inom de verksamhetsförlagda delarna. De gemensamma examensmålen gör också att den verksamhetsförlagda delen måste få ta en större plats i det korta programmet än den gör i det allmänna utbildningsområdet, som ingår i det långa programmet. I långa programmet ingår VFU också i inriktningarna. (SOU 1999:63)

...eftersom dessa studenter av naturliga skäl inte kan studera det allmänna utbildningsområdet parallellt med inriktningen är det särskilt viktigt att högskolan ser till att de kan anknyta studierna till sina ämnen/ämnesområden. En viss volym skall förläggas till verksamheten i förskola, förskoleklass, skola, fritidshem eller vuxenutbildning eller till annan yrkesverksamhet. (SOU1999:63, s 126)

Målsättningen beträffande omfattningen av VFU i hela lärarutbildningen är minst 10 poäng i varje inriktning och minst 10 poäng i Allmänt utbildningsområde. Det innebär för grundskolans senare år och gymnasiet, lärare i allmänna ämnen 30 poäng VFU. I det korta programmet varierar omfattningen av VFU i utbildningen mellan olika lärosäten.

Inom lärarutbildningen vid Karlstads universitet startades hösten 2002 det korta programmet på distans. Det kallades då: Allmänt utbildningsområde, 60 p, distansutbildning, (DAU60). Det var en helfartsutbildning för lärare i allmänna ämnen, på distans, med tre närträffar varje termin. För att kunna ge studenterna en professionell lärarutbildning och nå examensmålen beslutades att utöver de mer allmänna pedagogiska och didaktiska kurserna, planera in tillräckligt med VFU (19p) i utbildningen liksom ämnesdidaktik (11p). Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen integrerades i kurserna och kursledare och distanslärare följde upp VFU:n med studenterna i First Class och med lärarutbildare/handledare på skolorna via brev och telefon.

2 Syfte

2:1 Arbetets disposition

I samarbete med övriga deltagare i projektgruppen sammanställer vi en jämförande del i rapporten mellan de olika utbildningarna, med utgångspunkt från våra olika delrapporter. I den skriver vi ner våra funderingar över likheter och skillnader och ger förslag på uppslag att tänka på inför kommande undersökning. De fyra delrapporterna bifogas.

För att undersöka hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning inom svenska nätburna programutbildningar och kunna göra en jämförelse inom och mellan dels långa och korta lärarprogram på distans dels specialistsjuksköterskeprogram samt tandhygienistprogram på distans, så sammanställdes en enkät med i stort sett samma innehåll för de fyra deltagande grupperna. Nedan reovisas en sammanställning av enkätsvaren beträffande vfu i det ”korta lärarprogrammet”.

3 Metod och material

Enkäten mm

Undersökningen genomfördes med hjälp av en enkät i programmet ”Query och Report”. Resultatet grundar sig främst på åtta enkäter fördelade på sju lärosäten. Enkäten skickades ut till alla 26 lärarhögskolorna i Sverige. Av dessa besvarades enkäten av nio lärosäten. Via lärosätenas hemsidor kunde konstateras att elva lärosäten idag 2006 ger det korta lärarprogrammet på distans. Enkäten kompletterades med en granskning av berörda lärosätens hemsidor samt intervjuer kring lärarutbildning och ett besök på ett av lärosätena i undersökningen.

Tidigare undersökningar och litteratur av relevans för arbetet med projektet.

Rapporter från Nätuniversitetet

Erfarenhetsutbyte av programutbildningar på distans 2004

Lärarytelse på distans. Ett samverkansprojekt mellan lärarytelse och Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. 2005

Kvinnor skapar på nätet Gunnel Wännman Toresson, 2002

Distansundervisning – mode eller möjlighet Eva R Fähræus och Lars-Erik Jonsson 2002

mm

4 Resultat

Resultatredovisningen gäller undersökningen av VFU i distansundervisningen inom det Korta lärarprogrammet. Av de 26 lärarytelse som finns i Sverige ges Allmänt utbildningsområde, 60 poäng, idag 2006, som en alternativ kompletterande lärarytelse på distans av 11 lärosäten. Innehåll och uppläggning varierar mellan lärosätena och hanteringen av den verksamhetsförlagda tiden skiljer sig delvis åt. Kraven på förkunskaper formuleras olika men examensmålen är desamma som i övrig lärarytelse. Följande lärosäten ger våren 2006 det korta programmet som en distansutbildning:

Göteborgs universitet,	<i>Korta Lärarprogrammet,</i>
Högskolan i Gävle,	<i>Lärarprogrammet 60p</i>
Högskolan i Halmstad,	<i>Allmänt utbildningsområde (AU) 60p</i>
Högskolan i Kalmar,	<i>Lärarprogrammet 60p</i>
Högskolan i Kristianstad,	<i>Lärarkompetens, allmänna utbildningsområdet, 60p</i>
Karlstads universitet,	<i>Lärare, kompletterande utbildning, 60p</i>
Linköpings universitet,	<i>Lärarytelse 60p</i>
Luleå Tekniska universitet,	<i>Professionsinriktat lärande (PIL)</i>
Malmö högskola,	<i>Lärarytelse 60p</i>
Umeå universitet,	<i>Allmänna utbildningsområdet, korta programmet</i>
Uppsala universitet,	<i>Lärarprogrammet 60p.</i>

Nio enkäter besvarades. Av de elva lärarytelse som ger Korta lärsprogrammet som en distansutbildning svarade åtta på enkäten för korta programmet. Från ett lärosäte kom två svar gällande två olika varianter av programmet inom lärosätet. Ett annat lärosäte sammanställde sina enkätsvar på korta och långa programmet och svarade endast i enkäten för det långa lärarprogrammet. Jag har också kompletterat enkäten med granskning av de elva lärosätenas

hemsidor och gjort några intervjuer. I denna rapport koncentreras resultatet på svaren från enkäten.

4:1 VFU-administration

Utbildningen ges på distans som helfartsutbildning och/eller halvfartsutbildning. På några lärosäten helt eller delvis integrerad med allmänt utbildningsområde i det långa programmet på andra lärosäten mer självständigt vid sidan av det långa programmet. Antal vfu-veckor inom de 60 poängen varierar från 15 till 21. (15,20,17,20,15,17,19,21)

Studenterna kan vid två av utbildningarna välja flexibel studietakt under den verksamhetsförlagda utbildningen och då välja mellan helfart, halvfart och kvartsfart.

Anordnande av plats

Anskaffandet av vfu-plats sker på i stort sett samma sätt vid de olika lärosätena som svarat på enkäten. Lärosätet ansvarar för framtagandet av vfu-platsoftast i samråd med student (8). I vissa fall får studenten hjälpa till (1). Vid ett lärosäte förväntar man sig att studenten själv tar ansvar för att ordna plats. VFU-handläggarna försöker finna en plats nära studentens hemort om möjligt. Målsättningen är att läraren är behörig och att ämne och åldersinriktning för studentens lärarexamen ska tillgodoses.

Tillgång på VFU-platser

För de flesta har det gått bra att lösa vfu-plats på olika sätt. Om vfu-plats inte finns nära hemorten erbjuds platser i partnerområdet.

Information om VFU

Läro-utbildare/handledare informeras framför allt genom att ett informationsmaterial skickas ut via mail och post till respektive handledare. Vid vissa utbildningar (5) sker ingen uppföljning av just informationsmaterialet, vid andra följs informationsmaterialet upp med telefon/konferenssamtal (1) respektive telebild/videokonferens (1). Flera lärosäten följer annars upp materialet med informationsträffar för läro-utbildare/handledare antingen på eller utanför lärosätet (5). Studenter får materialet för kännedom i sin lärplattform. I en utbildning ansvarar studenten för att handledaren får informationsmaterialet. Materialet innehåller kursplaner (6), studiehandledning (6), utbildningsplan (1), riktlinjer för VFU:n som "Från Novis till professionell" m fl (3), utvärderingsmall (1). Man upplever att studenterna tas emot väl (7). Studenterna som läser denna utbildning är oftast mycket uppskattade för att de kan sina ämnen och ofta har lärarerfarenhet eller annan yrkeserfarenhet och på så sätt lättare kan analysera sin undervisning med handledaren.

Ersättning av VFU

Ersättning till kommunerna ser olika ut: 1700/termin (1), 11 200kr för hela utbildningstiden dvs 3 735/termin och student (1), 545-550 per student och vecka (3), 670 (2) per vecka och student (1).

De flesta lärosäten har inte avtalat med kommunerna om att rikta ersättningen till handledning av lärarstudenter (5). Vid ett lärosäte har man avtal om detta.

4.2 Kvalitetssäkring

Kvalitetskriterier

När det gäller frågorna om kvalitetskriterier och att kvalitetssäkra VFU:n handlar det främst om krav på att lärarutbildarna/handledarna ska vara lärarutbildade och behöriga i sina ämnen och gärna ha handledarutbildning, vilket det konstateras att dock alla inte har trots att de flesta högskolor erbjuder olika former av handledarutbildning (8). Avtalen med partnerskolorna anses medföra att skolorna tar ansvar för att det blir bra kvalitet. Lärarutbildaren skall vara utsedd av sin arbetsgivare och ha dennes förtroende. Information och kursplaner om handledarutbildning finns på hemsidorna.

Kvalitetssäkring sker också genom olika kontakter mellan lärosäten och skolor som t ex vid samordning av vfu-placeringar mellan vfu-handläggare och vfu-samordnare, kontakter mellan universitetslärare och handledare kring uppföljningssamtal och bedömning mm. Det kan vara svårare att ha kontroll utanför det egna länet, men kontakter tas med VFU-organisationer på närmast liggande högskola.. Placering i samma partnerområde hela utbildningstiden med en mentor från högskolan som följer och examinerar studenterna under utbildningen med vfu-besök. Seminarier i olika former. Examinator från näraliggande högskola besöker studenten. Utbildningsplanen och anvisningar i Handbok för verksamhetsförlagd utbildning ger ledning. Samordnande mentorer i skolorna hjälper till med kvalitetssäkring av VFU:n. Kontakt ibland via webbkonferens om avståndet är stort. Vfu-besök görs regelbundet av i 4 utbildningar i andra utbildningar vid behov.

Progression

Vad studenterna gör under sin vfu kan se litet olika ut och beror på innehållet i kurserna, på studentens tidigare erfarenheter men också på var i utbildningen man är. De följer en handledare och deltar i allt arbete. Auskulterar i andra ämnen. Reflekterar. Arbetslagsarbete. Löser studieuppgifter mm. Att det blir progression försäkras man sig om på olika sätt. Kurserna bygger på varandra. Se novis till professionell! Samma mentor följer studenterna och gör vfu-besök. Bedömningskriterier och ämnesdidaktiska kriterier till hjälp för progressionen.

Under utbildningen ställs allt högre krav på studenten. Mer självständigt på slutet. Under den första tiden mer likt fältstudier för kunskap om skolans hela verksamhet.Handledningen anpassas med utgångspunkt från kursplanerna till studentens utvecklingstakt och kraven ökar under utbildningstiden. Reflekterande praktiker.

Handledarutbildning/handledarträffar/seminarier

Åtta lärosäten av nio anordnar handledarutbildning i någon form. Förutom handledareutbildning anordnas handledarträffar av ett par lärosäten (2), men det varierar under åren. VFU-träffar anordnas ofta inför VFU-perioderna. De kan anordnas antingen på lärosätet eller på annan ort.

Vid en utbildning ordnas sk VFT-seminarier, som fokuserar studenternas verksamhetsförlagda tid (VFT) till vilka lärare på partnerskolorna inbjuds. Högskolan mentorer leder seminarierna.

Handledningsmodell/vägledning förekommer i sex utbildningar. Finns på hemsidorna. ”Från novis till professionell”, ”På väg mot läraryrket” m fl

Vid ett lärosäte berättar man om olika seminarier för uppföljning och progression: Seminarium A tar upp grundläggande frågor som rör arbetet med studenter under deras verksamhetsförlagda tid. Seminarium BC: Seminarium B behandlar frågor som rör bedömning av studenternas prestationer under deras VFT. C har ett speciellt fokus på progressionsfrågor.

Vid de valbara D-seminarierna presenteras ett antal huvudämnen sig under två timmar och diskuterar speciellt kopplingen mellan teori och praktik, dvs hur VFT.erfarenheterna integreras i huvudämnet. Lärarutbildaren stimuleras att söka handledarutbildning av arbetsgivaren upplever en del av informanterna(5) att det inte verkar så upplever andra (2).

4:3 Kommunikation

Kommunikation

Kommunikationen mellan distansstudenter och universitetslärare sker via mail/brev (8), telefon (6), lärplattform (5), webb-möte som Marratech/Skype (1), telebild (2), fysiska träffar på lärosätet (4), fysiska träffar på vfu-platsen (2).

Några få lärosäten gör regelbundna vfu-besök och ingen har telefonkonferens.

Kommunikationen mellan högskolelärare och handledare sker mestadels via mail/brev (7) och telefon (8) samt fysiska träffar på vfu-platsen (4) och på lärosätet (1). Även telebild förekommer (1).

Samtal

Uppföljningen kan se olika ut men består ofta av olika samtal: Planeringssamtal (6), mittbedömningssamtal (1), slutbedömningssamtal (4), reflektionssamtal (6), närträffar på universitetet(1), vfu-rapporter i First Class (1). Bedömningen sker med utgångspunkt från utvärderingsmall, vfu-formulär, omdömesblankett, skriftligt omdöme från handledaren (6), seminarier (5), besök (3), och universitetsläraren sätter i samråd med handledaren betyg.

Information om bedömningsunderlagen finns på hemsidorna och i studiehandledningarna.

Underkänd student behandlas individuellt med utgångspunkt från vissa riktlinjer. Konferenser, ytterligare vfu mm. Ev avrådande, ej tillträde till nästa termin, kontakt med studievägledare, rektor, programansvarig, mentor, examinator.

5 Analys av resultat

När det gäller arbetet med VFU inom det korta lärarprogrammet finns det många likheter mellan de olika programmen, men tiden för VFU skiljer sig åt. Inget lärosäte ger dock 30 veckor som i det långa programmet. Det lärosäte som har den största omfattningen av VFU har 21 veckor. Vid en intervju talade man om 27 veckor, men räknade då in även ämnesdidaktiken.

Målsättningen är att ordna VFU-platser så nära hemorten som möjligt, men om detta inte går erbjuds studenterna på flera håll plats inom det egna lärosätets partnerområde. Framtagande av VFU-plats sker i samråd med studenterna. Studenterna utanför det egna utplaceringsområdet får ibland hjälpa till att ordna plats om det behövs.

Övrig redovisning och jämförelse görs i den gemensamma delen– kort redovisning med hänvisning till jämförelsen. ...

6 Avslutande diskussion

Det korta lärarprogrammet på distans håller på att finna sin form, men olikheterna mellan de undersökta lärosätena märks. Kursfordringarna beträffande utformning och innehåll är inte så tydliga i anvisningarna till utbildningens genomförande som i det långa programmet även om examensmålen för all lärarutbildning är desamma. Detta kan vara orsaken till att de olika lärosätena skapat sina egna varianter. Omfattningen av VFU:n inom det korta lärarprogrammet skiljer sig åt mellan lärosätena, men också innehållet och formen beträffande de olika kurserna. Beträffande administrationen och organisationen av VFU:n finns däremot stora likheter mellan de olika lärosätena och på ett ytligt plan också beträffande kvalitetssäkringen, men för att få veta mer om kvaliteten krävs en mer djupgående analys. Hur ser det material studenterna arbetar med ut? Vilken typ av uppgifter har de med sig från universitetet till skolan. Hur planerar skolorna studenternas VFU? Hur följs studenternas undervisning i skolan upp i undervisningen på universitet och högskolor? Examinationen av VFU? Hur uppfattar studenter sitt lärande under VFU:n kopplat till universitetsundervisningen? Hur ser lärarutbildarna/handledarna i skolan på den verksamhetsförlagda delen i utbildningen? Vilken kunskap har de kring innehållet och utformningen av lärarutbildningen inom det korta programmet i sin helhet?

När vi i denna undersökning koncentrerade oss på VFU:n i det korta lärarprogrammet kan vi så här i efterhand se att vi granskat form mer än innehåll. När det gäller utformningen av VFU:n har vi kunnat konstatera att det finns många likheter, men det vore intressant att även undersöka innehållet i VFU:n. Dessutom vore det intressant att undersöka hur utformningen av VFU:n förhåller sig till övrig uppläggning av det korta lärarprogrammet samt undersöka hur studenterna uppfattar och hanterar innehållet i den verksamhetsförlagda utbildningen vid de olika lärosätena. Andra områden som kräver ytterligare undersökning är till exempel hur integrationen mellan verksamhetsförlagd och universitetsförlagd utbildning ser ut samt förhållandet mellan campusutbildningen och distansutbildningen inom det korta programmet. Finns det någon samplanering? Hur planeras närträffar, seminarier, examinationer mm? Vid en del lärosäten integreras det korta lärarprogrammet i det långa och ingår delvis i det långa programmets allmänna utbildningsområdet. Hur gör man då med ämnesdidaktik och vfu?

Kommunikationen mellan olika kontrahenter kring VFU:n fungerar i stort sett bra, men kan utvecklas. Studenterna kommunicerar via dataplattformar med varandra och med lärare på universitet och högskolor, medan lärarutbildare/handledare och distanslärare oftare kommunicerar via telefon och ev e-mail med varandra. Informationsmaterial till lärarutbildare i skolorna skickas fortfarande ut via post vid flera lärosäten medan studenterna får sin information via dataplattformar. Användningen av teknik och distanspedagogik borde kunna utvecklas och underlätta distansarbetet för alla parter men också möjligheterna till fysiska träffar kring gemensamma frågor.

Det vore intressant att undersöka hur de informationsträffar för lärarutbildare i skolan som anordnas på en del lärosäten ser ut och vilka som kommer och de seminarier som sker ute på skolorna med distanslärare och lärarutbildare på skolan. I en distansutbildning med lärarutbildare i hela Sverige kanske inte alla har möjlighet att komma till lärosätet. Finns det andra möjligheter? Handledarutbildning på distans erbjuds av alla de undersökta lärosätena och kunde kanske samordnas.

På frågan om progression i de verksamhetsförlagda utbildningen ges exempel på hur kurser bygger på varandra, hur kraven på studenternas insatser och kunskaper ökar med tiden, lärarna stämmer av mot kursmålen, ökad självständighet i undervisningen i målet att bli en reflekterande praktiker, men området behöver undersökas mer. En enkät som den här är alldeles för begränsad för att tillräckligt tränga in i problematiken med kontinuitet och progression. Vad studenterna gör under sin VFU och hur de utvecklas beror delvis på studenternas tidigare erfarenheter och de olika kursernas innehåll vilket gör att progressionen i tid kan se olika ut mellan de olika studenterna. Studentgruppen i det korta lärarprogrammet är heterogen och har mycket varierande förkunskaper. De flesta studenter som söker sig till det korta lärarprogrammet är äldre än genomsnittsstudenten inom lärarutbildningen och har i de flesta fall en annan social situation och erfarenhet än de som kommer direkt från gymnasiet. I studentgruppen finns en mångsidig erfarenhet och en betydande kunskapsbredd och kunskapsdjup som kommer till användning och utgör en utgångspunkt för undervisningen såväl vid universitet och högskolor som i skolan under den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. Många har arbetat som lärare i många år och vill nu skaffa sig en behörighet. För dem ser förmodligen utmaningarna i undervisningssituationen annorlunda ut än för den som aldrig undervisat. Det är viktigt att utbildningen är flexibel och möter studenternas förutsättningar och behov på olika sätt.

7 Förslag på områden kring VFU, som kräver ytterligare fördjupning

1 Kvalitetsäkring och innehåll

Beträffande administrationen och organisationen av VFU:n finns likheter mellan de olika lärosätena, men för att få veta mer om kvaliteten på utbildningen krävs en mer djupgående analys. Hur ser det material studenterna arbetar med ut? Vilken typ av uppgifter har de med sig från universitetet till skolan? Hur planerar skolorna studenternas VFU? Hur följs studenternas undervisning i skolan upp i undervisningen på universitet och högskolor? Hur går examinationen av VFU till?

2 Samordning

VFU:ns plats i kurserna i utbildningen ser olika ut på de olika lärarutbildningarna och det vore intressant att undersöka hur utformningen av VFU:n förhåller sig till övrig uppläggning av det korta lärarprogrammet samt undersöka hur studenterna uppfattar och hanterar innehållet i den verksamhetsförlagda utbildningen vid de olika lärosätena.

Andra områden som kräver ytterligare undersökning är till exempel hur integrationen mellan verksamhetsförlagd och universitetsförlagd utbildning ser ut vid de olika lärarutbildningarna samt förhållandet mellan campusutbildningen och distansutbildningen inom det korta programmet. Finns det någon samplanering? Hur planeras närträffar, seminarier, examinationer mm beträffande både form och innehåll? Vid en del lärosäten integreras det korta lärarprogrammet i det långa och ingår delvis i det långa programmets allmänna utbildningsområdet. Hur gör man då med ämnesdidaktik och vfu?

3 Studenterna

Hur uppfattar studenter sitt lärande under VFU:n? Hur uppfattar de kopplingen till universitetsundervisningen? Examination och uppföljning mm?

4 Lärarutbildare/handledare

Hur uppfattar lärarutbildarna/handledarna i skolan sitt uppdrag i den nya lärarutbildningen beträffande den verksamhetsförlagda delen i utbildningen? Vilken kunskap har de kring innehållet och utformningen av lärarutbildningen inom det korta programmet i sin helhet?

5 IT-pedagogik

Enkäten visar att användningen av tekniska verktyg och distansplattformar är mer utvecklad bland distansstudenter än bland lärarutbildare/handledare i skolan, och att det ser ganska lika ut mellan de olika lärosätena. Här behövs en uppföljning av hur de olika utbildningarna arbetar med och utvecklar de tekniska verktygen och lärplattformarna med utgångspunkt från distanspedagogiska frågeställningar samt hur det mer ”tekniska” distansarbetet kan kombineras med fysiska träffar kring gemensamma frågor inom VFU:n för att underlätta distansarbetet.

6 Kommunikation, närträffar och seminarier

Det vore intressant att undersöka hur de informationsträffar för lärarutbildare i skolan som anordnas på en del lärosäten ser ut och vilka som kommer och även de seminarier som sker ute på skolorna med distanslärare och lärarutbildare på skolan. I en distansutbildning med lärarutbildare i hela Sverige kanske inte alla har möjlighet att komma till lärosätet. Finns det andra möjligheter? Handledarutbildning på distans erbjuds av alla de undersökta lärosätena och kunde kanske samordnas.

7 Kontinuitet och progression

På frågan om kontinuitet och progression i den verksamhetsförlagda utbildningen ges exempel i enkäten på hur kurser bygger på varandra mm, men området behöver undersökas mer. En enkät som den här är alldeles för begränsad för att tillräckligt tränga in i problematiken med kontinuitet och progression. Vad studenterna gör under sin VFU och hur de utvecklas beror delvis på studenternas tidigare erfarenheter och de olika kursernas innehåll, vilket gör att progressionen kan se olika ut mellan de olika studenterna. De flesta studenter som söker sig till det korta lärarprogrammet är äldre än genomsnittsstudenten inom lärarutbildningen och har i de flesta fall en annan social situation och erfarenhet än de som kommer direkt från gymnasiet. I studentgruppen finns en mångsidig erfarenhet och en betydande kunskapsbredd och kunskapsdjup. Många har arbetat som lärare i många år och vill nu skaffa sig en behörighet. För dem ser förmodligen utmaningarna i undervisningssituationen annorlunda ut än för den som aldrig undervisat.

En fördjupad undersökning av dessa områden inom det korta lärarprogrammet skulle kunna synliggöra goda idéer kring kontinuitet och progression inom de olika lärarutbildningarna. Frågor att fundera kring skulle kunna vara: Hur anpassas undervisningen till studenternas varierande förkunskaper? Tas studenternas erfarenheter och tidigare kunskaper till vara och utgör en utgångspunkt för undervisningen vid universitet/högskolor och i skolan under den verksamhetsförlagda delen av utbildningen? Anpassas kontinuitet och progression till de olika studenternas tidigare erfarenheter och kunskaper? Hur ser flexibiliteten i utbildningen ut?

Läroarutbildningens kansli

VFU i det långa läroarprogrammet på distans

Ett förundersökningssjekt

*Ett samverkanssjekt mellan specialistsjuksköterskeprogrammet,
tandhygienistprogrammet och två olika varianter av läroarprogrammet.*

060818

Annelie Bodén

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	
Sammanfattning	1
1 Bakgrund.....	2
Inledning	2
1.1 Verksamhetsförlagd utbildning – VFU.....	3
Distansläraren	3
2 Problemområde och syfte	4
2.1 Problemområde	4
2.2 Syfte	4
3 Metod	4
3.1 Enkät	4
3.2 Genomförande.....	5
4 Resultat	5
4.1 Lärarutbildningsprogrammets inriktning och VFU innehåll	6
4.1.1 Programutbudet på de olika lärosätena	6
4.1.2 VFU innehållet i programmen	7
VFU-administration	7
4.1.3 Anordnande av plats	7
4.1.4 Tillgång på VFU-platser	7
VFU organisation/ Kvalitetssäkring	8
4.1.5 Informationsmaterial.....	8
4.1.6 Kompetenskrav på lärarutbildaren/handledaren	10
4.1.7 Ersättning	10
4.1.8 Kvalitetssäkring	10
Kommunikation	11
4.1.9 Samtal	11
5 Diskussion och slutsatser	14
5.1 Diskussion med analys.....	14
5.2 Slutsatser med förslag till fortsatta studier.....	15
Bilagor.....	16
VFU i nätburna programutbildningar	19

Sammanfattning

Syftet med projektet är

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan hela lärarprogram på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

Projektet genomförs av en arbetsgrupp på Karlstads universitet. Annelie Bodén, lärarutbildningsprogrammet, Birgitta Jacobson-Holm, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, Laila Gustafson, specialistsjuksköterskeprogrammen, Margaretha Olsson och Nina Sundberg, tandhygienistprogrammet.

Rapporten presenterar kartläggningen av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning inom det långa lärarutbildningsprogrammet på distans. Undersökningen genomfördes våren 2006. Utbildningen ges på åtta lärosäten i Sverige och samtliga har deltagit i undersökningen.

Utredningsarbetet har visat att det finns program mot både yngre och äldre åldrar. Programmen är inriktade mot ett antal olika ämnen. Antalet VFU-veckor i de olika programmen skiljer inte mycket. VFU-placeringen går till på olika sätt på de skilda lärosätena och här skulle det behövas en samordning. Kommunikationssätten mellan lärarutbildare på universitet/högskola – student – lärarutbildare på fältet ser olika ut. Kommunikationsvägarna är ofta otydliga och här behövs det en förbättring framförallt mellan lärarutbildare på lärosätet och lärarutbildare på fältet. Kompetenskraven på lärarutbildarna/handledarna varierar. Handledarutbildning erbjuds ofta men undersökningen har inte visat att det finns någon speciell handledarutbildning för lärare som handleder distansstudenter. Ersättningen till kommunerna varierar mycket. Ersättningen varierar inte bara i kronor utan den varierar också när det gäller annan typ av ersättning, exempelvis erbjudande om kompetensutveckling.

1 Bakgrund

Inledning

Staten har stimulerat högskolor och universitet till att utveckla allt fler nätburna kurser och program. Bland annat har regeringen inrättat Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. Nätuniversitetet var en samverkan mellan 35 svenska lärosäten för IT-baserade distanskurser som erbjöds via en gemensam webbportal. Myndigheten för Sveriges nätuniversitet hade i uppdrag främja utveckling av IT-baserad distansutbildning bl.a. inom ingenjers-, vård och lärarutbildningsområdena. From januari 2006 ersattes Myndigheten för Sveriges nätuniversitet med Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning, som då fick ett utökat uppdrag bl.a. för att allmänt stimulera pedagogiskt utvecklingsarbete i högskolan. Det pågår ett intensivt utvecklingsarbete inom många lärosäten med att förändra kurser och program till nätburna utbildningar. Lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeprogrammet och tandhygienistprogrammet har traditionellt präglats av närundervisning och tät kontakt mellan lärare och student där lärprocessen och individens utveckling nära har följts av lärare och handledare i praktiken, numera ersatt med begreppet verksamhetsförlagd utbildning (VFU).

Diskussioner har förts under flera år om samverkan mellan landets högskolor för att ge en gemensam lärarutbildning på distans. En första konkret diskussion togs upp i ett möte i den referensgrupp för lärarutbildning på distans, som Nätuniversitetsmyndigheten genom sin handläggare Gunnel Wännman-Toresson tillskapat. Mötet i referensgruppen utmynnade i att man i ett första steg satsade pengar på att kartlägga omfattningen och karaktären av lärarutbildningsprogram och lärarutbildningskurser som gavs på distans inom utbildningsområdena ”Allmänna utbildningsområdet”, ”Inriktningar” och ”Specialiseringar”. Kartläggningen genomfördes 2003 av Hans-Olof Forsberg vid Nätuniversitetsmyndigheten och Leif Svensson från ledningsgruppen för ”Nätverket för vidareutbildning av lärare”. Kartläggningen visade att ett antal kurser fanns tillgängliga på distans, men att utbudet inte var särskilt omfattande och att de flesta av kurserna vid denna tidpunkt var av kortare omfattning och att de längre kurserna oftast inte innefattade verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och därför inte kunde klassificeras som inriktningar (Forsberg & Svensson, 2004). De fortsatta diskussionerna i referensgruppen ledde fram till en ansökan till Nätuniversitetsmyndigheten om medel för att genomföra en utredning av förutsättningarna för att inom Nätuniversitetets ram kunna erbjuda lärarutbildning på nationell basis. Ansökan beviljades och till projektledare utsågs Leif Svensson. Slutrapporten blev klar 060327.

Med dessa diskussioner och projektresultat som bakgrund kunde man konstatera att det fanns ett speciellt behov av att utreda frågor runt VFU:n lite extra. Det fanns också ett stort intresse av att jämföra dessa frågor mellan olika program som ges på distans. En grupp bildades på Karlstads universitet med representanter från de program som Karlstads universitet ger på distans. Programmen skulle innehålla verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Det blev fyra program: Det långa lärarutbildningsprogrammet, det korta lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeprogrammet och tandhygienistprogrammet. Gruppen skrev en ansökan till Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet om medel för att genomföra ett förundersökningsprojekt om VFU i programutbildningar. Denna ansökan bifogas rapporten som bilaga 1. Ansökan mottogs positivt av Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet som i december 2005 beviljade

540 000 kr för att under tiden 2006-01-01—2006-10-31 genomföra förundersökningen. Annelie Bodén utsågs till projektledare.

1.1 Verksamhetsförlagd utbildning – VFU

I regeringens proposition (1999/2000:135) om en förnyad lärarutbildning kan man läsa hur det långa lärarprogrammet bör se ut.

Den nya lärarexamen bör omfatta kursfordringar om lägst 120 och högst 220 poäng. För detta bör en ny struktur för lärarutbildningen skapas. Den skall bestå av följande tre väl integrerade utbildningsområden:

1. Ett allmänt utbildningsområde, som bör omfatta kursfordringar om 60 poäng, varav minst 10 bör vara verksamhetsförlagda; utbildningsområdet bör innehålla dels för läraryrket centrala kunskapsområden, dels tvärvetenskapliga ämnesstudier med en omfattning av ungefär hälften vardera.

2. Ett utbildningsområde med inriktningar mot ämne eller ämnesområden som bör omfatta kursfordringar om minst 40 poäng varav minst 10 bör vara verksamhetsförlagda; inriktningarna bör svara mot de ämnen eller de ämnesområden som den blivande läraren avser att arbeta med och som knyter an till exempelvis åldern på de elevkategorier lärarstudenten inriktar sin utbildning mot.

3. Ett utbildningsområde med specialiseringar, som bör omfatta kursfordringar om minst 20 poäng och avse fördjupning, breddning, komplettering eller nya perspektiv på de kunskaper som studenten tidigare har hämtat in.

Inom de tre utbildningsområdenas ram bör studenten redovisa ett examensarbete om 10 poäng.

Sammanfattningsvis kan man säga att det ska finnas minst 20 poäng VFU i hela lärarutbildningen, minst 10 p VFU i AUO och minst 10 p i varje inriktning.

Distansläraren

Att arbeta som distanslärare är på flera sätt annorlunda än att arbeta som lärare på campus. Det krävs en mera omfattande planering och denna ska delvis göras långt före kursen startar. Distansläraren träffar studenterna fysiskt vid ett fåtal tillfällen.

Läroret utbildaren på lärosätet och lärarutbildaren på fältet träffas kanske aldrig fysiskt. Kommunikationen måste alltså ske på annat sätt än genom samtal öga mot öga. Det råder alltså en speciell problematik för en distanslärare när det gäller hur kommunikationen ska gå till. Det är också skillnad på hur man administrativt kan jobba med en kurs när studenterna är utspridda över ett stort geografiskt område där ofta flera lärarutbildningar har studenter. Distansläraren måste också organisera VFU:n på ett sådant sätt att det går att jobba med kvalitetssäkring på ett bra sätt.

Problemområde och syfte

1.2 Problemområde

Tidigare undersökningar på det här området har observerat en speciell och komplicerad problematik runt VFU-frågor. Ett samverkansprojekt mellan lärarutbildningarna och Myndigheten för Sveriges nätuniversitet kom med sin slutrapport den 27 mars 2006 (Myndigheten för Sveriges nätuniversitet, 2006). Det utredningsarbetet visade bl a att det finns goda möjligheter att presentera en distansbaserad lärarutbildning enligt en speciell modell men det fordras dock att överenskommelser träffas mellan medverkande lärosäten om samverkan beträffande information, vägledning och VFU-frågor.

Att handleda specialistsjuksköterskestuderande i vårdpraxis via nätet innebär ett annorlunda handledningssätt än vad handledningsteamerna är vana vid. Fysiska handledningsmöten eller handledningssamtal mellan student, distanslärare och handledande specialistsjuksköterska reduceras och/eller är i vissa fall obefintliga och sker i stället med hjälp av medierande verktyg som; telefon, brev, mail, telebild, marratech. De nätburna programmens verksamhetsförlagda utbildning ska hålla likvärdig högskolemässig kvalitet som närutbildning. Det är därför intressant att studera hur genomförandet sker av den verksamhetsförlagda utbildningen inom nätburna program.

1.3 Syfte

Syftet med projektet är

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagda utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan hela lärarprogram på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

2 Metod

2.1 Enkät

En projektgrupp bildades på Karlstads universitet med representanter från lärarprogrammet på distans, från det kompletterande lärarutbildningsprogrammet, från specialistsjuksköterskeprogrammet samt tandhygienistprogrammet. Merparten av de lärosäten som har de angivna programutbildningarna på distans skulle ingå i undersökningen. Gruppen enades om att genomföra en datainsamling med hjälp av webbenkätverktyget Query&Report. Gruppen konstruerade tillsammans en enkät. Cirka hälften av frågorna var formulerade som "öppna" i syfte att öka möjligheten för respondenten att svara fritt med egna ord. De slutna frågorna var försedda med färdigformulerade svarsalternativ. Enkäterna modifierades sedan lite för de olika programmen men ser i stort sett likadana ut.

2.2 Genomförande

Representanterna för de fyra olika programmen skickade ut enkäterna till ”sina” lärosäten och ansvarade för kompletterande intervjuer om det behövdes. Varje representant skrev en egen rapport om sitt program. Det finns också en gemensam rapport där resultaten för de fyra olika programmen jämförs. I de enskilda rapporterna finns också de enkäter som bilagor som just det programmet fick. Gruppen genomförde också en studieresa till ett lärosäte där man besökte anordnare av de fyra olika programmen. En diskussion fördes med utgångspunkt från enkätens frågor. Åsikterna från denna diskussion finns delvis med i min diskussion, 5.1.

Resultatet grundar sig på åtta enkäter – svar från samtliga lärosäten.

3 Resultat

Det finns åtta lärosäten som ger det långa programmet på distans.

- Högskolan i Dalarna
- Högskolan i Gävle
- Högskolan i Kalmar
- Karlstads universitet
- Luleå tekniska universitet
- Mittuniversitetet
- Umeå universitet
- Växjö universitet

Alla åtta har besvarat enkäten. I det första avsnittet beskrivs vilka utbildningar som ges och deras VFU-innehåll. Därefter har vi delat in våra frågor i tre stora huvudgrupper: VFU-administration, VFU organisation/ Kvalitetssäkring och Kommunikation. Dessa grupperingar är gjorda utifrån de som vi anser mest centrala problemområdena som en distanslärare ställs inför. De tre huvudgrupperna överlappar delvis varandra men det är ett försök att strukturera upp frågorna efter de som vi upplever mest intressanta områdena.

3.1 Lärarutbildningsprogrammets inriktning och VFU innehåll

3.1.1 Programutbudet på de olika lärosätena

Tabell 1.

Vilken eller vilka nätburna programutbildningar har ni?

Svarsalternativ

Lärarutbildning 140 p
Lärarutbildning AU60 halvfart

Jag representerar lärarutbildningar. Om ni med nätutbildning menar 100 % nätburna så har vi inga inom lärarutbildningen. Men vi har delvis nätbundna sk distansutbildningar. F.n Inriktningarna
tidigarelär förskola Ma/Nk/Tk
tidigarelär grundskola Ma/NO
senarelär grundskola Ma/NO
tidigarelär grundskola SV/Ma (HT 2006)

Grundskolans tidigare år, förskola, f-skoleklass, fritidshem
Grundskolans senare år
samt Gym,nasielärarutbildning

Läraprogrammet
Sjuksköterskeprogrammet

1. Läraprogrammet, 140 p (förskollärare). Decentraliserat lärcenter Lycksele.
2. Läraprogrammet, 140 p (förskollärare). Decentraliserat lärcenter Strömsund.
3. AUO, 60 (yrkeslärare). Decentraliserat campus Skellefteå.

Därutöver SÅL, 60 p, Specialpedagogprogrammet, 60 p, och Studie- och yrkesvägledarprogrammet, 120 p.

Lärarutbildningen vid Växjö universitet har två hela nätburna program på distans till lärarexamen.

Dessa två är:

(1) LOXFY. Utbildning av verksamma barnskötare till lärarexamen för verksamhet inom förskola och förskoleklass, 140 poäng
Utbildningsstarter: ht 03 (165 studerande), ht04 (38 studerande), ht 05 (54 studerande).

Den första gruppen är klar med sin utbildning i september 2007.

Nästa start: ht 06 (60 platser)

(2) LOXPY (OEX). Utbildning av verksamma obehöriga lärare till lärarexamen för verksamhet i grundskolans senare år och/eller gymnasieskolan inom ämnena/ämnesområdena matematik, biologi, fysik, kemi, datavetenskap och teknik.
Utbildningsstarter: ht 02, ht 03, ht04, ht 05.

Totalt ca 350 studerande. Cirka 60 studerande har tagit ut lärarexamen, 180 poäng.

Nästa start: ht 06 (100 platser)

AUO 60 poäng men även 180 poängsutbildningar kopplade till lärcentra.

Lärare, inriktning Naturkunskap i vardagen, 140 p

Lärare, Naturvetenskap i ett helhetsperspektiv, 140/180 poäng - ersätts av inriktning Naturvetenskap och teknik, NOT

Lärare, inriktning språk svenska/engelska, 180/200 p

Sammanfattning: Det finns program mot förskolan, mot grundskolan och mot gymnasiet men det är en övervikt mot förskolan. Det finns inriktningar mot många olika ämnen men de flesta har en inriktning i naturvetenskapliga ämnen.

3.1.2 VFU innehållet i programmen

Alla lärosätena svarar att man har 10 poäng verksamhetsförlagd utbildning i det allmänna utbildningsområdet och 10 poäng i varje inriktning. Detta ger alltså 20 p VFU för de som går 140 p program och ytterligare 10 p för de som går 180 p program (2 inriktningar) - totalt 30p. Något lärosäte har även VFU i specialiseringen.

VFU-administration

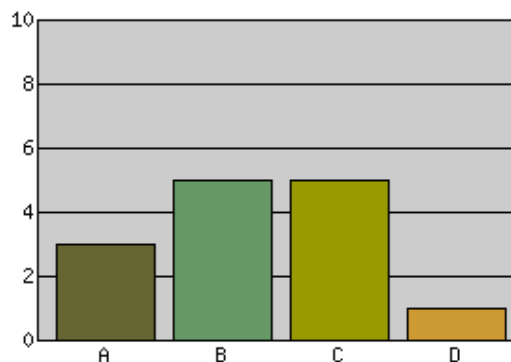
3.1.3 Anordnande av plats

Tabell 2.

Hur anordnas VFU-plats för distansstudenten?

Grundinformation

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A	Distansstudenten ansvarar för att ordna sin egen VFU-plats	3	37.5
B	Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten tilldelas plats	5	62.5
C	Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten får önska plats inom tilldelad ram	5	62.5
D	Annat sätt:	1	12.5
	Annat sätt:		
	Förekommer också		

Sammanfattning: När det gäller hur lärosätet anordnar VFU-plats för distansstudenten så skiljer det sig åt mellan lärosätena.

Vid tre av åtta lärarutbildningar så ansvarar distansstudenten för att anordna sin egen VFU-plats. Vid övriga anordnas VFU-plats i samråd mellan lärosätet och studenten.

3.1.4 Tillgång på VFU-platser

Det har inte varit något stort problem. VFU-plats måste ordnas och alla studenter får plats. Ibland kan det vara problem att ordna en VFU-plats på hemorten men då ordnar man en plats på en annan ort.

VFU organisation/ Kvalitetssäkring

3.1.5 Informationsmaterial

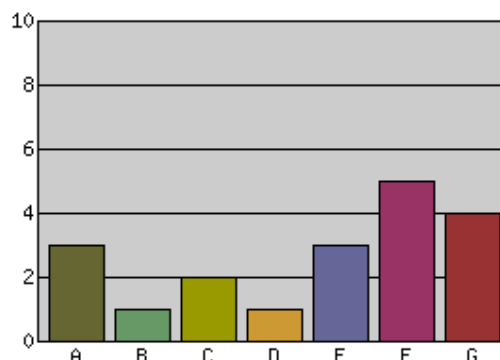
Det är intressant att veta hur lärarutbildare/handledare informeras och hur lärarstudenten tas emot på VFU-platsen.

Tabell 3.

Hur informeras och introduceras lärarutbildare/handledare inför distansstudentens VFU-placering?

Grundinformation

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A	Informationsmaterial sänds via mail alternativt post till handledaren, ingen uppföljning sker av distansläraren	3	37.5
B	Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett telefonsamtal alternativt konferenssamtal	1	12.5
C	Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med hjälp av telebild/videokonferens	2	25.0
D	Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett webb-möte ex Marratech/Skype	1	12.5
E	Informationsträff för lärarutbildare/handledare anordnas på lärosätet	3	37.5
F	Informationsträff för lärarutbildare/handledare anordnas utanför lärosätet	5	62.5
G	Om annat, specificera	4	50.0

Om annat, specificera
kontinuerlig kontakt över nätet. All info finns på nätet, all utbildning sker i samverkan mellan högskolans lärare och VFU-lärare
Handledarutbildning på distans 5 p, Naturvetenskaplig didaktik distans/flexibelt lärande 5p
Informationsmaterial sänds via den studerande till rektor och handledare och följs upp via mail/den studerande/telefonsamtal.
Information via telebild på lärcentrum

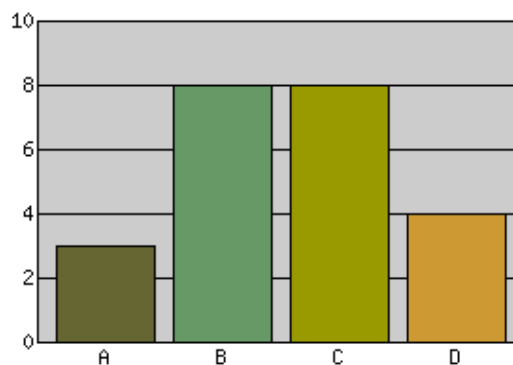
Tabell 4.

Vad innehåller informationsmaterialet som ni lämnar ut till lärarutbildaren/handledaren?

Grundinformation

Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A Utbildningsplan	3	37.5
B Kursplan	8	100.0
C Studiehandledning/studiebrev	8	100.0
D Om annat, specificera	4	50.0

Om annat, specificera
Bedömningsblankett, arvodesblankett
VFU-handboken, underlag för bedömning av VFU
(1) Kursinnehåll mera specificerat, (2) VFU-uppgifter, (3) Tidsplan för kursen.
Informationen kommer i den kurs vi kräver att lärarutbildarna läser för att arbeta tillsammans med oss. All utbildning sker i samverkan med lärarutbildaren

Sammanfattning: Informationsmaterial sänds via mail eller post. Uppföljning sker på olika sätt. Exempelvis via telefonsamtal, telebild eller webbmöte. Informationsträffar ges oftast, ibland på lärosätet, ibland utanför och ibland via telebild. Informationsmaterialet har varierande innehåll bland annat utbildningsplaner, kursplaner, studiehandledning/studiebrev, bedömningsblanketter och arvodesblankett.

På frågan om hur man upplever att distansstudenten tas emot på VFU-platsen så svarar alla att studenten tas emot mycket positivt. Exempel på svar: Väl. Utmärkt. Positivt.

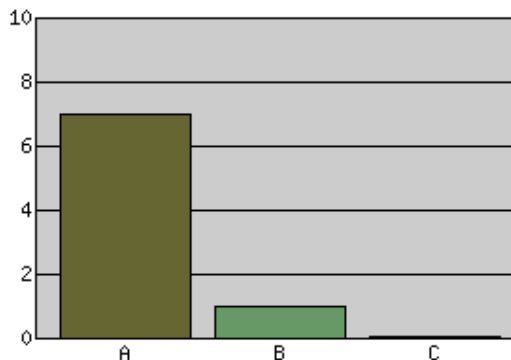
3.1.6 Kompetenskrav på lärarutbildaren/handledaren

Tabell 5.

Erbjuds handledarutbildning?

Grundinformation

	Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A	Ja	7	87.5
B	Nej	1	12.5
C	Vet ej	0	0.0

Sammanfattning: Sju av åtta lärosäten erbjuder handledarutbildning. Kursplanerna finns ofta på respektive lärosätes hemsida. Handledarträffar anordnas ibland på lärosätet, ibland utanför och ibland via nätet.

Kompetenskraven på lärarutbildaren/handledaren varierar. Några kräver handledarutbildning – andra anser det önskvärt och någon har endast krävet lärarexamen. Ett lärosäte anger att det är rektorerna på respektive enhet som har huvudansvaret för vilka lärarutbildare som rekryteras.

3.1.7 Ersättning

Lärosätena har i många fall skrivit avtal med kommun för att säkra antalet VFU-platser mot en viss ersättningskostnad.

Ersättningen varierar. 545 kr per vecka och student, 550 kr per vecka och student, 650 kr per vecka och student, 670 kr per vecka och student, 1340 kr per student och termin samt 1600 kr per student och termin.

Några lärosäten har riktat medlen för handledning av lärarstudenterna.

3.1.8 Kvalitetssäkring

Tabell 6.

17 Hur arbetar ni med progression i den nätburna verksamhetsförlagda utbildningen?

Svarsalternativ

Progressionen av VFU är beskrivet i Handboken där vi har allm mål/kriterier för bedömning av lärarkompetens samt Ämnesdid

Vi har fältuppgifter som ska ge en progression. Däremot försöker vi undvika att ge studenten en massa uppgifter under VFU:n.

VFU-gruppen kommer att tillsätta en projektgrupp

Ingen skillnad mot campus. Kurserna ligger på A, B och C-nivå vilket i sig kräver en progression

Typ "portfolio"

(1) LOXFY och (2) LOXPY (OEX):

Genom kontinuerlig uppföljning på månatliga planeringsmöten. Är också under utveckling.

Med tiden ska den studerande kunna arbeta mer och mer självständigt

Det finns olika former av samverkansavtal mellan kommunerna och lärosätena. Den verksamhetsförlagda utbildningen utgör ett gemensamt ansvar för lärosätena och kommunerna. Ofta finns någon form av Handbok för VFU-n.Handledarutbildning erbjuds ofta på distans.

Man arbetar med progression på olika sätt på olika lärosäten. Exempel:

- Handbok där allmänna mål/kriterier för bedömning av lärarkompetens samt ämnesdidaktiska mål/kriterier som är kursrelaterade
- Det finns fältuppgifter som ger en progression
- Kurserna ligger på A, B och C-nivå vilket kräver en progression
- Portfolio
- Studenterna ska dokumentera sin egen utveckling till lärare. Detta görs med hjälp av ett antal rambeskrivningar över moment som ska studeras under utbildningens gång.
- Några saknar en beskrivning av hur man jobbar med progression

Kommunikation

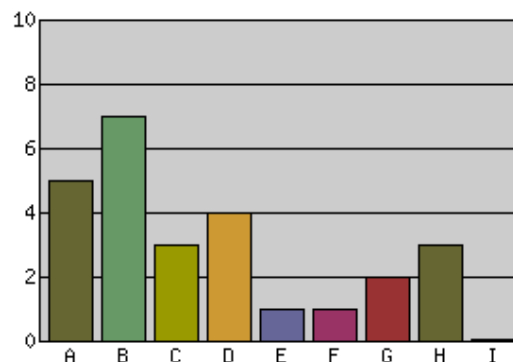
3.1.9 Samtal

Tabell 7.

Hur sker kommunikationen, generellt sett, mellan distansläraren och distansstudenten under verksamhetsförlagd utbildning?

Grundinformation

Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A Mail, brev	5	62.5
B Lärplattform ex FirstClass/BlackBoard/Its learning	7	87.5
C Webb-möte ex med hjälp av Marratech/Skype	3	37.5
D Telefon	4	50.0
E Telefonkonferens	1	12.5
F Telebild/videokonferens	1	12.5
G Fysiska träffar på lärosätet	2	25.0
H Fysiska träffar på VFU-platsen	3	37.5
I Fler kommunikationssätt:	0	0.0

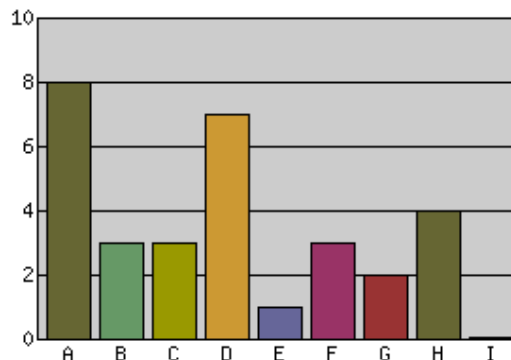

Tabell 8.

Hur sker kommunikationen, generellt sett, mellan distansläraren och distansstudentens lärarutbildare/handledare under den verksamhetsförlagda utbildningen?

Grundinformation

Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A Mail, brev	8	100.0
B Lärplattform ex FirstClass/BlackBoard/Its learning	3	37.5
C Webbmöte ex med hjälp av Marratech/Skype	3	37.5
D Telefon	7	87.5
E Telefonkonferens	1	12.5
F Telebild	3	37.5
G Fysiska träffar på lärosätet	2	25.0
H Fysiska träffar på VFU-platsen	4	50.0
I Fler kommunikationssätt:	0	0.0

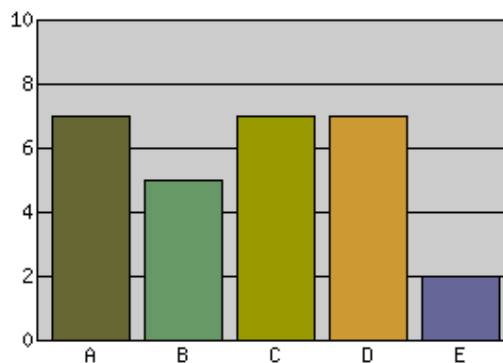

Tabell 9.

Vilka av följande samtal genomförs mellan distansstudenten och lärarutbildaren/handledaren under den verksamhetsförlagda utbildningen?

Grundinformation

Svarsalternativ	Antal svar	Fördelning %
A Planeringssamtal	7	87.5
B Mittbedömningssamtal	5	62.5
C Slutbedömningssamtal	7	87.5
D Reflektionssamtal	7	87.5
E Annat:	2	25.0
Annat:		
Samtal under fysiska träffarna i Växjö, de s. k. Växjöträffarna		
Treparsamtal där student lärarutbildare från skolan och lärarutbildare från högskolan deltar		

Tabell 10.

Hur sker uppföljningen och bedömningen av VFU:n? (Ex. Besök, mail, telefonsamtal, videokonferens eller annat)

Svarsalternativ

Vi besöker studenterna när avstånden inte är för långa. Ibland tar vi hjälp av annat lärosäte. i vissa fall sköts uppföljning och bedömning via tfn, mail. (Att examinera på hörsågen kan vara problematiskt...)

Den lokala lärarutbildaren fyller i ett examinationsunderlag och ger omdömen utifrån de bedömningsgrunder vi utfärdat. Kontakt med lokale lärareutbildaren tas om något känns oklart kring bedömningen.

Utvecklingssamtal (treparts) mitt i kursen, bedömningssamtal lärare + lärare, betygssatal efter avslutad kurs
Se fråga 15
(1) LOXFY och (2) LOXPY (OEX): Se ovan, svaren på fråga nr 18.
i princip sker uppföljningen efter VFU:n. VFU-läraens bedömningsunderlag är centralt för betygssättningen.

Kommunikationen mellan distansstudenter och universitets lärare sker via mail/brev, lärplattform, webbmöten, Marratech/Skype, telefon, telebild, fysiska träffar på lärosätet. Kommunikationen mellan högskolelärare och handledare sker mestadels via mail/brev, lärplattform, webbmöten, telefon, telebild och fysiska träffar.

De flesta lärosäten har ett antal olika samtal mellan distansstudenten och lärarutbildaren/handledaren. Vanligt förekommande är planeringssamtal, slutbedömningssamtal och reflektionssamtal. Det förekommer även speciella samtal vid fysiska träffar och trepartssamtal där student, lärarutbildare från skolan och lärarutbildare från högskolan deltar. Uppföljning och bedömning av VFU:n sker på olika sätt. Exempel på svar om hur uppföljning och bedömning går till: Fysiska besök, telefonkontakt, mail, skriftliga omdömen från den lokala lärarutbildaren, bedömningsblanketter, olika typer av samtal, uppföljning efter VFU:n, olika i olika kurser, om det finns en mentor besöker mentorn skolan. En bedömningsmall används ofta för bedömningen. Den ser olika ut för olika utbildningar och finns ofta att hämta på hemsidan för lärosätet. Ibland har den en professionsinriktad del samt en kursrelaterad del.

Riktlinjer finnes på alla lärosäten för handläggning av ”underkänd distansstudent”. Ofta finns dessa beskrivna i en handbok för VFU:n. En student som inte når upp till de mål som är angivna i kursplanen för respektive VFU blir underkänd.

:

4 Diskussion och slutsatser

4.1 Diskussion med analys

Idag kan man läsa hela lärarprogrammet på åtta olika lärosäten i Sverige. Man har ganska stora valmöjligheter både vad det gäller mot vilka åldrar man vill jobba som lärare och med vilka ämnen. Flexibiliteten är dock inte total vad det gäller bostadsort eftersom de flesta har många eller långa närträffar som gör det svårt för studenten att bo alltför långt från lärosätet. En del lärosäten har ett nära samarbete med lärcentrum som också begränsar den geografiska valfriheten för boendet.

Antalet VFU veckor i programmen är centralt tydligt reglerat så här finns inte några stora skillnader. Däremot finns det skillnader i hur man definierar VFU. Någon entydig definition finns inte och VFU:n kan därför ha olika innehåll på olika lärosäten.

VFU-placeringen verkar inte upplevas som något problem. Inget lärosäte har haft något problem med att ordna VFU-platser för studenterna. Det verkar dock finnas ett stort behov av att lärosätena samordnar den här utplaceringen på något sätt för distansstudenterna. Det förekommer även att lärarstudenterna själva ordnar sina platser. På partnerskolorna har vi en blandning av campus och distansstudenter så även här krävs en samordning. Det kan exempelvis på samma skola finnas lärarstudenter som går campusutbildning i Linköping och de som går distansutbildning i Karlstad.

När det gäller informationen till lärarutbildaren på fältet så sker den på många olika sätt och innehållet i informationen varierar också. Problemet med att nå ut med informationen och att få alla lärarutbildare mera involverade i hela kursarbetet är känt även från campuskurserna. VFU:n ska ju vara en integrerad del av kursen. Här finns många problem att jobba med. I vår studie har vi inte intervjuat lärarutbildare på fältet och inte heller studenter. Vi kan inte svara på om informationen når ut på ett bra sätt eller vilka problemen är. Vi kan bara konstatera att från lärosätets sida skickas det ut en massa information på olika sätt. Vem samarbetar lärosätet egentligen med? Till vem skickar man informationsmaterialet, är det till rektor, arbetslaget, till en enskild lärare eller till studenten?

Kompetenskraven på lärarutbildarna/handledarna varierar. Naturligtvis önskar man att de har så mycket och relevant utbildning som möjligt. De flesta erbjuder handledarutbildning men inte alla. Kanske vore en gemensam handledarutbildning på distans något som Nätuniversitetet kunde stötta? Diskussioner med lärarutbildare har också visat att det skulle behövas olika typer av handledarutbildningar, gymnasielärare anser ofta att det saknas relevant handledarutbildning. Frågan är också om handledarutbildningen är anpassad för lärare som ska bli handledare för distansstudenter eller behöver det vara någon sådan skillnad?

Vi kan konstatera att ersättningen till kommunerna varierar. Förvånande att inte kommunerna har reagerat mera än de gjort. Här kan man ju också tillägga att ersättningen handlar inte bara om *pengar* från vissa lärosäten. Bland annat erbjuder en del lärosäten kompetensutveckling på olika sätt.

Lärosätena arbetar på olika sätt med kvalitetssäkring. Vi frågade hur man arbetar med progressionen i den nätburna verksamhetsförlagda utbildningen. Vi vet att progressionsfrågor runt VFU:n är ett problematiskt område på distans likväl som på campus. Ofta nämner man att det finns en handbok att följa eller en portfolio. Finns det egentligen någon skillnad i problematiken här när det gäller campus och distans? Är det inte lättare att jobba med progression i distansformen där ändå allting blir mera tydliggjort genom att dokumentationen både från lärare och studenter är mera omfattande?

Uppföljning och bedömning av VFU:n sker på olika sätt. Här finns det mycket material att ta del av från de olika lärosätena. En bedömningsmall används ofta för bedömningen men den ser olika ut på olika lärosäten och på olika kurser.

4.2 Slutsatser med förslag till fortsatta studier

Det krävs en samordning mellan olika lärosäten vid VFU-placering. Hur denna skulle kunna gå till behöver utredas vidare. En fördjupad studie av hur placeringen går till på aktuella lärosäten vore av värde.

Den första informationen, kontakten mellan kursledning och lärarutbildare på skolorna går till på många olika sätt. Den fortsatta kommunikationen vid olika typer av samtal varierar också väldigt. Kommunikationsvägarna måste förtydligas. Det skulle vara intressant att veta vilka sätt som fungerar bra och vad som kunde utvecklas mera. Här vore fortsatta studier värdefulla.

Det erbjuds handledarutbildningar men ändå saknar många lärarutbildare handledarutbildning. En mera ingående studie av hur handledarutbildningarna ser ut skulle behövas och kanske kunde flera lärosäten erbjuda en gemensam handledarutbildning med olika spår mot olika åldrar med stöd från nätuniversitetet? Behövs en speciell handledarutbildning för distansstudenter?

Vid fortsatta studier behöver man undersöka uppfattningar hos handledare/läro-utbildare ute på skolorna samt uppfattningar hos studenterna runt olika frågor. Det skulle behövas en djupare undersökning där man tittar på hur man jobbar med progression, pedagogiskt upplägg och hur man integrerar VFU:n i kurserna (integreringen teori och praktik).

Bilagor

Bilaga 1: Ansökan till Myndigheten för Sveriges Nätuniversitet

Bilaga 2: Tidsplan

Bilaga 3: Enkäten för det långa lärarprogrammet på distans

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet
 Box 194
 871 24 Härnösand

Ansökan om medel att genomföra ett förundersökningsprojekt ”VFU i programutbildningar”

Syfte

- att göra en kartläggning av hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom svenska nätburna programutbildningar
- att göra en jämförelse inom och mellan hela lärarprogram på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet
- att vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU

En projektgrupp bildas på Karlstads universitet med en representant vardera från lärarprogrammet på distans, kompletterande lärarutbildningsprogrammet, specialistsjuksköterskeutbildningar samt tandhygienistprogrammet. Merparten av de lärosäten som har de angivna programutbildningarna på distans ingår i undersökningen. Datasamlingen sker genom intervjuer med kontaktpersoner på respektive lärosäte. Resultatet redovisas i rapportform och vid en workshop där erfarenheter av möjligheter och svårigheter med verksamhetsförlagd utbildning inom utbildningarna beskrivs och diskuteras. Målsättningen är att förstudien kan vara ett underlag för ett större projekt om VFU.

Tidsplan

Förstudien beräknas löpa från januari-juni 2006
 Jan 2006 Förstudien startar
 Maj 2006 Datasamling klar
 Juni 2006 Rapportering av resultat
 September 2006 Workshop med diskussion av resultatet

Budget

Projektgrupp bestående av projektledare och deltagare från de fyra ingående programmen.		
Kostnad motsvarande en heltidstjänst.		300 000:-
Resekostnader		50 000:-
Workshop		50 000:-
Overheadkostnader	35%	140 000:-
		Summa: 540 000:-

Datum 2005-12-16

Annelie Bodén
 Lärarutbildningsprogrammet
 054-700 1193
 Birgitta Jacobsson-Holm
 Kompletterande lärarutbildningsprogrammet
 054-700 2187

Laila Gustafson
 Specialistsjuksköterskeprogrammen
 054-700 1362
 Margaretha Olsson
 Tandhygienistprogrammet
 054-700 2459

Tidsplan

VFU inom programutbildningar på distans

Projektid

Start: 2006-01-01

Slut: 2006-10-31

Tidsplan

Förstudien beräknas löpa från januari-juni 2006

Jan 2006 Förstudien startar

Maj 2006 Datainsamling klar

Juni 2006 Rapportering av resultat

September 2006 Workshop med diskussion av resultatet

VFU i nätburna programutbildningar

Hej!

Vi är en grupp lärare på Karlstads universitet som under våren 2006 genomför ett förundersökningsprojekt "VFU i programutbildningar". Detta är ett pågående projekt hos "Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildningar". Webenkäten är en del i arbetet. Projektet ska kartlägga hur distanslärare arbetar med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom olika typer av programutbildningar, lärare, sjuksköterska och tandhygienist. Arbetssätten ska sedan jämföras och vara ett underlag för ett större samverkansprojekt om VFU. Resultatet redovisas i rapportform och vid en workshop där erfarenheter av möjligheter och svårigheter med verksamhetsförlagd utbildning inom utbildningarna beskrivs.

Denna enkät vänder sig till dig som är ansvarig för, samordnare eller på annat sätt har god inblick det långa programmet av lärarutbildning på distans som ges från er.

Vår förhoppning är att du tar dig tid och svarar på enkäten alternativt vidarebefordrar den till någon som är väl insatt i det långa programmet på distans på ditt lärosäte.

Tack på förhand!

Vänligen

Annelie Boden, projektledare

Karlstads Universitet

E-post: Annelie.Boden@kau.se

Tfn: 054-700 1193

1 Vilken eller vilka nätburna programutbildningar har ni?

2 Hur fördelas, i antal poäng, verksamhetsförlagd utbildning kontra teoretisk utbildning inom de nätburna programmen?

3 Har distansstudenten möjlighet att välja flexibel studietakt under den verksamhetsförlagda utbildningen?

- Nej, studenten studerar på helfart
- Ja, studenten kan välja mellan helfart, halvfart, kvartsfart

4 Vilka kvalitetskriterier ställer ni på VFU-platsen?

5 Hur arbetar ni med att kvalitetssäkra verksamhetsförlagd utbildning inom nätburna program?

6 Har ni i samverkan med landsting och/eller kommun utformat någon form av handledningsmodell/handbok/vägledning för VFU:n?

- Ja
 Nej
 Vet ej

7 Om du svarat ja på fråga 6, beskriv denna handledningsmodell/handbok/vägledning i stora drag alternativt bifoga materialet.

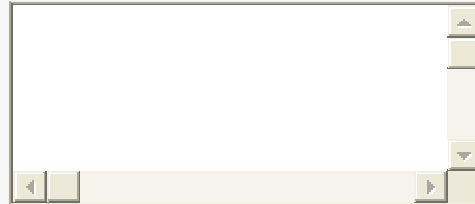
8 Hur anordnas VFU-plats för distansstudenten?

- Distansstudenten ansvarar för att ordna sin egen VFU-plats
 Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten tilldelas plats
 Lärosätet ansvarar för framtagandet av VFU-plats och studenten får önska plats inom tilldelad ram
 Annat sätt:

9 Vilka riktlinjer har ni för att anordna VFU-plats för distansstudenter?

10 Hur gör ni när VFU-platserna inte räcker till för distansstudenterna?

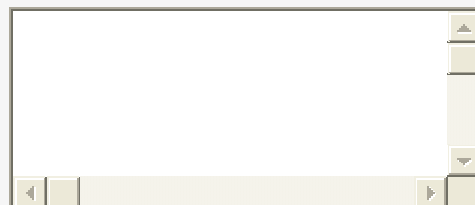
11 Hur informeras och introduceras lärarutbildare/handledare inför distansstudentens VFU-placering?

- Informationsmaterial sänds via mail alternativt post till handledaren, ingen uppföljning sker av distansläraren
- Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett telefonsamtal alternativt konferenssamtal
- Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med hjälp av telebild/videokonferens
- Informationsmaterial sänds via mail/post och följs upp med ett webb-möte ex Marratech/Skype
- Informationsträff för lärarutbildare/handledare anordnas på lärosätet
- Informationsträff för lärarutbildare/handledare anordnas utanför lärosätet
- Om annat, specificera

12 Vad innehåller informationsmaterialet som ni lämnar ut till lärarutbildaren/handledaren?

- Utbildningsplan
- Kursplan
- Studiehandledning/studiebrev
- Om annat, specificera

13 Hur upplever ni att distansstudenten tas emot på VFU-platsen?

14 Hur sker kommunikationen, generellt sett, mellan distansläraren och distansstudenten under verksamhetsförlagd utbildning?

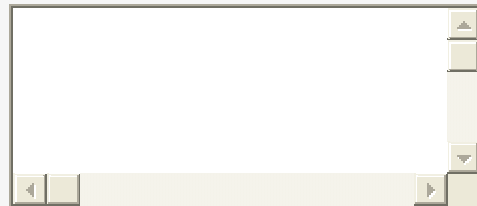
- Mail, brev
- Lärplattform ex FirstClass/BlackBoard/Its learning

- Webb-möte ex med hjälp av Marratech/Skype
- Telefon
- Telefonkonferens
- Telebild/videokonferens
- Fysiska träffar på lärosätet
- Fysiska träffar på VFU-platsen
- Fler kommunikationssätt:

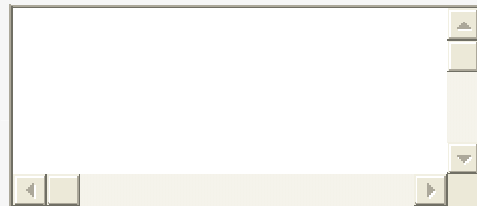
15 Hur sker kommunikationen, generellt sett, mellan distansläraren och distansstudentens lärarutbildare/handledare under den verksamhetsförlagda utbildningen?

- Mail, brev
- Lärplattform ex FirstClass/BlackBoard/Its learning
- Webbmöte ex med hjälp av Marratech/Skype
- Telefon
- Telefonkonferens
- Telebild
- Fysiska träffar på lärosätet
- Fysiska träffar på VFU-platsen
- Fler kommunikationssätt:

16 Vad gör distansstudenten under den verksamhetsförlagda utbildningen? (Ex. deltar i arbetet, auskulterar, löser studieuppgifter etc)

17 Hur arbetar ni med progression i den nätburna verksamhetsförlagda utbildningen?

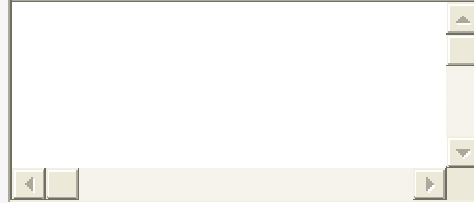
18 Vilka av följande samtal genomförs mellan distansstudenten och lärarutbildaren/handledaren under den verksamhetsförlagda utbildningen?

- Planeringssamtal
- Mittbedömningssamtal
- Slutbedömningssamtal

Reflektionssamtal

Annat:

19 Hur sker uppföljningen och bedömningen av VFU:n? (Ex. Besök, mail, telefonsamtal, videokonferens eller annat)

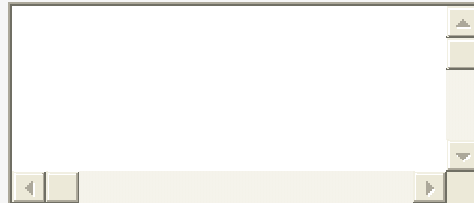
20 Använder ni någon utvärderings/bedömnings mall för bedömningen?

Ja

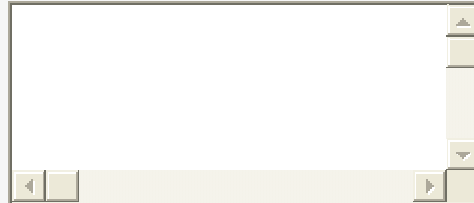
Nej

Annat:

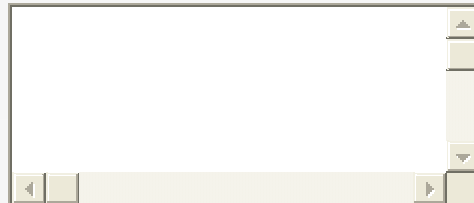
21 Om du svarat ja på fråga 20, beskriv bedömningsunderlaget i stora drag alternativt bifoga dokumentet.

22 Vilka riktlinjer finns för handläggningen av "underkänd distansstudent" i samband med VFU-placeringen?

23 Vilka kompetenskrav ställer ni på lärarutbildaren/handledaren?

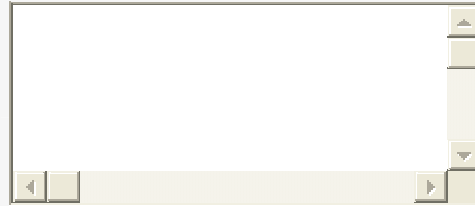
24 Erbjuds handledarutbildning?

Ja

Nej

Vet ej

25 Om du svarat ja på fråga 24, beskriv vad kursen innehåller och hur den genomförs alternativt bifoga kursplan och studiehandledning.

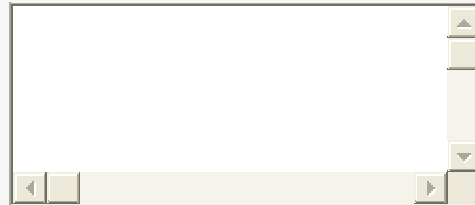
26 Upplever ni att lärarutbildaren stimuleras av arbetsgivaren (landsting/kommun eller andra) att söka handledarutbildning?

- Ja
 Nej
 Vet ej

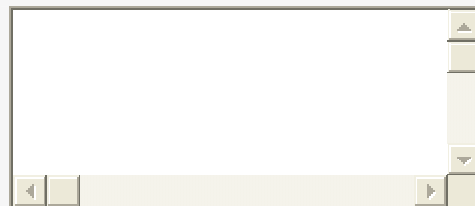
27 Anordnar ni handledarträffar för lärarutbildarna/handledarna?

Annat:

28 Om du svarat ja på fråga 27, beskriv hur träffarna anordnas?

29 Om ni har VFU-plats inom kommunen, vilken ersättning får kommunen från lärosätet per student?

30 Har ni avtalat med kommunen att rikta ovan nämnda medel till handledning för lärarstudenterna?

- Ja
 Nej
 Vet ej